

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11244

FUN DI KVALN FUNM
HASIDISHN FOLKLOR

Yizhak Raphael

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יצחק ווערפעל (רפאל)
פון די קוואלן פונם חסידישן פאלקלאָר

I. RAPHAEL (WELFEL)

**FUN DI KWALN FUNM CHSIDISHN FOLKLOR
(AUX SOURCES DU FOLKLORE HASSIDIQUE)**

Traduit de l'hébreu par Eliezer Rubinstein

Printed in France 1949

Copyright by « Notre Chemin » (Unzer Weg)
27, boulevard des Italiens, Paris-2^e

יצחק רפאל (ווערפעל)

פון די קוואלן
פונם
חסידישן פאלקלאר

(ממעיינות הפולקלור החסידי)

איבערגעזעצט פון העברעאיש

דורך

א. רובינשטיין

פאָרלאַג „אונזער וועג“ פאָריז

ארויסגעגעבן דורך דעם מרכז לאירופה
פון „מזרחי“ און „הפועל המזרחי“ אין
פאריז, ביי דער מיטהילף פון דעם יוגנט-
דעפארטאמענט (רעליגיעזע אפטיילונג)
פון דער ציוניסטישער וועלט-ארגאניזא-
ציע אין ירושלים. תש"ט — 1949.

א י נ ה א ל ט

הקדמה י . ע פ ר ו י ק י ו

א.

די נעגאטיווע באציאונג צום חסידות אמאל. — דער פאך־זיטיווער צוגאנג איצט. — די פילפארביקייט פון דער באַוועגונג און איר ליטעראטור. — קולטור־ווערטן, וואָס גע־הערן שוין דעם עבר. — דער פאָלקלאַך ווי אַן אויסדרוק פון די פאָלקסטימלעכע יסודות פונם חסידות.

ב.

די כוונות פון דער חסידישער אגדה. — שבחי הבעש"ט און אנדערע אגדה־זאמלונגען. — די מצוה צו דערציילן מעשיות. — די בראצלאווער תפילה אויף ספורי־צדיקים.

ג.

דאָס לעבן — אַ לערן־ספר. — ר' משה לייב סאסאווער לערנט פון אַ גנב. — דער „שפאָליער זיידע" און דער קונצן־מאַכער. — די טעכנישע דערפינדונגען אין די אויגן פון ר' דודל פון טאלנע. — די באַן און ר' מאירל פרעמיש־לאַנער. — דער בעש"ט לאָזט ביי זיך נישט קיין געלט איי־

בער נאָכט. — דער זיפּץ פון מעזריטשער מגיד. — ר' נח"ד
מטשע טשערנאָבילערס מתנה. — ר' חיים צאנזערס פזרנות.
— ר' שמעלקע ניקעלשבורגער און דער אָרעמאַן. — די
צדקה־מעשים פון ר' מענדעלע רימאנאווער. — ר' הירש
רימאנאווערס שטייגער אין צדקה־געבן.

ד.

די אויפקלערונג־כוונות פון דער חסידישער דערציילונג.
— „שועת עניים אהה תשמע“י. — דער גאָלדענער כוס אין
ר' פנחסל קאריצערס הויז. — ר' וועלוועלע זבאראזשער
נעמט־אויף ביי זיך זיין ברודער ר' יצחק ראדזיווילער. —
ר' משה פשעוואָרסקערס תפילה. — ר' פנחסל קאריצער איז
מקנא זיין משרת. — די גאווה קומט אָן אַ סיבה. — אויף
גאווה איז נישטאָ קיין פאַרענטפער. — ר' נחומטשע טשער־
נאָבילער אין אָרעסט־הויז. — ר' מעכעלע זלאָטשעווער ענט־
פערט־אָפּ אַ מתנגד. — דער רבי די זושא האניפאָלער אין
בערדיטשעוו.

ה.

די פאַרגעבונג־מידה פון די חסידישע פירער. — דער
בעש"ט שיקט זיינע מענטשן, אַז זיי זאָלן רעדן אויף
אים שלעכטס פאַר ר' איציקל האַמבורגער. — ר'
יעקב־יוסף פון פולנאה וויל נישט לייגן אין חרם אַריין דעם
מסור. — די „קלה“ פון ר' שניאור זלמן מלאדי. — דער
בעל־שם־טוב און ר' יחזקאל לאנדוי. — ר' הירש רימא־
נאווער איז מתפלל פאַרן קרעמער, וואָס האָט אים פאַר־

ה.

שעמט. — ר' לוי יצחק בערדיטשעווער אין טאָג פון ווילנער
גאונס פטירה. — פאָרוואָס הייסן מיר יידן? — פון דעם
בעל סמ"טובס דערציילונגען. — ר' משולם פיוויש איז בודק
זיך אליין. — ר' בנימין זשאַלאַזשיצער און ר' מאירל פרע-
מישלאַנער וועגן די תחבולות פון יצר הרע. — דעם רבי ר' אַ
בונמק "צוויי קעשענעס". — דער ייד איז געגליכן צו אַ
„סגול". — די „געמאַכטע" גוטע יידן. —

ז.

דבקות — פון די יסודות פונם חסידות. — ר' מעכעלע
זלאַטשעווער — אַ „נשמה לנשמה". — ר' זושא האַניפאָ-
לערס יראת השם. — ער לערנט משניות מיט די שמעל-
קע ניקלשבורגער. — ר' אברהם המלאך און דער
בעל „התניא" לערנען צוזאַמען. — ר' נחום טשערנאָבילער
וויל נישט, אַז דער מלאך זאָל אים מגלה־זיין ודי התורה. —
ר' משה פשעוואָרסקער פאַרשפּעטיקט דעם זמן־התפילה. —
המתפלל בלב. — דער „חווה" פון לובלין ביי ר' ברוכל
מעזשיבעזשער. — ר' משה פשעוואָרסקער און זיין זון זיין
נען זיך טובל אין אַ קאַלטער מקווה אין ווינטער. — דאָס
התלהבותדיקע דאָווענען פון ר' שלמהלע קאַרלינער און ר'
אורילע סטרעליסקער. — דער ריזשינער שטייגער פון דאָ-
ווענען. — ר' מרדכי ניעשכיוערס אתרוג. — צוליב וואָס
איז ר' לייב שרהס געפאָרן צום „מגיד". — ר' ארון־לייב
שומר־שבת.

ז.

די אוהביי־ישראל. — יידן — דאָס חיות פון דער וועלט. —

„אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו“. — די באציאונג
צום זינדיקן. — די התנהגות מיט קינדער — אַ ביישפּיל
פאַר הקב"ה. — דער צוזאַמענטרעף צווישן ר' ישראלשע
ריזשינער מיט דעם „ישועות יעקב“. — אַ געוויינלעכער
טשוואַק. — ווי אזוי אַ מענטש דאַרף זיך פּראַוואַן. — ווי אַ
פּערד טרינקט וואַסער פּון טייך. — ר' מאירל פּרעמישלאַ
נערס עצה פאַר הקב"ה. — ר' לוי יצחק בערדיטשעווערס
טענות. — ר' משה קאַבריןערס ליד. — דעם „שפּאַליער
זיידנס" דין־תּורה.

ת.

דער חסידישער הומאַר. — דער גרעסטער סיגוף.
וואָס שלמה מיימאַן האָט געזען ביים מעזריטשער מגיד.
ר' אפרים סעדילקאָווערס משל. — פון ר' נפתלי ראפשיץ
צערס גלייכווערטלעך. — ר' מאירל פּרעמישלאַנערס רמ"ז
זים און פירושים. — דעם „יוד הקדוש" וואָרט־שפּילן.
דער פונק און דאָס פייער. — ר' מאירל פּרעמישלאַנערס
„גממה" און ר' אורילע סטרעליסקער. — פון ר' משה קאַב
רינערס הלצות. — ר' ברוך רודניקער שפּאַסט־אַפּ פון זיין
פּאַטער. — חסידישע הלצות וועגן ייִט־טרינקען.

ט.

דער קאַמף צווישן חסידים און מתנגדים. — די דעפיניציע
זיע פון אַ חסיד און אַ מתנגד. — הומאַר — אַן אינסטרו
מענט אין דעם קאַמף. — וועגן פאַרשפּעטיקן דעם זמן
התפילה. — ר' אייזיל חריף וועגן ר' אברהם סלאנימער.

— „ויתרוצצו הבנים בקרבה.“ — די מתנגדים „פארהערן“
דעם „חידושי הרי"ם“. — „צדיקים ילכו במ פופשעים יכשלו
בם“. — דער בעש"ט וועגן דער „קאלטקייט“ פון מתנגדים.
— א „קאלטע“ תפילה. — „וואַרעמע“ און „קאלטע“ מלא-
כים. — פאָרוואָס חסידים טרינקען י"ש נאָכן דאָווענען.
— לומדות און מסירות נפש.. — דער טעות פון ביידע
צדדים.

י.

דער אייגנארטיקער חסידישער לעבנס־שטייגער. — א
חסידישע דרוקעריי. — ר' הירש רימאנאווערס יחוס. —
דער אפטער צדיק באַשטראַפּט די „קאַזאַקן“ אויף דער
חתונה אין אוסטיליע. — די באַדייטונג פונם חסידישן ני-
גון. — דער מעזריטשער מגיד וועגן ר' אהרן הגדולס ני-
גון. — פיש אויף שבת. — דער אַפטער צדיק אויף זיינע
נסיעות. — ר' שלום קאמינקער „פאָרהערט“ אַ דאָרפֿס-
יינגל. — ר' שלום פאַרשפּעטיקט קומען צו זיין רבין. —
דאָס „נישט האַלטן“ פון דאָקטוירים. — די „פּילאָזאָפּיע“
פון „ניטל־נעכט“. — די רביים — יורשים פון זייערע
פאָרגייער. — רמזים אויף נעמען. — דער „ישמח משה“
אין די בין המצויים־טעג.

יא

ה ק ד מ ה

דער יונגער יידישער דענקער און חסידות-פאָרשער יצחק ווערפעל וויטיקט זיך זיכער נישט מען זאל אים פאַרשטעלן פאַרן יידישן עולם. ער באַדאַרף נישט קיין אונטערפירער, ווייל ער שפּרייזט ב"ה אַליין שוין זייט פיל יאָרן מיטן זיכערע און פעסטע טריט אין דעם לאַבירינט פון דער געשיכטע פון חסידות און פון זיינע באַגרינדערס. די פאַר ווערטער, וואָס קומען דאָ בתורת הקדמה, זיינען געשריבן בלויז מיט דער כוונה צו ציען די אויפמערקזאַמקייט פונם יידיש-לייענענדיקן עולם אויף דער וויכטיקייט פון דער יידישער איבערזעצונג פון ווערפעלס „ממעיינות הפולקלור החסידי“ און אויפן גרויסן נוצן וואָס זיין פאַרשפּרייטונג קען ברענגען.

דער מחבר האָט געשעפט פון ערשטע קוואַלן. פון אַט דער אויטענטישקייט שטאַמען-אַרויס די לעבעדיקייט און די עכטיקייט פון זיינע פאַלקס-מעשהלעך, משלים און גלייכ-ווערטלעך. נישטאָ קיין סימן פון אינסצעניזאַציע, קיין שפור פון סטיליזאַציע, וואָס מען טרעפט אַזוי אָפט ביי די מאַ-דערנע חסידים פון חסידות. דערפאַר טאַקע איז דער סטיל פונם חיבור אַזוי פשוט, ווי פשוט ס'איז אַלץ, וואָס איז עכט, ניט קיין צוגעפוצטן פאַלקלאַר, אויסגערעכנט אויף עפעקטן,

טרעפט, איר דאָ. נאָר איר הערט ווי דאָס פּאָלק גופא דער־
צײַלע בתמימות זיינע מעשהלעך, איז זיך מחיה מיט זיינע
אייגענע לעגענדעס און זאָגט רואיק, ווי ניט אים מיינט מען
דאָס זיינע קלוגע גלייכווערטלעך.

אַט צוליב די אַלע מעלות פּאַרדינט ווערפעלס חיבור צו
ווערן אַ פּאַלקס-בוך פאַר די מאַסן, אָבער גלייכצײטיק אויך
— אַ האַנטבוך פאַר יידישע לערער און דערציער, שוין צײַט,
כילעבן, אויפצוהערן צו פאַרשטאַפּן און צו פאַרטומלען די
קעפלעך פון יידישע קינדערלעך מיט די געשיכטעס פון
פעען און נימפן פון אַ אַנדערסען, די ברידער גרים און פון
אַנדערע מחברים פון קינדער-מעשיות, וואָס האָבן אַליין גע-
שעפט פון אינדאָ-גערמאַנישן פּאַלקלאָר, פון גריכישער מיטאַ-
לאָגיע, פון די אַראַבישע „טויזנט און איין נאַכט“, אַדער גאַר
פון די קריסטלעכע מיסטעריעס, אין איטלעכן פּאַלקלאָר קומט
צום אויסדרוק דער פּאַלקס-כאַראַקטער. אַרייַנברענגען אין
דער צאַרטער קינדערשער נשמה עלעמענטן, וואָס זיינען
פרעמד דער פּסיכיק פון דעם קינדס פּאַלק און זיינע טראַדי-
ציעס אין דער סביבה, וואו עס וואַקסט און לעבט, הייסט
פשוט פאַרסמען, פאַרדאַרבן זיין פּאַנטאַזיע און צעשטערט די
גייסטיקע האַרמאָניע און גאַנצקײט — דער וויכטיקסטער תנאי
פאַר דער נאַרמאַלער און געזונטער אַנטוויקלונג פונם קינד.
דער חסידישער פּאַלקלאָר, אַנגעלאָדן מיט אַ טיפן מוסר-השכל,
מיט אהבת ישראל, מיט יידישער פיקחות, וואָס קוואַלט אַרויס
פון אַ לאַנגער לעבנס-דערפאַרונג און פון די שווערע נסיונות,
וואָס פאַר זיי זיינען ייִדן, צעזײט און צעשפּרייט ווי זיי זיינען
צווישן די פעלקער פון דער וועלט, תמיד געשטאַנען און

שטייען נאך עד היום, — אט דער פאלקלאך וועט זיין א דער-
קוויקונג פאר יעדנס הארץ און קינדערישן הערצעלע.
קומט טאקע אן אמתער יישר-כוח די ארויסגעבער און דער
יוגנט-אפטיילונג ביי דער עקזעקוטיווע פון דער יידישער
אגענץ, וואס העלפט מיט ארויסגעבן דאס ספרל פון יצחק
ווערפעל אויף יידיש און ברענגען אזוי ארום דאס יידישע
פאלקסטימלעכע שאפן צוריק צו זיין מקור — צו די יידישע
פאלקס-מאסן אין אייראפע.

י. עפרויקין

פאריז, חמשה עשר בשבט תשי"ט.

די געגאטיווע באציאונג צום חסידות
אמאל. — דער פאזיטיווער צוגאנג איצט.
— די פילפארביקויט פון דער באוועגונג
און איר ליטעראטור. — קולטור־ווערטן,
וואס געהערן שוין דעם עבר. — דער פאלק-
לאך ווי אן אויסדרוק פון די פאלקשטימ-
לעכע יסודות פונם חסידות.

ין לעצמן דור האָט די חסיד'ישע באַוועגונג זוכה געווען צו אַ גרויסער אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דעם ייִדישן און העברעאישן פֿאַרשער און שרייבער. אַ לאַנגע צייט האָט גע־הערשט אין אונזער מאָדערנער ליטעראַטור אַ נעגאַטיווע איינשטעלונג צו אָט דער גרויסער פֿאַלקס־באַוועגונג. די השׂכּל־ה־שרייבער, וועלכע האָבן אין איר געזען אַ פעסטונג פֿון קולטור־רעאַקציע און אַ נעסט פֿון אומוויסן, האָבן פֿאַר־געשטעלט דאָס חסידות ווי אַ געזעלשאַפטלעך פֿאַרזעעניש. אין דעם האָבן זיי שוין איינגטלעך מקדים געווען די מתנג־דים פֿון דעם ווילנער גאַונס קרייז מיט זייערע תּלמידים און שפּעטערדיקע נאָכפֿאַלגער. די משכּילים האָבן אָבער דעם קאַמף צוגעגעבן נייע מאַטיוון און נייע, פֿאַר זיי איינגטימ־לעכע, עלעמענטן. כּמעט די גאַנצע השׂכּל־ה־ליטעראַטור, און באַזונדערס דער סאַטירישער טייל אירער, שטייט טאַקע אונ־טערן צייכן פֿון אַט־דעם קאַמף מיטן חסידות. די דאָזיקע קעגנערישע נעגאַטיווע איינשטעלונג צום חסידים האָט אַזוי אומבאַגרענעצט געהערשט אין דער ייִדישער ליטעראַטור — אַן וועלכן ס'איז פֿרואו פֿון קעגנווירקונג פֿון וועמען עס זאָל נאָר נישט זיין — ביז צום באַווייזן־זיך פֿונם שרייבער און פֿאַרשער, אליעזר־צבי הכהן צווייפעל. ער, דער ערשטער, האָט אין זיין גלענצנדיקן דריי־בענדיקן ספּר, „שלום על ישׂראל“ געמאַכט, מיט דערפֿאַלג, אַן ערנסטן פֿאַרווך צו אַנטפֿלעקן דעם אמתן מהות פֿון חסידות. ער האָט דערנאָך

געהאט טרייע תלמידים און נאָכפּאָלנער. פון דעמאָלט אָן איז דאָס חסידות געוואָרן אַ צענטראַלע טעמע אין אונזער פּאַרשונג. צענדליקער ווערק און אָפּהאַנדלונגען, צווישן זיי פיל גרויסע און באַדייטונגספולע, זיינען שוין געווידמעט גע- וואָרן דער געשיכטע פון חסידות מיט זיינע פּראָבלעמען און אנשוואונגען, די רבישע דינאַסטיעס, „הויפּן“ און צדיקים. עס וועט גענוג זיין, אַז מיר וועלן דערמאָנען — פון איין זייט — די וויכטיקע היסטאָרישע אַרבעטן פון ר' אהרן מאַרקוס, דובנאָוו, האַראָדעצקי און בוכער, און פון דער אַנדערער זייט — די דערציילונגען פון שטיינבערג, פּרץ, אַש, עננון און שניאורסאָן, בכדי מיר זאָלן קענען פעסטשטעלן די גרויסע ענדערונג, וואָס איז אַריינגעטרעטן אין דער באַד- ציאונג און אינם צוגאַנג צו דער חסידישער באַוועגונג, אירע שעפּער און פירער.

אַבער, נישט געקוקט, אויף דער גרויסער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט, וואָס איז שוין געווידמעט געוואָרן דעם חסידות, האָבן די פּאַרשער ביז איצט באַוווּזן אַרומצונעמען און צו באַלייכטן נאָר אַ טייל פון די דאָזיקע פּראָבלעמען און שאַ- פונגען און אָפט זיי אַפילו באַהאַנדלט בלוז לייכט און אויבנד- אויפיק. איינער פון די פּאַרשער האָט באַזירט זיין וויכטיקע אַרבעט אויף אַן ערך צוויי הונדערט חיבורים פון דער חסי- דות-ליטעראַטור. אַ צווייטער, וועלכער האָט גרונטלעכער פונם ערשטן געקענט דעם פּאַרשונגס-אַביעקט, האָט דערגרייכט ביז פיר הונדערט ספרים. אַבער אין אמתן איז די חסידישע לוי- טעראַטור פיל רייכער. איר ביבליאָגראַפישער אינדעקס וועט, לויט מיין אָפּשאַצונג, אַרומנעמען העכער טויזנט צוויי הונד- דערט חיבורים, נישט נעמענדיק שוין דערביי אין אַכט די

גרויסע צאָל אויפלאַגעס אין וועלכע פיל פון זיי זיינען דער-
שינען.

ביי-היינט-צו-טאָג איז דאָס חסידות געוואָרן אַ זייער פּאָר-
פּוּלערע טעמע, אַ מין „סחורה עוברת לסוחר“. אַפילו
אַזא פון דער דאָזיקער טעמאַטיק ווייטער שרייבער ווי אי-
ליאַ ערנבורג, האָט געווידמעט דעם חסידות אַ גרויסן קרי-
טישן עסיי און אַזא פּערזאָן, ווי הענרי וואַלאַס, דער געוו. וויצע-
פּרעזידענט פון די פאַרייניקטע שטאַטן, האָט זיך גע-
לאָזט הערן מיט זיין וואָרט פון באַנייטערונג פאַר אַט דער
גרויסער מיסטישער באַוועגונג, הגם זיינע ידיעות וועגן חסי-
דות האָט ער געשעפט נישט פון אַריגינעלע, יסודותדיקע
קוועלן. ניומאַנס גרויסע אַנטאָלאָגיע פון דער חסידישער לי-
טעראַטור אין דער ענגלישער שפּראַך, איז במשך פון אַ קור-
צער צייט פאַרשפּרייט געוואָרן אין צוויי אויפלאַגעס.

די חסידישע ליטעראַטור, וואָס נעמט אַרום אַ פּעריאָד פון
בערך צוויי הונדערט יאָר, רופט אַרויס אונזער באַוואונדע-
רונג נישט נאָר מיט איר כמותדיקער רייכקייט; זי צייכנט
זיך אויך אויס מיט איר פּולפאַרביקייט און רייכער טעמאַ-
טיק. זי נעמט אַרום פיל דענקונגס- און שאַפונגס-געביטן,
פירושים אויף דער תורה און פאַרטייטשונגען פון מאַמרי-
חו"ל, דרשות און הדרנים, מגידות און מוסר, שמועסן און
משלים, צוואות, גראַמען, דערציילונגען און לעגענדעס. גענוי
אַזוי ווי עס זיינען ווייט פון זיך, איינער פונם צווייטן, די
פאַרשידענע רבישע געשטאַלטן לויט זייער „גאַנג“ אין חסי-
דות, זיינען אויך פאַרשידן זייערע אויסדרוק-מיטלען און שאַ-
פונג-פאַרמען. יעדער איינער טיילט זיך אויס מיט זיין אייגנ-
אַרטיקייט. עס זיינען, למשל, גאַנץ אַנדערש ר' יעקבייבס פון

פולנאה, — דער בעל ה"תולדות", רבי משה חיים אפרים פון סעדילקאוו, דער „דגל מחנה אפרים", דער רבי ר' אלימלך פון ליווענסק — דער בעל „נועם אלימלך" — פון ר' פנחסל קאריצער, ר' נחמן בראצלאווער און ר' אברהם־דוב אורוטשער („בת העין"), עס איז אנדערש דער צדיק ר' ברוכל מעזשיבעזשער („בוצינא דנהורא") פון ר' שניאור זלמן מלאדי, דעם בעל ה"תניא" און שעפער פון דער חב"דישער שיטה, עס איז אויך אנדערש דאָס צאנזער „הויז" פון ריושינער. נישט געקוקט אויף די בשותפותדיקע יסודות פון גאנצן חסידות, מיט זיינע אלע שטרעמונגען און „הויפן", טיילן זיך פאַרשידנאַרטיק אָפּ די באַזונדערע דינאַסטיעס איינע פון דער אנדערער.

עס אונטערשיידט זיך דאָס טשערנאָבילער „הויז" פון ר' מעכעלע זלאַטשעווערס נענוי אזוי, ווי עס זיינען פאַראַן פיל אונטערשיידן צווישן פּוילישן און גאַליציאַנער חסידות. דאָס געמיינזאַמע, וואָס פאַרבינדט זיי אָבער איז דאָס, וואָס די דינאַסטיעס און „הויפן" ביי די פאַרשידענע ניואַנסן, ציען זיך אַלע צו זייער געמיינזאַמען שטאַם, צום בעל־שם־טוב און זיינע תלמידים, און אַלע צוזאַמען האָבן זיי געבילדעט די גרויסע, פּראַכטפולע חסידישע באַוועגונג.

ביים היינטיקן טאָג, דאַרפן מיר באַטראַכטן די באַוועגונג פון היסטאָרישן אַספּעקט און זעען זי מיט איר גאַנצער גרויסקייט און שיינקייט, נישט באַהאַלטנדיק אָבער אויך דערביי די שאַטן־זייטן — די „נפילות" — לויטן חסידישן אויסדרוק. איצט, ביי איר פאַרגייען און סוף פון איר היסטאָרישער אויפנאַבע, איז געקומען די שעה, אז עס זאָל זיך

באוויזן א גרויס און אלזויטיק ווערק, געשריבן מיט וויסן
 און טאלאנט, וועגן אַט דער פילפארביקער באוועגונג; א
 ווערק, וואָס זאָל זי פאַרשטעלן מיט וויסנשאַפֿטלעכן אָביעקט
 טיוויזם און זאָל רעזומירן די גרויסע באַדייטונג פון די גע-
 דאַנקען, וואָס דאָס חסידות האָט אַנטוויקלט — זיין צושטיי-
 ער צום אוצר פון דער ייִדישער, מקורותדיקער מחשבה; זיין
 סאַציאַלן מעמד, קולטורעלע און ליטעראַרישע ווערטן,
 זיינע פּראָבלעמען און חידושים, און אויך— פירער און באַ-
 גרינדער. אין דעם חרובן אייראָפּעאישן גלות, זיינען באַ-
 גראָבן געוואָרן אונטער די חורבות די שרידים פון אַט
 דער גרויסער באוועגונג, וועלכע האָט נאָך פאַרמאָגט פיל גע-
 זונטע יסודות, לעבעדיקע און ווירקנדיקע ווערטן. גרויסע
 גייסטיקע אוצרות זיינען צוגרונט גענאַנגען און מיר טאָרן
 זיי נישט פאַרגעסן. עס איז דער חוב פון די, וואָס קענען און
 זיינען באַרופן דאָס צו טון, צו דערקלערן און פאַרטייטשן
 פאַר אַלע טיילן פון אונזער פּאָלק, פאַר די אַלע וואָס שטאַמען
 נישט פון די לענדער פון חסידות, און האָבן עס נישט גע-
 קענט פון דער נאָענט, ווי למשל, פאַר די מזרח־יידן און באַ-
 זונדער פאַר אונזער יוגנט, וואָס האָט אַ זייער אַרעמען באַ-
 גריף וועגן דער באוועגונג, — וואָס עס איז געווען פאַר
 אונז דאָס חסידות; דעם פּלאַץ וואָס עס האָט פאַרנומען אינם
 יידנטום און די אייביקייטס־ווערטן וואָס עס האָט אונז גע-
 געבן. עס איז מיין כוונה מיט דער דאָזיקער אַרבעט צו געבן
 אַ באַשיידענעם צושטייער צו דעם גרויסן ווערק, וואָס איך
 האַלט אויך פאַר וויכטיק בכדי קענען צו־לערנען די פאַרשי-
 דענע שטרעמונגען און באוועגונגען אינם יידנטום.
 איך וויל דאָ באַלייכטן נאָר איין קליין ווינקל פונם חסידות,

וואָס איז אַממעריסטן פאַרנאַכלעסיקט געוואָרן אין אונזער
נייער פּאַרשונג — געבן אַן איבערבליק איבער זיין פּאַלקלאָר.
דער חסידים איז געווען אַ פּאַלקס-באוועגונג און דערי-
בער זיינען אזוי שטאַרק און בולט אין אים די פּאַלקסטימ-
לעכע יסודות. ער האָט געגעבן די אַלע, וואָס האָבן זיך אין
אים אָנגעשלאָסן אַלץ וואָס איז נויטיק: נישט נאָר ספרים
אַריינצוטראַכטן אין זיי און טיפּזיניקע שמועסן,
נאָר אויך האַרציקע, שפּאַנענדיקע פּאַלקס-דערציילונגען און
לייכטע שמועסן וואָס דערפרייען דאָס האַרץ פון זייערע צו-
הערער, קורצע שאַרפּזיניקע ווערטלעך, שפּאַסן און וויציקע
מעשיות, לידער און ניגונים, משלים און אגדות, וועלכע באַ-
גייסטערן די פּאַנטאַזיע. זייער הויפּט-ציל איז גע-
ווען צו שטאַרקן דעם גלויבן אין צדיק און די נשמהדיקע
צוגעבונדנקייט צו דער באַוועגונג און איר לערע.

די שעפּער פון חסידות און זיינע באַגרינדער זיינען געווען
נאָענט צו די פּאַלקס-מאַסן און פאַרשטאַנען די שפּראַך פון
זייער האַרץ. זיי האָבן ליב געהאַט דאָס פּאַלק און באַמיט
זיך צו שאַפּן פאַר אים, צו געבן אים זיין גייסטיקע שפּייז,
וואָס זאָל זיין באַטעמט און לייכט צום פאַרדייען. פיל פון זיי
האָבן אויך גערעדט מיט דער שפּראַך פון פּאַלק און מיט
זיינע פשוטע אויסדרוקן קלאָר געמאַכט און זיי געגעבן צו
פאַרשטיין די געדאַנקען פון דער באַוועגונג און אירע יסודות.
אַ טייל האָבן פיל צייט פאַרקערט צווישן די פשוטע פּאַלקס-
מענטשן און מיט זיי פאַרברענגט און ווען איינער פון די
תלמידים האָט אַמאָל געפרעגט דעם צדיק ר' משה לייב סאַ-
סאווער פאַרוואָס ער חברט זיך מיט „פּראַסטע“ מענטשן און
עם-אַרצים, האָט ער געענטפּערט: ניין משה-לייבס זיינען

נישט קיין מנין, אָבער צען פשוטע שניידערס זיינען יאָ אַ
מנין...

צווישן די צדיקים זיינען פאראן א סך עכט־פאלקסטימ־
לעכע געשטאלטן, וועלכע בילדן א מין באזונדערע ריכטונג
אין חסידות, ווי דער רבי ר' זושא האָניפאלער, ר' לייב שרהם,
ר' הירש משרת פון רימאנאו, ר' מאירל פרעמישלאנער און
אנדערע. אין די „הויפן“ פון באזונדערע צדיקים, וואו עס
פלעגן זיך צונויפקומען טויזנטער חסידים, זיינען געשאפן
געוואָרן אייגנארטיקע חסידישע מנהגים, ווי אַן אָריגינעלער
פאלקסטימלעכער און פארשידנפארביקער לעבנס־שטייגער.
איך וויל אין מיין איצטיקער אַרבעט אַרויסברענגען עפעס־
וואָס פון די דאָזיקע רייכע פאלקלאָר־קוואַלן, וואָס זאָל אויך
זיין אַ דערגענצונג צו מיין ספר „דאָס חסידות און אַרץ־
ישׂראל“, (דערשינען אין יאָר ת״ש) און צו מיין גרויסן
„ספר החסידות“, וואָס איז איצט דערשינען אין תל־אביב.

ישראל ביה"ד אילעזר, תש"ז, כ"ה

פאקסימיליע פון ר' ישראל בעל שם טוב'ס אונטערשריפט

ב.

די כוונות פון דער חסידישער אגדה. —
שבחי הבעש"ט און אנדערע אגדה-זאמלונג-
גען. — די מצוה צו דערציילן מעשיות. —
די בראצלאווער תפילה אויף ספורי-צדיקים.

חסידישע אגדה איז א קאלעקטיווע, אנאָנימע שאַפונג, אן אמתע פּאָלקס־שאַפונג. מיר קענען נישט איר שעפער, איר מחבר. אין בעסטן פּאַל ווייסן מיר נאָר ווער עס האָט פּאַרצייכנט די אָדער יענע מעשה, ווער עס ניט זי איבער דער ערשטער, ווער עס האָט צוזאַמענגעקליבן אָדער צוזאַמענגעשטעלט די באַזונדערע זאַמלונגען. די אגדה איז גע- קומען בכדי צו דינען דעם פּאָלק, צו געבן גייסטיקע שפּייז די פּאָלקס־מאַסן. איר הויפּט־כוונה איז צו דערהויבן דעם צדיק און שטעלן אים אין צענטער פון דער פּאַראַינטערע- סירונג, פּאַרצושטעלן אים ווי א געטלעכן מענטש מיט דער- הויבענע אייגנשאַפטן; אַרויסברענגען זיין לעבנס־שטייגער און „גאַנג“ אין דער הייליקייט. ער איז דער מענטש, מיט וועלכן עס געשעען ניסים און ווערט באַטראַכט אַנדערש ווי עס איז געוויינלעך אָנגענומען. די מופתים, וואָס דער צדיק קען באַ- ווייזן, ווי: היילן קראַנקע, העלפן אין אן עת־צרה, מבטל- זיין — מיט זיינע תפילות — שלעכטע גזרות א. ד. גל., זיך נען נאָר א קלענערע מדרגה פון צדיק און די ערשטע, אַלטע און אמתע חסידים פלעגן אפילו נישט האַלטן פון דערצוילן מופתים פון דעם אַרט. די מופתים פלעגן איבערגעגעבן ווערן הויפּטזעכלעך דורך די מאַסן, כאַטש אַפּטמאָל ווערן זיי גע- ברענגט אויך אין עיון־ספרים פון צדיקים, עס איז אָבער נאָר דרך אגב, „מסית לפי תומו“דיק, נישט דאָס איז דער עיקר. דער צדיק זעט אַלצדינג, די מחיצה פון צייט און אַרט עק-

זיסטירט נישט פאר אים, ער זעט־פאר וואָס עס וועט געשען,
פאר אים איז אַלץ פֿון פּאַרויס באַוואוסט, ער רופט אַרויס
הייליקע פונקן און איז מתקן תיקונים, טוט־אויף גרויסע
זאַכן, מיט זיינע תפילות און יחודים, ער איז בבחינת „צדיק
גוזר והקדוש־ברוך־הוא מקיים“.

די חסידישע אגדה שטעלט אַוועק דעם צדיק ווי אַ מוס־
טער. ער איז אַ ביישפּיל מיט זיין דאַווענען, דבקות, באַשייד־
קייט און ערלעכקייט, מיט זיין ברייטהאַרציקייט און ליבע צו
נאָט און זיין פּאַלק ישראל. פון זיינע מעשים דאַרף מען זיך
אַפּלערנען און זיי נאָכפּאַלן דורך אַ דערנענטערן און באַ־
העפּטן־זיך צו אים. דער גרויסער אויטאָריטעט מיט וועלכן
עס ווערט באַשאַנקען דער צדיק אין דער חסידישער אגדה
און וואָס האָט באַקומען זיין אידעאישע גרונדלאַגע אין פּיל
עיון־ספרים, האָט אויך געדינט ווי אַ דערציערישער,
ווירקנדיקער און שעפּערישער כוח אין חסידות, אים געפּאַ־
רעמט ווי אַ באַוועגונג, אַ געזעלשאַפטלעכע קערפּערשאַפט,
און באַזונדערע געמיינשאַפט. די חסידישע דערציילונגען,
וואָס זייער צענטראַלע פיגור איז, ווי געזאַגט, דער צדיק און
טיילמאַל — אַן אומבאַקאַנטער ביי זיין ריכטיקן נאָמען נישט
אַנגערופּענער פּאַלקס־מענטש — דער איינצלענער חסיד,
אָדער די גאַנצע חסידישע געמיינשאַפט — זיינען דערציילט
פון עדיראַיה, מקורבים, באַגלויבטע, נאָענטשטייענדיקע
מענטשן, און דערנאָך זיינען זיי איבערגעגעבן געוואָרן פון
מויל־צירמיל. זיי האָבן זיך פאַרשפּרייט צווישן פּאַלק, ביז
זיי זיינען פאַרצייכנט געוואָרן און מ'האַט זיי צוזאַמענגעקליבן
אין באַזונדערע ספרים און זאַמלונגען. די צאָל פון די דאָ־
זיקע אגדות דערגרייכט פּיל טויזנטער.

די ערשטע חסידישע אגדה-זאמלונג איז דער „שבחי
 הבעש"ט", וואָס איז אין יאָר תקע"ה צוויי מאָל דערשינען
 אין דרוק, אין קאפּאסט און אין בערדיטשעוו. פאַר דעם
 זיינען צווישן חסידים אַרומגעגאַנגען פון האַנט צו האַנט
 פיל פון דעם כתב-יד געמאַכטע אָפּשריפטן. אין משך פון צוויי
 יאָר איז דאָס ספר דערשינען אין פינף אויפלאַגעס און פון
 דעמאָלט אָן איז עס איבערגעדרוקט געוואָרן צענדליקער מאָל
 אין העברעאיש און אין יידיש און איז צאָלרייך פאַרשפּרייט
 געוואָרן. דאָס ספר אַנטהאַלט וואונדער-דערציילונגען וועגן
 דעם שעפּער פון דער באַוועגונג, ר' ישראל בעל-שם-טוב, פון
 פון טאָג פון זיין געבוירן ביז זיין הסתלקות, וועגן זיין לע-
 בנס-שטייגער און זיין באַציאונג צו די מענטשן פון זיין
 קרייז און אויך וועגן זיינע תלמידים און מקורבים. עס אונ-
 טערלינגט נישט קיין שום ספק, אז דאָס ספר פאַרדינט אַ באַ-
 זונדערע אָפהאַנדלונג און אָפּשאַצונג, וואָס נישט דאָ איז
 דאָס אָרט פאַר דעם, אָבער איך וויל בלויז אָנווייזן אויף דעם
 מערקווירדיקן פאַקט, אז די אגדות זיינען טיילווייז פאַרפאַסט
 געוואָרן נאָך ביים לעבן פון בעש"ט און אין גרעסטן טייל
 — האַרט פאַר זיין פטירה. דער שעפּער פון דער חסידישער
 באַוועגונג איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ לעגענדאַרער גע-
 שטאַלט. אַלע ביאָגראַפישע ידיעות וועגן זיין לעבן זיינען
 איינגעהילט אין געהיימעניש און פאַרוועכט מיט לעגענדעס.
 אויסער דעם „שבחי הבעש"ט" זיינען נאָך פאַראַן אין אַ
 גרויסער צאָל אגדה-זאמלונגען וועגן אַנדערע צדיקים, וועגן
 אַ טייל—באַזונדערע ווי: שבחי מהר"ן, שיחות מהר"ן, מסעות
 הים, ימי מהרנ"ת, מגיד-שיחות — וועגן ר' נחמן בראַצלאַ-
 ווער; שבחי הרב — וועגן ר' שניאור-זלמן מלאדי; אוהל

אלימלך — וועגן רבין ר' אלימלך פון ליזענסק; נפלאות
בית-לוי — וועגן ר' לוי יצחק בערדיטשעווער; תפארת
מהרא"ל — וועגן ר' אריה-לייב, דעם „שפאָליער זיידע“; שמע
שלמה — וועגן ר' שלמה־לע קארלינער; מגדל דוד — וועגן
ר' דודל לעלעווער, נפלאות היהודי — דעם „יוד הקדוש“
פון פשיסכע; אור המאיר — וועגן ר' מאירל פרעמיש-
לאַנער, בית-ישראל — וועגן דעם ריזשינער „הויז“ און פיל
אַנדערע. די צאָל פון אַלגעמיינע אגדה-זאַמלונגען דער-
גרייכט אין די צענדליקער; עדת-צדיקים, מעשיות-צדי-
קים, ספורי-צדיקים, שפתי צדיקים, מעשה צדי יי אהלי
צדיקים, מפעלות צדיקים, בית-צדיק, קהל חסידים, דברים
ערבים, קהל קדושים, עשר אורות, עשר צחחות, עשר קדו-
שות, עשר עטרות, שמועות טובות און פיל אַנדערע אין
העברעאיש און אין יידיש.

ביים חסידות איז די אגדה פארוואַנדלט געוואָרן אין אַ
הייליקער זאַך. דער חסיד האָט נישט בלויז געגלויבט אין דעם
דערציילטן, ער האָט אויך ליב געהאַט צו הערן די מעשיות
וואָס מערער און האָט געהאַלטן פאַר זיינס אַ חוב אויס-
צולערנען זיך זיי אויף אויסעווייניק, בכדי ער זאָל זיי
קענען נאָכדערציילן פאַר אַנדערע, פאַר נרוים און קליין. ביי
יעדן צוזאַמענקומען זיך און ביי יעדער געלעגנהייט, פלעגט
מען דערציילן די אַלע מעשיות. יעדעס אָרט האָט פאַרמאָגט
אַזעלכע שמועסער, וואָס פלעגן זיך אויסצייכענען מיט זי-
ערע דערציילערישע פעאיקייטן און זיי פלעגן זיין די ראשי-
המדברים. אויך דער צדיק אַליין, פלעגט דערציילן. עס זי-
נען געווען אַזעלכע מעשיות, וועלכע ער האָט געלעגנהייט-
לעך איבערדערציילט אייניקע מאָל. אזא זאַך פלעגן די חסי-

דים באטראכטן פאר באזונדער וויכטיק. ביים „פירן-טיש“, שבת און יום-טוב, אָדער אַנדערע פייער-טעג פלעגט דער רבי נישט נאָר זאָגן „תורה“, נאָר אויך דערציילן אגדות און מעשיות, וועלכע יעדער איינער פון די צוהערער האָט גע-קענט פארשטיין און באַגרייפן לויט זיין מדרגה, שטייגער און אויפפאַסונגס-כוח. ווי עס שרייבט דעם בעל-שם-טובם אייניקל און פארטייטשער פון זיין לערע ר' אפריים-חיים סעדילקאווער, דער „דגל מחנה אפרים“ מיט זיין תמימות-די-קער שפראַך: „אָפּטמאָל זיצט דער צדיק צווישן אַ פּאָר מענטשן... זון שמועסט מיט זיי, דערציילט זיי וועגן געוויינ-לעכע, גשמיותדיקע ענינים, וואָס עס דאַכט זיך, אַז זיי זיינען דברים בטלים, אָבער אין דער ריכטיקייט, איז דער צדיק, וואָס זיצט צווישן זיי, באַהאַפּטן מיט זיינע געדאַנקען צו נאָט און טראַכט דורך די ווערטער מיט וועלכע ער רעדט, כאַטש פאַר זיי זיינען זיי געוויינלעכע, ווי דברים בטלים. ער זעט אין זיי גייסטיקע, הייליקע זאַכן.“

דאָס חסידות פאַרמאָגט אַפילו אַ באזונדערע, לאַנגע תפילה פאַר דערציילן סיפורי-צדיקים. זי איז אָנגענומען און ווערט באזונדער אָפּגעהיטן דורך די בראצלאווער חסידים. אין דער תפילה ווערט צו. אַנד. געזאָגט „רכונו של עולם, אתה האל עושה פלא ואתה עושה נפלאות בכל דור ודור על ידי הצדיקים האמתיים שבכל דור, כאשר אבותינו ספרו לנו את כל הגדולות והנפלאות והנסים הגדולים והמופתים הנוראים אשר עשית בכל דור ודור ע“י צדיקיך האמתיים מיר מות עולם עד היום הזה. וגם בדור הזה בודאי נמצאים צדי-קים בעלי מופתים אמתיים ובכן זכני ברחמיך הרבים ועזרני והושיעני והזקני ואמצני שאזכה לספר ספורי מעשיות של

צדיקים אמתיים, מכל מה שעבר עליהם בימיהם, הן מה שעבר עליהם בעצמם והן מה שעבר על בניהם ועל כל הנלוים עליהם, וכל האותות והמופתים הגדולים והנוראיים שישו בעולם באתגליא ובאתכסיא, וכל הדברים הקדושים והתגלות אלהות שהמשיכו בעולם, הכל אזכה לשמוע היטב באזני ובלבבי ולשיח ולספר בהם תמיד. למלא פי תהלתם כל היום, כי תהלתם היא תהלתך ותפארתם היא תפארתך"...

און נישט אומזיסט האָט געזאָגט ר' פנחסל קאריצער אז יעדעס פאָרגעניגן שטאַמט פון גן־עדן, אפילו אַ שיינער שפּאַס, מכל שכן דאָס פאָרגעניגן וואָס מען האָט פון אַ חסיד דישער מעשה.

ע"ת וזו נח כבוד מבורח לנח מודע מיוזם גדול מעדעל לנח
ה"א קאריץ

פאָקסימיליע פון דער אונטערשריפט פונם רבין ר' בער,
דעם מעזריטשער "מגיד"

ג.

דאָס לעבן — אַ לערן־ספר. — ר' משה
לייב סאטאווער לערנט פון אַ גנב. — דער
„שפּאַליער זיידע“ און דער קונצן־מאַכער.
— די טעכנישע דערפּינדונגען אין די אויגן
פון ר' דודל פון מאלנע. — די באַן און
ר' מאירל פּרעמישלאַנער. — דער בעש״ט
לאַזט ביי זיך נישט קיין געלט איבער
נאַכט. — דער זיפּץ פון מעזריטשער מגיד.
— ר' נחומטשע טשערנאָבילערס מתנה. —
ר' חיים צאנזערס פּורנות. — ר' שמועלקע
ביקעלשבורגער און דער אַרעמאָן. — די
צדקה־מעשים פון ר' מענדעלע רימאנאווער.
— ר' חירש רימאנאווערס שטייגער אין
צדקה־געבן.

עדע חסידישע אגדה פארמאגט אין זיך עפעס
באלערנדיקס — א מוסר השכל.

בדרך כלל האָבן די חסידים ליב געהאט צו לערנען פון
יעדער זאך, פון יעדן מענטש און פון יעדער לעבנס־דער־
שיינונג. דאָס לעבן איז אַ גרויס, אָפּן, לערן־ספר, וואָס יעדער
איינער קען אין אים לייענען און עס איז נישטאָ קיין
זאך אין דער וועלט, פון וואָס מ'זאָל נישט קענען עפעס זיך
אָפלערנען.

איינער פון די גרויסע רבנים האָט אמאָל געזאָגט, אַז
דריי זאכן האָט ער זיך אָפּגעלערנט פון אַ קינד: א) עס
זיצט קיינמאָל נישט ליידיק; ב) וויינט ווען עס פאַרלאַנגט
עפעס; ג) ווען עס ווערט דערפילט זיין בקשה, פאַר־
שווינדט דאָס טרויעריק־זיין און עס ווערט פריילעך.

ר' משה לייב סאסאווער האָט „געלערנט“ פון אַ גנב זיבן
זאכן: א) זיין הויפט „אַרבעט“ (עבודה) איז ביינאַכט;
ב) נאָך מער: יעדע נאַכט! נישט דורכלאָזן אפילו קיין איינע;
ג) טון אלץ, וואָס מ'קען נאָר באַווייזן, מערער אָדער
ווינציקער; ד) נישט אויסגעבן קיין סוד; ה) נישט מודה
זיין זיך פאַר דעם, וואָס צוויינגט דיך צו דעם, אפילו דורך
שלאָגן; ו) נישט מסרן קיין חבר; ז) מ'קען פאַרלירן אין
אין שעה אלץ, וואָס מ'האָט זיך, מיט מי און מאַטערניש,
דערוואָרבן במשך פון אַ לאַנגער צייט.

ר' אריה לייב, דער „שפאלער זידע“ האָט אויסגעפונען
וואָס אָפּצולערנען פון קונצן־מאכער. חסידים דערציילן: דער

„זיידע“ האָט אַמאָל געהערט, אַז אין שטאָט איז גע-
 קומען איינער, וואָס האָט געוויזן די קונץ פון טאַנצן אויף
 אַ שטריק. האָט ער געזאָגט צו זיינע חסידים: קומט און
 מיר וועלן גיין זען! האָבן זיי זיך געוונדערט און געפרעגט
 איינער דעם אַנדערן: וואָס איז אזוינס געשעען מיטן רבין,
 וואָס ער וויל גיין זען ווי מ'טאַנצט אויף אַ שטריק? זיי
 האָבן נישט פאַרשטאַנען, ווער גייט דען אַנקוקן אזא זאַך?
 — עס־האַרצים, בעל־עגלה'ס, אָבער זייער רבי? ! זיי האָבן
 אים גענומען צורעדן, אַז ער זאָל נישט גיין, ווייל דאָס איז
 נישט לפי כבודו. דער „זיידע“ האָט אָבער דאָך געוואָלט
 גיין. איז ער אַוועק מיט זיי, געשטאַנען און זיך צוגעקוקט
 צו דעם וואונדער־שטיק. אַהיימגייענדיק האָט ער געזאָגט צו
 די חסידים: — מען קען זיך אָפּלערנען יראת־שמים פון
 אַט דעם טענצער. ער איז זיך מוסר־נפש, שמעלט איין זיין
 לעבן פאַר קאָפּיקעס, אָבער ווען ער גייט אויפן שטריק
 ווענדעט ער דערויף אָן אַלע זיינע געדאַנקען און אויב ער
 וועט נאָר בלויז אויף איין קורצע וויילע מסיח־דעת זיין,
 וועט ער אַראָפּפאַלן און געניזוקט ווערן. אויך ביי מלאכת
 שמים, כאָטש מ'באַקומט אַ שכר פאַר דעם — טאָר מען
 נישט בשעת מעשה אין זינען האָבן עפעס אַנדערש...

דער רבי ר' דודל פון טאַלנע האָט אָנגעוויזן זיינע חסי-
 דים, וואָס צו לערנען פון די דריי דערפינדונגען אין זיין
 צייט: באַן, טעלעגראַף און טעלעפּאָן. ער פלעגט זאָגן: די
 באַן לערנט אונז שנעלקייט, אַז אפילו מיט איין מינוט קען
 מען פאַרשפּעטיקן; דער טעלעגראַף — אַז יעדעס וואָרט
 איז געלט, און דער טעלעפּאָן, אַז מען רעדט „דאָ“, הערט

מען „דאָרטן“ — און ער האָט אויפגעהויבן זיינע אויגן
צום הימל.

ר' מאירל פרעמישלאַנער האָט זיך באַצויגן מיט ביטול
צו דער באַן, וואָס האָט אָנגעהויבן צו קורסירן אין זיין
צייט צווישן פרעמישלאַן און לעמבערג, דער הויפט־שטאָט
פון גאַליציע. „וואָס איז דער אויפטו מיט דער באַן?“ —
האָט ער אַמאָל געפרעגט זיינע מקורבים — און ווען דער
„פיקח“ פון זיי האָט אים געפרוואווט צו פאַרטייטשן,
אַז אַנשטאט צו פאָרן פון פרעמישלאַן קיין לעמבערג אַ
נאַנצע נאַכט און נאָך מער, וועט מען קענען אָנקומען אין
צוויי שעה צייט, האָט ר' מאירל אַ פּרעגנעטון: און וואָס
איז דען דאָס איילעניש?...

ווען דאָס חסידות וויל אָנווייזן אויף דער גרויסער וויכ־
טיקייט פון דער מצווה צו געבן צדקה, וואָס איז אַגב איינע
פון זיינע הויפט־עלעמענטן, דערציילט עס וועגן די צדקה־
מעשים פון די גרויסע חסידישע צדיקים. אַזוי, למשל, ווערט
איבערגעגעבן וועגן בעל־שם־טוב, אַז ביי אים אין הויז
פלעגט קיינמאָל נישט בלייבן קיין געלט איבער נאַכט. בכלל
איז ער נישט געגאַנגען שלאָפן ווען עס איז נאָך געווען
געלט אין הויז. דאָס, וואָס פלעגט אים בלייבן נאָך די
טאַג־הוצאות, האָט ער צעטיילט צדקה. איינמאָל צוריק־
קומענדיק פון אַ נסיעה און האָבנדיק ביי זיך געלט, האָט
ער שנעל געלאָזט באַצאָלן זיינע חובות, און צעטיילט צדקה
צווישן די אָרעמעלייט פון דער שטאָט; ווען ס'איז אים אָבער
נאָך געבליבן אַביסל מזומנים, האָט ער זיינע תלמידים גע־
הייסן נאָכזוכן און זיך דערוויסן אין שטאָט, צי עס איז פאַ־
ראַן עמיצער, וועמען מ'דאַרף נאָך געבן צדקה. אין צווישן־

צייט האָט די רביצין גענומען אַ פּאָר מטבעות, פונם געלט, כדי נישט צו דאַרפן אויפצומאַרננס נעמען אין געוועלבל אויף-באַרג. ביינאַכט האָט דער בעש"ט פּלוצלינג דערפילט עפעס אַ שטערונג אין זיין עבודת-ה'. ער האָט נישט גע-קענט לערנען און תפילה טון ווי עס באַדאַרף צו זיין. ער האָט אָנגעהויבן נאַכפאַרשן די סיבה פון דער זאַך און זיך דערוואוסט וועגן דעם וואָס די רביצין האָט געטון. דער בעש"ט האָט זיך דאַן צוגעאייילט און נאָך אין דער זעלבער נאַכט האָט ער צונויפגערופן אַרעמעלייט און צווישן זיי צעטיילט דאָס געלט, וואָס זי האָט געהאַט גענומען. וועגן דעם, „גרויסן מגיד“ פון מעזריטש, ר' דוב בער, ווערט דערציילט, אַז אַמאָל, נאָך פאַר זיין נתגלה ווערן, האָט זיך פאַר אים געקלאָגט זיין ווייב אויף דער נויט, וואָס הערשט אין שטוב. דער „מגיד“ האָט, דאָס אויסהערנדיק, דאָס ער-שמע מאָל אין זיין לעבן, אַ זיפּץ געגעבן אויף זיין גורל. עס איז דאַן באַלד אַרויס אַ בת-קול פון הימל, אַז צוליב דעם זיפּץ האָט ער פאַרלוירן זיין חלק עולם הבא. אַז דער „מגיד“ האָט דאָס דערהערט, האָט ער זיך שטאַרק געפרייט: „פון איצט-דאָן וועל איך דינען דעם רבנו-של-עולם שלא על מנת לקבל פרס“. איז ווידער אַרויס אַ בת-קול פון הימל און אויסגערופן, אַז צוליב דער פרייד, גיט מען אים צוריק אָפּ זיין חלק עולם הבא. דער מגיד האָט זיך שוין מער נישט באַקלאָגט און געזיפּצט אויף זיין מצב...

ר' נחומטשע טשערנאָבילער האָט אַמאָל געגעבן אַן אַרע-מאַן אַ גרויסע נדבה און זיין זיידענעם שבת-מלבוש. דער אַרעמאַן, וועלכער האָט ליב געהאַט צו טרינקען, איז אַוועק-געלאָפן אין שענק אַריין מיט דעם געלט. אַז ר' נחומטשעם

חסידים האָבן דאָס געזען, האָבן זיי ביי אים צוגענומען דאָס איבערגעבליבענע געלט און אים אוועקגעשלעפט צום רבין. ר' נחומטשע האָט אָבער צו זיי געזאָגט: גיט־אָפּ צוריק דעם אָרעמאָן מיין מתנה. אין די הימלען רופט מען אויס: — נחום טשערנאָבילער האָלט זיך ביי די מידות פון זיין באַשעפער, וואָס איז אַ „טוב ומטיב לרעים ולטובים“, און איר ווילט מיך מבטל זיין פון דעם?...

אַן ענלעכע געשיכטע דערציילט מען אויך וועגן ר' חיים צאנזער. ר' חיים פלעגט זיך נוהג־זיין יעדן דאָנערשטיק צו צעטיילן צדקה בסקת צווישן די נישט באַקאנטע אָרעמעלייט אין זיין שטאָט, נאָר זיין ווייב און דער משמש האָבן וועגן דעם געוואוסט. איינמאָל, ערב שבת, ווען די רביצין איז גע־קומען אין געוועלכ אַרײַן קויפן פיש, האָט איר דער קרע־מער געזאָגט, אַז ער האָט שוין נישט קיין פיש; נאָר איין טייערער פיש איז געווען האָט אים עמיצער שוין געקויפט. די רביצין האָט געוואוסט, אַז דער קונה איז איינער פון די, וואָס באַקומען צדקה בסקת פון איר מאַן. אַהיימקומענדיק האָט זי דאָס דערציילט דעם רבין און צוגעגעבן, אַז לויט איר מיינונג דאַרף דער דאָזיקער „אָרעמאָן“ מער נישט גע־ניסן פון זיין צדקה. דער רבי האָט אָבער באַלד באַפוילן אים מוסיף צו זיין און געבן נאָכמער ווי ביז דאָן. ער האָט תמימות־דיק געזאָגט: „כ'האָב גאָרנישט געוואוסט, אַז דער ייד דאַרף האָבן אויך טייערע פיש, אויב אַזוי — מוז מען דאָך אים מוסיף זיין“...

די חסידישע אגדה דערציילט זייער פיל וועגן ר' חיימס זדרנות אין צדקהגעבן. זיין אייגן הויז האָט ער געפירט אין דחקות און באַשרענקט זיינע הוצאות, אפילו קיין ספרים

פלעגט ער פאר זיך נישט קויפן. די גאלדענע טאבאקדפושקע, וואָס ער האָט באַקומען אַלס מתנה פון אַ רייכן חסיד, האָט ער אוועקגעגעבן אַן אַרעמאָן צום פארמשכונען. די זיל-בערנע שבת-כלים פלעגט ער אויף אַ גאַנצע וואָך אָפּגעבן אַלס משכון און אויסלייזן זיי אין סאַמע ערב־שבת. דאָס געלט פון זיין הכנסה האָט ער צעטיילט צווישן אַרעמעלייט. די נדבות, וואָס ער פלעגט זיי געבן, זיינען געווען זייער גרויסע. מען דערציילט, אַז דער צאנזער פּאָסט־ליטער האָט אַמאָל געוואָלט „אָפּקויפּן“ ר' חיימס „פּדיונות“ פון אַ גאַנץ יאָר פאַר אַ סומע פון אַכציק טויזנט גילדן — אויסער די סכומים, וואָס ער פלעגט באַקומען דירעקט פון די חסידים. ווען זיינע קינדער האָבן אים אַמאָל געפרעגט פאַרוואָס ער איז אזוי מפור זיין פאַרמעגן צווישן אַרעמעלייט, פשוטע מענטשן, וואָס האָבן זיך נישט פאַרדינט אויף אַזעלכע גרויסע נדבות, האָט זיי דער גאון און צדיק ר' חיים געענטפערט: מיינע טייערע קינדער, וואָס ווילט איר פון מיר, כ'האָב דאָך אין זיך נישט קיין תורה און נישט קיין עבודה, נאָר אַבי-סעלע גמילות-חסדים, ווילט איר עס אויך צונעמען פון מיר?...

ווען עס איז אַמאָל געקומען צו אים זיין זון, ר' ברוך גאַרליצער, און זיך באַקלאַגט, אַז ער דאַרף חתונה-מאַכן זיין טאָכטער און ער האָט נישט אויף קיין חתונה-הוצאות האָט אים ר' חיים געזאָגט, אַז ער האָט איצט נישט קיין געלט. אין אייניקע טעג אַרום זיינען קיין צאנז געקומען אַ פּאָר רייכע חסידים און געגעבן ר' חיימען שיינע פּדיונות. ר' ברוך האָט זיך מיט דעם זייער געפּרייט, טראַכטנדיק ביי זיך, אַז איצט וועט אים שוין דער פּאָטער אַרויסהעלפּן. קור-

מענדיק צו אים, האָט ער איבערגעזעצט זיין פריערדיקע בקשה. ר' חיים האָט אים געזאָגט, אז ער האָט שוין דאָס געלט אוועקגעגעבן איינעם, אן אַרעמאָן. ווען דער זון האָט אָנגעהויבן פרעגן מיט וואָס ער איז ערגער פון אַ פרעמדן, האָט אים ר' חיים געענטפערט: „דו, מיין זון, וואו דו וועסט קומען און וועסט זאָגן, אז דו ביסט ר' חיימס זון, וועט מען דיר געבן אויף הכנסת כלה, — אָבער יענעם אַרעמאָן, וועט נעבעך קיינער נישט געבן.“

עס איז אַמאָל געקומען אן אַרעמע יידענע, אַ בת-טובים, און זיך באַקלאָגט פאַרן רבין, אז זי האָט נישט אויף שבת. ר' חיים האָט זי געפרעגט: דו האַנדלסט דאָך מיט עפל, פאַרוואָס פאַרקויפסטו זיי נישט? ווען זי האָט אים אויפֿגעקלערט, אז זי קען די עפל נישט פאַרקויפן, ווייל די קונים זאָגן, אז זיי זיינען פון אַ שלעכטן סאָרט, נישט קיין גוטע, איז ר' חיים אוועקגעלאָפן מיט איר אין קראָם, אוועקגע־שטעלט זיך הינטערן טיש און אָנגעהויבן אויסצורופן אויפן קול: ווער וויל קויפן גוטע עפל אויף שבת? פאַרשטייט זיך, אז מען איז זיך פון אלע זייטן צוזאַמענגעלאָפן קויפן ביים רבין, צאָלנדיק פאַר די עפל נאָך מער ווי זייער פרייז איז געווען. נאָכן פאַרענדיקן דאָס פאַרקויפן האָט ר' חיים צאנזער געזאָגט צו דער יידענע: דינע עפל זיינען גוטע, נאָר די קונים האָבן פריער וועגן דעם נישט געוואוסט...

צו ר' שמעלקע ניקעלשבורגער איז אַמאָל געקומען אן אַרעמאָן און געבעטן אַ נדבה. ר' שמעלקע האָט גראַד ביי זיך נישט געהאַט קיין פרוטה. אָבער אַרויסלאָזן דעם אַרע־מאָן מיט לידיקע הענט, האָט ער נישט געוואָלט. האָט ער געזוכט ביי זיך אין שטוב, ביז ער האָט עפעס געפונען.

ס'איז געווען זיין ווייבס פינגערל. ער האָט עס באַלד אוועק
געגעבן דעם אַרעמאַן. ווען זיין ווייב האָט אויפגעהויבן אַ
געוואַלט: וואָס האָסטו געטון — האָט זי געשריען — אין
דעם פינגערל איז דאָך געווען איינגעפאַסט אַ בריליאַנט...
האָט ר' שמעלקע געהייסן אויפזוכן דעם אַרעמאַן און אים
געלאָזט וויסן אז אין דעם פינגערל איז איינגעפאַסט אַ טיר
ערער בריליאַנט און ער זאָל זיך חס ושלום נישט לאָזן אָפּ
נאַרן און פאַרקויפן עס צורביליק.

ר' מענדעלע רומאַנאווער האָט געפירט ביי זיך אין
שטוב אַ לעבן אין דחקות. אַ סך פון די הכנסות זיינע
האָט ער צעטיילט צווישן אַרעמעלייט און זיין אייגענעם
זון, וואָס איז געווען אַ גרויסער אַרעמאַן, פלעגט ער געבן
נאָר אַ האַלבע פרנסה. דער זון איז געקומען פאַר אים
זיך קלאַנגן: גיב מיר כאָטש אויף פרנסה בצימצום. ער
האָט באַקומען דעם ענטפער: מיין טייערער זון, אז איך
וועל דיר געבן די גאַנצע פרנסה קענסטו נאָך חו"ח פאַר-
געסן, אז מען דאַרף האָבן בטחון אין הקב"ה... ווען עס
איז אַמאָל געקומען צו אים אַן אַרעמאַן און זיך באַקלאַנגט,
אויף זיין לאַגע, האָט ער באַלד אַרויסגענומען אַ סומע
געלט און אים געגעבן. דער אַרעמאַן איז אוועקגעגאַנגען.
ר' מענדעלע האָט אים גלייך געלאָזט צוריקרופן און אים
צוגעגעבן נאָך אַ נדבה. ווען זיינע מקורבים האָבן אים
געפרעגט דעם באַדייט פון זיין התנהגות, האָט ער זיי מס-
ביר געווען: צוערשט, אויסהערנדיק די טרויעריקע געשיכ-
טע פון דעם אַרעמאַן, האָט מיר וויי געטון דאָס האַרץ און
איך האָב אים געגעבן אַ נדבה כדי איינצושטילן מיין צער.

דאָס צווייטע מאָל האָב איך אים שוין געגעבן כּדי מקיים
צו זיין די מצווה פון צדקה...

אַ נייעם שטייגער פון צדקהגעבן האָט איינגעפירט ר' הירש רימאנאווער (רבי צביהירש משרת): ער פלעגט צווינגן צו געבן צדקה. פון זיינע רייכע חסידים האָט ער פאַר-לאַנגט באַשטימטע סכומים, לויט זיין אָפּשאַצונג, אויף צוצעטיילן זיי צווישן אַרעמעלייט. דער מנהג האָט אַרויס-גערופן צווישן די גאַלציאַנער רביים אומצופרידנקייט אויף אים, אָבער ר' הירש האָט זיך ווייטער געהאַלטן ביי דעם שטייגער.

חסידים דערציילן וועגן אַ מעשה, וואָס איז זיך פאַר-לאָפּן אין ראַפּשיצער „הויף“, ביים רבין ר' נפתלי. ס'איז אַמאָל געקומען אַהין אַ רייכער חסיד, ר' יואל מרגליות פון סטריזשאָוו. נאָכדעם ווי ער האָט באַקומען די ברכה פון רבין, איז דער חסיד אַריינגעגאַנגען אין בית-המדרש געזע-גענען זיך אויך מיט די חסידים. צווישן די שטענדיקע „יוש-בים“ פון ראַפּשיץ איז אויך געווען ר' הירש, וועלכער האָט נאָך דער פטירה פון רימאנאווער רבין, ר' מענדעלע, נישט געוואָלט נעמען אויף זיך דאָס „טיש-פירן“, ווי דער רבי האָט דאָס פריער געהאַט פאַרלאַנגט, און איז אַוועק קיין ראַפּשיץ. ר' יואל, דער גביר, איז אויך צוגעגאַנגען זיך גע-זעגענען מיט אים. ר' הירש האָט צו אים אַ זאָג געטון: היינט וועט מיר ר' יואל געבן הונדערט גילדן. ר' יואל האָט זיך געוואונדערט אויף דעם צו גרויסן פאַרלאַנג און איז אַוועק צום רבין, ר' נפתלי, דערציילן וועגן דעם. ר' נפ-תלי האָט אויסגעהערט זיין רייכן חסיד און געזאָגט: עס איז טאַקע אַ גרויסער סכום. מיין עצה איז זאָלסט גיין צו

ר' הירשן און אים בעטן, ער זאל באוויליקן צו נעמען
עפעס ווייניקער, איך בין אבער מסופק צו דיינע רייד וועלן
העלפן, איך קען ר' הירשן און איך ווייס, אז עס איז נישט
זיין שטייגער צו ענדערן דאָס, וואָס ער זאָגט אַרויס...
גרויסע סכומים פלעגט ר' הירש אויפמאָנען פון זיינע
חסידים, אָבער ביי אים אין הויז האָט תמיד געהערשט אַן
אַרעמקייט. די צדיקים פון זיין דור האָבן געוואוסט ווי אָפֿ-
צושאַצן זיין „דרך“ און ר' נפתלי ראפשיצער האָט אַמאָל,
סוכות, אויף אים געזאָגט: איך בין אַ מיוחס, מיין זיידע
איז געווען דער גאון און צדיק ר' איציקל האַמבורגער, איך
האָב אַן אתרוגיהדר און דאָך. טו איך גאַרנישט אויף, אָבער
דער הערשע פאַרמאָגט אַן אתרוג, וואָס האָט דעם ווערט סך
הכל פון צוויי „זעקסער“ און ער קערט מיט אים איבער
וועלמן...

האָט וואָס אַ בילד געט

פאַקסימיליע פון דער אונטערשריפט פונם רבין
ר' זושא האָנפּאָליער

ד.

די אויפקלערונג-כוונות פון דער חסיד'ישער דערציילונג. — „שועת עניים אתה תשמע.“ — דער גאלדענער כוס אין ר' פנחסל קאריצערס הויז. — ר' וועלוועלע זבאראזשער נעמי-אויף בוי זיך זיין ברו-דער, ר' יצחק ראדזיווילער. — ר' משה פשעוואַרסקערס תפילה. — ר' פנחסל קארי-צער איז מקנא זיין משרת. — די גאון קומט אָן אַ סיבה. — אויף גאון איז נישט מאַ קיין פאַרענטפער. — ר' נחומטשע טשער נאַבילער אין אַרעסט-הויז. — ר' מעכעלע זלאָטשעווער ענטפערט אַפּ אַ מתנגד. — דער רבי ר' זושא האַנטיפאַלער אין בערדימשעוו.

י חסידישע אגדה פארמאגט אויך אויפקלערונגס-
טענדענצן. זי האָט פאַר דער חסידישער באַוועגונג געדינט ווי
אַן אינסטרומענט פאַר איר פונאַנדערוואַקס און אויסברויי-
טערונג כלפי חוץ. און ווי אַ וויכטיקער דערציערישער פאַקט
טאָר, האָט זי געשאַפן ווערטן — כלפי פנים. די חסידישע
אגדה דינט אָפט ווי אַן אויסדרוק פון דעם ווילן און
שטרעבונגען פון דער באַוועגונג. פון דעם שטאַנדפונקט קען
מען זיך צו איר באַציען ווי צו אַ וויכטיקער
היסטאָרישער קוועלע. אַלס ביישפּיל וועלן מיר דערמאָנען
די חסידישע ארץ-ישראל-מעשיות. פיל אגדות דערציילן אונז
וועגן דער עליה פון צדיקים און פירער פון דער חסידות-בבא
וועגונג קיין ארץ-ישראל, אונטערשטרייכנדיק דערבײַ די
נסים און וואונדער-געשיכטעס וואָס האָבן מיט זיי פאַסירט
אין וועג. איך מײן דאָ נישט די מעשיות וועגן צדיקים וואָס
האָבן ווירקלעך עולה-געווען און זיך באַזעצט אין ארץ-ישׁ-
ראל, ווי: ר' גרשון קיטעווער, ר' מנחם מענדל פרעמישלאַ-
נער, ר' נחמן פון קאסאוו, ר' מענדל וויטעבסקער, ר'
אברהם קאַליסקער, ר' יעקב שמשון שעפּעטאווקער, ר'
אברהם דוב אַוורוטשער, ר' ישכר בער זלאַטשעווער א. אַנד.,
אָדער וועגן אַזעלכע, וואָס זײנען געקומען קיין ארץ-ישראל
און נאָך אַ געוויסער צײט פאַרלאָזט דאָס לאַנד, ווי ר' נחמן
בראַצלאווער, ר' ישראל פּאָלאַצקער א. אַנד. די חסידישע
אגדה גיט אויך איבער וועגן נישט געלונגענע פּראַווון עולה-
צווײן קיין ארץ-ישראל, פון דעם שעפּער פון חסידות, דעם

בעל-שם-טוב, ר' פנחסל קארויצער, ר' שניאור-זלמן מלאדי, דעם רבי ר' אלימלך פון ליזענסק א. אַנד. זיי האָבן גער- שטרעבט צו פאָרן קיין ארץ-ישראל, האָבן זיך צוגעגרייט צו דעם און אויך געלאָזט זיך אין וועג אַרײַן, נאָר פון הימל האָט מען זיי אָפּגעהאַלטן. זיי האָבן דערצו נישט זוכה-געווען און אויך דער דור האָט די זכיה נישט געהאַט — זיינען זיי פאַרבליבן אין גלות. פון היסטאָרישן שטאַנדפּונקט זיינען פאַר אונז אינם איצטיקן מאָמענט נישט וויכטיק די פאַקטן וואָס ווערן איבערגעגעבן אין די דערציילונגען און וויפיל אמת ס'איז פאַראַן אין זיי. זיי זאָגן אָבער עדות און זיינען אַ באַשטעטיקונג, אַז די חסידות-באַוועגונג האָט אירע פירער געוואָלט זען ווי עולים קיין ארץ-ישראל און זי האָט געפילט די נויטווענדיקייט צו פאַרענטפערן די סתירה צווישן דעם כסדרדיקן רופן און וועקן צו עליה, וואָס עס אַנטהאַלטן אין זיך די חסידישע מעשיות און דעם פאַקט, וואָס גרויסע צדיקים זיינען דאָך פאַרבליבן אין גלות.

מיר האָבן שוין געברענגט דערציילונגען, אייניקע פון פיל, וועגן די צדקה-מעשים פון די פירער פון דער חסידישער באַוועגונג, וועגן זייער אויפריכטיקער גרייטקייט תמיד צו העלפן דעם אַרעמאָן, דעם גויטבאָדערפטיקן, צו באַטייליקן זיך אין זיין צער און לידן. צווישן די גרויסע צדיקים זיינען אויך געווען אַזעלכע, וואָס זייער „גאַנג“ איז געווען אין אַרעמקייט, זיי האָבן אין עשירות געזען אַ מין שטערונג און אָפּהאַלט אין עבודת-השם. ביי די סטרעטינער חסידים איז רי הויפט-תפילה אין שבתים און ימים-טובים געווען די תפילה פון „נשמת“ צוליב דעם פּסוק „שועת עניים אתה תשמע צעקת הרל תקשיב ותושיע“. אין קעגנזאץ צו די טשערנאָך

בילער און ריוזשינער „הויפן“, וואו מען האָט זיך געפירט „ברייט“ און מיט עשירות. ביי דער זייט פון „מלכותדיקן“ חסידות, ווי מען האט גערופן דעם ריוזשינער „שטאם“, איז געווען אויך אַ מין „פּראָלעטאַריש“ חסידות, וואָס האָט פאַר קיין פאַל נישט געוואָלט באַנוצן זיך מיט זילכערנע און גאַל-דענע כלים, אַ חסידות, וואָס האָט געלויבט און העכער גע-שטעלט די אָרעמקייט.

חסידים דערציילן, אַז אַמאָל האָט ר' פּנחסל קאַריצערס ווייב געקויפט אַ באַגילדעטן בעכער אויף קידוש. ווען ר' פּנחסל האָט געזען דעם נייעם כּוס, האָט ער מיט תּרעומות אַ פּרעג געטון: פּון ווען-אן באַנוצט מען זיך עס אין מיין הויז מיט גאַלדענע כלים? די רביצין האָט זיך פאַרענטפּערט און געגעבן צו פאַרשטיין, אַז דער כּוס איז נישט קיין גאַל-דענער, ער איז נאָר באַגילדעט, בלויז „פאַרן אויג“ (למראית עין). אויב אַזוי — האָט ר' פּנחסל געטענהט — האָסטו אין מיין הויז אַריינגעברענגט נישט נאָר די גאוּה, נאָר אויך דעם שקר...

ר' וועלוועלע זבאראזשער, איינער פון ר' מעכעלע זלאָטשע-ווערס זין, איז געווען אַן אביון און האָט געפירט זיין הויז אין עניות און פּשטות. דאָס איז געווען אין קעגנזאַץ צו זיין ברודער, ר' יצחק ראדויווילער, וועלכער האָט זיך געפירט לויטן שטייגער פון רייכע-לייט. ר' וועלוועלע האָט אַמאָל פאַרבעטן זיין ברודער צו האַלטן מיט אים א שבת. ר' יצחק איז באַשטאַנען און האָט זיך „אויסגענומען“, אַז ער זאָל אָנגרייטן פאַר אים גוטע מאכלים בשפּע לכבוד שבת, ווי ער איז זיך נוהג ביי זיך. ר' וועלוועלע האָט אָנגענומען דעם באַ-דינג און צוגעזאָגט אים אַ סעודת-מלכים, אַ סעודה ווי די

„סעודה פון שלמה המלך בשעתו“. ער האָט אויך געוואָלט זיין צוזאָג מקיים־זיין און אַהיימקומענדיק האָט ער באַלד פאַרמשכַנט זיינע זאַכן, צווישן זיי אויך דער רבי־צינס זילבערנע לייכטער, וואָס זי האָט געהאַט בירושה. ער האָט טאַקע צוגעגרייט אַ שיינע סעודה, לויט זיין השגה. די רביצין האָט פאַר אירע שבת־ליכט צוגעגרייט ליי־מענע לייכטער. ווען ר' יצחק איז אַריינגעקומען און האָט דערזען די לייכטער אויפן טיש, איז ער געוואָרן טרויעריק און אַ שווערן זיפּץ געגעבן אויף זיין ברודערס גורל. ר' וועל־וועלע האָט נישט פאַרשטאַנען פאַרוואָס ער איז אַזוי אומע־טיק און מיינענדיק, אין זיין גרויסער תמימות, אַז די לייכ־טער זיינען געפעלן געוואָרן זיין ברודער, האָט ער זיך אויפ־געשטעלט און אַ זאָג־געטון: ברודער, איך גיב זיי דיר אַוועק במתנה גמורה...

זיי האָבן אָנגעהויבן די שבת־סעודה. די מאכלים האָבן ר' יצחקן נישט געשמעקט. עס איז אויך נישט געווען גענוג. האָט ער געפרעגט זיין ברודער: ברודער, האָסט דאָך מיר צוגעזאָגט אַ גרויסע סעודה? — ר' וועלוועלע האָט אים דע־רויף געענטפערט: איך האָב צוגעגרייט אַ סעודה פאַר אַ מלאך, אָבער נישט פאַר קיין שרף...

ביי ר' משה פּשעוואָרסקער איז איינע פון די אָנגענומע־נע תפילות געווען צו בעטן, אַז ער און זיינע קינדס־קינדער זאָלן זוכה זיין צו... שטענדיקער אָרעמקייט. אויף עניות פאַר זיך און פאַר זיינע קינדער פלעגט אויך מתפלל־זיין דער מגיד ר' יוסף משה פון זבאראוו, דער בעל „ברית אברהם“ און ווי עס גיט איבער דער שרייבער דב שטאַק, איינער פון

זיינע קינדס־קינדער, אין זיינע זכרונות „ממחזז הילדות“,
איז די דאָזיקע תפילה טאקע מקוים געוואָרן...

די גרויסע רביים האָבן נישט שטאַלצירט מיט זייערע ריי-
כע חסידים. ר' מאירל פרעמישלאַנער פלעגט פאַרטייטשן
דעם מאמר: „רבי היה מכבד עשירים“ — „רבי האָט אויס-
געקערט די עשירים“, ער האָט זיי פאַרטריבן פון זיין הויז
און פלעגט מקרב־זיין אַרעמעלייט...

די רביים האָבן צייטנווייז מקנא געווען די אַרעמעלייט,
וועלכע פילן דעם אמתן טעם פון אַרעמקייט. ר' פנחסל קא-
ריצער פלעגט מקנא זיין איינעם פון די משרתים אין זיין
שטאט: „אַז ער דאַרף באַדינען זיין שטרענגן בעל־הבית, איז
ער באמת שפּלדיק און אונטערטעניק — און ווען וועל איך
זוכה זיין צו דער מדרגה פון אַזא שפּלית?“. ער פלעגט אויך
זאָגן, אַז עס איז שווער צו דערשטיקן די שעדלעכע מידה
פון גאווה. דאָס גרויס־האַלטן־זיך קומט אָן וועלכער עס איז
סיבה. יעדע זאך האָט דאָך איר סיבה: אַז אַ מענטש איז
קראַנק, האָט ער זיך פאַרקילט, אַ מענטש איז אין כּעס —
האָט מען אים דערצאָרט, אין שטוב איז קאַלט — ווייל מען
האָט נישט איינגעהייצט אין אויוון, אָבער אַ מענטש קען זיין
הונגעריק און שוואַך, אַרעם און הילפּלאַז, אַן עס־הארץ און
מאום — פונדעסטוועגן וועט ער שטענדיק אָנווייזן אויף זיך
מיט גאווה: איך בין אַ גדול, איך בין גרויס...

דער רבי ר' זושא פלעגט זאָגן: אויף אַלע שאַ-
לות, וואָס מ'וועט מיר שטעלן ביים בית־דין של מעלה,
וועל איך געפינען אַ תירוץ. מ'וועט מיך פרעגן — האָסט נע-
לערנט תורה? — וועל איך זאָגן: כ'בין געווען אַן עס־הארץ;
פלעגסט העלפּן מיט דיין געלט אַרעמעלייט? — כ'האָב נישט

געהאט מיט וואָס זיי צו העלפן; האָסט עוסק־געווען אין טון מצוות? — כ'בין געווען פאַרנומען מיט פּרנסה־זאָרגן. אויף אלץ וועל איך אויסגעפינען אַ תירוץ, נאָר אויב מ'וועט מיך פּרעגן: פאַרוואָס האָסטו זיך גרויס געהאַלטן? וועל איך נישט וויסן וואָס צו ענטפערן...

ר' נחומטשע טשערנאבילער, וועלכער פלעגט, ווי אנדערע צדיקים, מיט אַ באַזונדערן אייפער זיך פאַרנעמען מיט דער מצווה פון פּדיון שבויים, האָט זיך אַמאָל „אַריינגעדרייט" אין זיינע באַמיואונגען צו באַפרייען אַן אַרעסטירטן ייד ביז ער אַליין איז אויך דערפאַר אַרעסטירט געוואָרן דורך דער מאַכט. ר' וועלוועלע זשיטאַמירער האָט באַקומען אַ דערלויב־בעניש צו באַדינען זיין רבין אין דער געפּענגעניש־קאַמער. איינמאָל האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז ער זעט אין דער קאַמער אַ פּרוי, איינגעהילט אין אַ זיידענער טוך, וואָס פּרעגט ר' נחומטשען: דאָס איז דיין באַלוינונג? זו תורה וזה שכרה? און ער האָט געהערט די תשובה: יא, זו תורה וזה שכרה. ווען די פּרוי איז פאַרשוואונדן, האָט ער געפּרעגט דעם רבין, וואָס עס באַדייט דאָס אויסטערלישע געשפּרעך — און ר' נחומטשע האָט אים דערציילט: דאָס איז געווען די מוטער רחל, וואָס האָט מיך געפּרעגט: איז דאָס די באַלוינונג פאַר דער מצווה פון פּדיון־שבויים? און איך האָב איר געענט־פּערט: יא, פון הימל האָט מען דאָס מיך אַהערגעבראַכט, כדי איך זאָל באַגרייפן ווי גרויס עס איז די מצווה אויסצולייזן, צו באַפרייען געפּאַנגענע, איך זאָל אין דער מצווה עוסק זיין מיט נאָך מער פלייס און התלהבות...

ר' מעכעלע זלאַטשעווער איז אַמאָל געקומען קיין בראַך און האָט דאָרט געדאוונט אין „קלויז". די מתנגדים, וועמענס

צאָל עס איז אין דער שטאָט געווען אַ גרויסע, האָבן באַי
שטימט פאַרצוהאַלטן דעם מגיד פאַר זיין מנהג, ווי די חסיד
דים, צו פאַרשפּעטיקן דעם זמן־התפילה, אין קעגנזאָץ צום דין
אין שולחן־ערוך, נאָר קיין איינער פון זיי האָט נישט געהאַט
די דרייסטקייט צוגיין אים דאָס פאַרצוואַרפן. ס'האָט זיך
געפינען צווישן זיי איינער, אַ גביר, וואָס האָט גענומען אויף
זיך די דאָזיקע „שליחות“. ער איז צוגעגאַנגען צום צדיק און
אַנגעהויבן אים מוסר־זאָגן. דער צדיק האָט אים איבערגעריסן
און אַ פרעג געטון: וואָס עפעס ביסט דו געקומען שטראָפן
מיך, זיינען שוין נישט פאַראַן קיין גרעסערע פון דיר אין תורה
און פּרוּמקייט? דער רייכער מתנגד האָט געענטפּערט: עס זיי
נען טאַקע פאַראַן גרעסערע פון מיר אין תורה און אין פּרוּמ
קייט נאָר זיי האָבן נישט געהאַט די דרייסטקייט דאָס צו טון,
און איך בין אַ גביר און שרעק זיך נישט פאַר קיינעם. אויב
אַזוי — האָט צו אים אַ זאָג געטון דער צדיק — זאָגט מיר
מוסר נישט די תורה נאָר דאָס געלט, און דאָס געלט איז
נישט ראוי, אַז איך זאָל מיט דעם רעדן...

אַן ענלעכע געשיכטע דערציילן חסידים וועגן רבין ר' זר
שא. פאַר זיין נתגלה ווערן, ווען ער האָט נאָך „אַפּגעריכט
גלות“ און פלעגט, ווי אַן אומבאַקאַנטער, וואַנדערן פון
שטאָט צו שטאָט, איז ער אָפט געקומען קיין בערדיטשעוו.
דאָרט פלעגט ער זיך אויפהאַלטן ביי איינעם פון די אָרעמע
מלמדים אין שטאָט. אין אַ צייט אַרום, ווען דער רבי ר'
זושא איז באַרימט געוואָרן און האָט געהאַט טויזנטער חסיד
דים, איז ער אַמאָל געקומען קיין בערדיטשעוו מיט גרויס
כבוד, אין אַ שיינער קאַטש מיט דריי גרויסע פּערד. אים
מקבל־פנים צו זיין איז אַרויסגעקומען הינטער דער שטאָט אַ

גרויסער עולם און צווישן זיי אויך איינער פון די שטאָט
נבירים. דער גביר איז צוגעגאנגען און געבעטן דעם רבין, אז
ער זאל באווייליקן אויפצוהאלטן זיך ביי אים, אויף וואָס ר'
זושא האָט געענטפערט: איך פלעג דאָך פריער אויך קומען
אָפט קיין בערדיטשעוו — פאָרוואָס ביסטו דאָן נישט געקור
מען מיר פארבעטן צו דיר? דאָס איינציקע, וואָס האָט זיך
ביי מיר געענדערט זיינען דאָך די פערד, ווייל דאָן פלעג איך
קומען צורפום און איצט בין איך געקומען אין אַ קאָטש.
אויב אזוי פארבעט צו זיך די פערד און איך וועל גיין אין
מיין שטענדיקער אכסניה, צום מלמד...

יעקב זלמן בן אברהם שניידער, הארץ

פאקסימיליע פון דער אונטערשריפט פונם „חווה“ פון לובלין

ה.

די פארגעבונג־מידה פון חסידישע פירער. — דער בעש"ט שיקט זיינע מענטשן, אז זיי זאלן רעדן אויף אים שלעכטס פאר ר' אויציקל האמבורגער. — ר' יעקב־יוסף פון פולנאה וויל נישט לייגן אין תרם אריין דעם מסור. — די „קלה" פון ר' שניאור זלמן מלאדי. — דער בעל-שם-טוב און ר' יחזקאל לאנדוי. — ר' הירש רימאנאווער איז מתפלל פארן קרעמער, וואָס האָט אים פאַרשעמט. — ר' לוי יצחק בער-דימשעווער אין מאָג פון ווילנער גאונס פמירה. — פאַרוואָס הייסן מיר יידן? — פון דעם בעל שם טובס דערצוילונגען. ר' משולם פיינוויש איז בודק זיך אליין. — ר' בנימין זשאַלאַזשיצער און ר' מאירל פּרעמושלענער וועגן די תּחבּוּלוֹת פון יצר הרע. — דעם רבי ר' בונמס „צוויי קע-שענעס". — דער יוד איז געגלונן צו אַ „סגור". — די „געמאכטע" גומע יידן.

פאָטערס פון חסידות האָבן געוואוסט דעם סוד פון אומגיין זיך מיט זייערע מענטשן. עס איז נישט לייכט געווען זיי אַרײַנצוברענגען אין כעס. אויך צו זייערע מתנגדי דים פלעגן זיי זיך באַציען אין אַ גרויסער מאָס מיט נאָכגרי ביקיט און פארגעבונג און צייטנווייז געווינען זייערע הער צער מיט אַזאַ אַרט התנהגות. חסידים דערציילן, אַז צוליב דעם בעל־שם־טובּס גלייכגילטיקער באַציאונג און נישט רע אַגירן אויף ר' יצחקל דראָהאַביטשערס באַליידיקונגען, איז אָט דער שאַרפּער מתנגד געוואָרן זיינער אַ הייסער חסיד. אויך דער האַמבורגער נאון, ר' יצחק הורוויץ, האָט געהערט צו די חסידות־קעגנער. ווען ער האָט געוואוינט אין בראַד, פלעגט ער רעדן שלעכטס אויפן בעש"ט און זיין באַוועגונג, וואָס האָט דאָן געשטעלט אירע ערשטע טריט. דאַקענן דער בעש"ט, וועלכער האָט אים שטאַרק געשעצט — פאַר זיין גאונות, פלעגט שיקן צו אים זיינע מענטשן, אַז זיי זאָלן אויף אים אַליין, דעם בעש"ט, שלעכטס רעדן, אַבי נאָר דער גאון זאָל הנאה האָבן... חסידים דערציילן, אַז דער האַמבורגער רב איז דערפאַר נענט געוואָרן: ווען איינער פון זיינע אייניקל לעך, ר' נפתלי ראָפּשיצער, וועלכער איז שפּעטער געוואָרן פון די חסידות־פירער, איז אַלס יונגערמאַן געקומען צום רבין ר' אלימלך פון ליזענסק, אַז ער זאָל אים „אַננעמען“, האָט ער נישט געוואָלט, זאָגנדיק צו אים: „דו ביסט אַ צור גרויסער מיוחס פאַר מיר“ — און ר' נפתלי האָט זיך געד

מוזט ווענדן צום „חזוה" פון לובלין און צו ר' מענדעלע רימאנאווער.

אין מינוטן פון פארביטערונג פלעגן די צדיקים זיך באַר הערשן און גובר-זיין זייערע מענטשלעכע שוואַכקייטן. זיי האָבן גוט באַטראַכט די כל-יזיין זייערע און נישט געאיילט זיך אין דעם קאַמף, וואָס זיי האָבן געהאַט צו פירן. זיי זייער נען געווען פאַרזיכטיק אין זייערע מעשים און אין זייער רעדן. זיי האָבן צוערשט באַטראַכט זיך זעלבסט — צי זיי זיינען בשלמות, „אין אַרדענונג" מיט זיך, און פריי פון וועלכע ס'איז זייטיקע כוונות.

מען דערציילט וועגן ר' יעקב יוסף פון פולנאה, אז ער האָט געהאַט פיל אויסצושטיין פון דעם מסור אין זיין שטעטל. אים און זיין משפחה האָט ער אָנגעטון גרויסע צרות און זיינע תלמידים האָבן פון אים פאַרלאַנגט, אז ער זאָל אויסרופן אַ חרם אויפן מסור — אויב נישט צוליב זיך, איז פאַרן כבוד התורה. דער בעל ה„תולדות" האָט דאָס נישט געוואָלט טון, אָבער ווען די לאַגע איז שוין געווען נישט צום איבערטראַגן און די תלמידים זיינען געוואָרן צו דרינגלעך מיט זייער פאַרלאַנג, האָט ער מסכים געווען. דער עולם איז זיך צונויפגעקומען אין דער שול, דער צדיק איז אַרויף אויף דער בימה, איינגעהילט זיך אין זיין טלית און ווען ער האָט שוין געוואָלט נעמען דעם שופר צום מויל, האָט ער פלוצלינג אָנגעהויבן אַריינצוטראַכטן, שעפטשענ-דיק צו זיך אַליין: יעקב יוסף, צי מיינסטו באמת דעם כבוד פון דער תורה, אָדער אפשר נאָר ווילסטו אויך פאַר דיין כבוד זיך אָננעמען? און ער האָט זיך באַלד צוריקגעצויגן און נישט אַרויסגעלאָזט די תקיעה...

ווען עס האָבן זיך פאַרשטאַרקט די רדיפות פון די מתנגדי
דים אויף ר' שניאור זלמן מלאדי און זיין קרייז, האָבן זיינע
תלמידים געפרואווט אויף אים ווירקן, אז ער זאָל געבן אַ
קללה דעם ראש פון די מתנגדים, דעם ווילנער גאון.
זיי האָבן אויסגעפונען אַ פאַסיקע צייט דערצו, אַן ערבי
יום־כפור און זיי זיינען צוגעשטאַנען צו זייער רבין, דעם
שעפער פון דער חב"ד־לערע, אים געבעטן, אז ער זאָל געבן
זיין קללה איצט, אין דער שעת רצון. דער בעל ה"תניא"
האָט זיך אויפגעשטעלט און אויסגערופן: יהי רצון, אז די
קינדער פון רבנו אליהו מוויילנא זאָלן זיין חסידים...

עס האָט דערציילט דער חסיד ר' יודל לאנדא, וועלכער איז
געווען אַ הויזמענטש ביים ריזשינער, אז ער האָט אַמאָל גע-
האט שפּאַצירט מיטן רבין אין זיין גאַרטן, האָט ער אים גע-
זאָגט: דו ביסט עס אַן אייניקל פון פראנער רב, זיי וויסן,
דער אפטער רב האָט מיר דערציילט, אז ער האָט געהערט פון
ר' מעכעלע זלאטשעווער, אז בעת ער האָט געהאט אויסצור-
שטיין צרות פונם „נודע ביהודה", האָט ער געזאָגט: פאַר-
וואָס זאָל איך טראָגן אַ שנאה אויף אים, אויב גאָט האָט אים
אזוי געהייסן. אין ער האָט מסביר געווען, אז ווען דער בעש"ט
האָט געדראַפט קומען אויף דער וועלט, זיינען אין הימל גע-
ווען פיל מקטרגים, דערצו נישט צו דערלאָזן, וויסנדיק אז
דורך אים וועט זיך דערנענטערן דער זמן הגאולה; עס האָבן
אַבער גובר־געווען די מליציוזער, אז זיין נשמה זאָל יאָ
אַראַפּקומען אויף דער וועלט אָבער צוזאַמען מיט נאָך אַ
הייליקער נשמה, אויך אַ פירער פון זיין דור און אַ קעגנער
פון דער לערע פון בעל־שם־טוב און זיינע תלמידים — דאָס
איז געווען ר' יחזקאל פון פראג. ווען נישט ער, וואָלט נישט

מעגלעך געווען אז די נשמה פון בעש"ט זאל אראפקומען
אויף דער וועלט. אויף דעם ווערט געזאגט „מגלגלין זכות
על ידי זכאי“.

חסידים דערציילן וועגן ר' הירש רימאנאווער, אז ווען
ער איז נאך געווען משרת ביי זיין רבין, ר' מענדעלע, איז
ער אמאל לויטן רבינס באפעל געגאנגען נאכקוקן ביי די
שטעטליקע קרעמערס זייערע מאסן און וואגן. איינער פון
די גבירים אין שטעטל האָט אָפּגעלאַכט פון דעם משרתס
באַמערקונגען און הלכה־אויפקלערונגען און האָט אים
פאַרשעמט מיט גראַבע רייד. ר' הירש האָט געשוויגן. ווען
ר' מענדעלע האָט זיך דערוואוסט וועגן דעם, האָט ער גע-
לאָזט רופן אלע קרעמער פון שטעטל אויף אַ דרינגנדיקער
אסיפה. נאָר דעם, וואָס האָט פאַרשעמט און אויסגעלאַכט
זיין משרת, האָט ער נישט גערופן. יענער קרעמער האָט
אָבער פאַרשטאַנען, אז דער נאַנצער רעש איז אַנטשטאַנען
צוליב אים, איז ער אויך געקומען צו דער אסיפה און אויס-
געהערט אַ הייסע דרשה אין ענין פון וואָג און מאָס. די
נאַנצע צייט איז ר' הירש „משרת“ געשטאַנען אין אַ
ווינקל און די ליפן זיינע האָבן שטיל געשעפטשעט אַ
תפילה, אז דער קרעמער, וואָס האָט אים אזוי געזיידלט און
פאַרשעמט זאל ח"ו נישט געשטראַפט ווערן פון דעם רבינס
מוסר־ווערטער.

אַ טיפּער אויסדרוק פון דער באַציואונג פון די חסידישע
רביים צו זייערע הויפט־מתנגדים, איז די פּאָלגנדיקע חסי-
דישע דערציילונג: דעם דריטן טאָג חול המועד סוכות פון
יאָר תקנ"ו, איז ר' לוי־יצחק בערדיטשעווער אויפגעשטאַ-

נען פריער ווי שטענדיק. ער איז שנעל אָוועק אין בית-המדרש און אין אַ שפּאַנענדיקער דערוואַרטונג אויסגע-קוקט אויף דעם עלות השחר, כדי צו מאַכן די ברכה „על נטילת לולב“. פּלוצלינג האָט דער „קדושת לוי“ דערפילט, אַז עס איז ביי יידן אַ גרויס געשעעניש; דער ווילנער גאון איז נפטר געוואָרן. ער האָט גענומען שפּאַנען הין-און-צוריק איבערן בית-המדרש נישט קענענדיק געפינען קיין מנוחה. איינער פון זיינע חסידים, וועלכער איז געזעסן אין אַ ווינקל און פון דער זייט צוגעקוקט זיך צו זיינע תנועות, איז צוגעגאַנגען צו אים און געפרעגט פאַרוואָס ער איז אזוי צעשטרייט. ר' לוי-יצחק האָט אים דערציילט: דער ווילנער גאון, רבנו אליהו, איז נפטר געוואָרן און אין די עולמות-העליונים איז אַ גרויסער רעש אים אויפצוגע-מען. ווען זיין נשמה איז געקומען אויבן, איז זי גערופן געוואָרן לדין פאַר דער שאַרפער התנגדות צו חסידות. דער קטיגור האָט פאַרלאַנגט אַ שווערן עונש. דער בית-דין של מעלה האָט באַטראַכט די תביעה און געפסקנט: רבנו אליהו דאַרף אויסהערן אַ חסידישן שמועס פון מעזריטשער מגיד און דערמיט וועט אים פאַרגעבן ווערן זיין חטא. און ר' לוי-יצחק האָט ממשיך געווען: אַז דער גאון האָט דערהערט זיין עונש, האָט ער זיך אָפגעזאַגט אַנצונעמען אים, ער וויל בעסער גיין אין גיהנום אַריין און קיין חסידישע תורה וועט ער נישט אויסהערן. האָט מען טאַקע געפסקנט: דער גאון וועט גיין אין גיהנום אַריין. האָבן זיך אָבער פּלוצלינג צו-נויפגענומען די טויזנטער און צענדליקער טויזנטער בלע-טער נמרא, וואָס דער גאון האָט אין זיין לעבן געלערנט און פארשטעלט פאַר אים דעם וועג צום גיהנום. דער אויסגע-

האלטענער גרויסער מתנגד איז געגאנגען אין ג'עדן אריין
און קיין חסידישע תורה נישט געהערט...
דער מענטש דארף שטענדיק קאנטראלירן זיך זעלבסט
און באטראכטן זיינע מעשים, צי ער האָט זיך מיט עפעס
נישט פאַרזינדיקט. אַ גרויסע פאַראַנטוואָרטלעכקייט ליגט
אויף יעדן ייד. אַ טייערער נאָמען איז אים אָנפאַרטרויט גע-
וואָרן צו היטן און ער דאַרף אַכטונג געבן ער זאָל בלייבן
אומבאַפּלעקט. ר' מאירל פּרעמישלאַנער פּלעגט זאָגן: פאַר-
וואָס רופּט מען אַ בן־ישׂראל „ייד“ — מרמז צו זיין, אַז
פונקט אזוי ווי אַ יו"ד האָט אַ קליין און קורץ „פיסעלע“
און אַז מען קראַצט עפעס אָפּ פון דעם בלייבט בלויז אַ
פּלעק — אזוי אויך אַ ייד, ווען ער פאַרמינערט זיין יידיש-
קייט אַפילו מיט אַ קלייניקייט בלייבט אַ גרויסער פּלעק...
די איבערגעטריבענע זעלבסטצופרידנקייט ווערט באַ-
טראַכט ווי אַ זינד. דער מענטש טאָר נישט גלויבן אין זיך
איבער דער מאָס. ער דאַרף זען און פילן דאָס, וואָס פּעלט
אים צו זיין שלמות. מען דערציילט, אַז אַמאָל איז אַ ייד
געקומען קיין מעזשיבעזש און אַריינגעגאַנגען צום בעש"ט,
זען וואָס ער מאַכט. האָט אים דער בעש"ט געפרעגט: נאָך
וואָס ביסטו געקומען, אורח? דער ייד האָט געענטפּערט:
סתם אזוי, כ'בין דורכגעגאַנגען מעזשיבעזש און כ'האָב ביי
זיך געטראַכט, היתכן, איך זאָל נישט אַריינגיין צום
בעש"ט, וואָס זיין נאָמען איז באַוואוסט פון איין עק וועלט
צום צווייטן? — פּעלט דיר באמת גאָרנישט? פּרעגט אים
ווייטער דער בעש"ט. ניין — ענטפּערט דער אורח — מיר
גע בנייבית זיינען ברוך השם געזונט. פּרנסה האָב איך
און איך נויטיק זיך אין גאָרנישט. אויב אזוי — זאָגט צו

אים דער בעש"ט — אויב דו ביסט געקומען צו מיר סתם אזוי, אָן וועלכן ס'איז פאַרלאַנג און עם פעלט דיר גאָר נישט, וועל איך דיר דערציילן אַ מעשה, וואָס איז זיך אַמאָל פאַרלאַפן. און דער בעש"ט האָט אָנגעהויבן דער ציילן:

אין מעזריטש האָבן געוואוינט צוויי גוטע פריינט, שותפים צו איין געשעפט. ביידע האָבן געהאט קינדער, וועלכע האָבן זיך דערצויגן אין ליבשאפט און חברשאפט. אַ שטאַרקע פריינטשאפט האָט זיי פאַרבונדן. זיי האָבן צו זאַמען געלערנט, צוזאַמען פאַרברענגט זייער פרייע צייט און עם האָט זיי גאָרנישט געקענט קומען אויפן געדאַנק אז עם וועט קומען אַ טאָג ווען זיי וועלן זיך מוזן צעשיידן. זיי זיי נען עלטער געוואָרן און ס'איז געקומען די צייט פון חתונה האָבן. איינער האָט זיין זיווג געפינען אין בער דיטשעוו און מען האָט באַשטימט דעם זמן החתונה. צו דער חתונה איז מיטן חתן מיטגעפאָרן זיין חבר און ער איז געבליבן ביי אים העכער אַ חודש, ווייל ס'איז אים שווער געווען זיך צו שידן מיט אים. סוף־סוף האָט דער חבר געמוזט אַהיימפאָרן. פאר דעם האָבן זיי זיך אָפּגע־שמועסט, אז יעדן טאָג זאָל איינער שרייבן צום צווייטן. און זיי האָבן טאַקע אָפּגעהיטן זייער צוזאַג. אַ לענגערע צייט זיינען די בריוו פינקטלעך געקומען. עם איז אָפּגעלאָפּן אַ יאָר און זייער פאַרבינדונג איז שוואַכער געוואָרן. זיי האָבן צו זיך געשריבן כלויז יעדע וואָך. עם איז אַוועק נאָך אַ יאָר און די פאַרבינדונג איז נאָך שוואַכער געוואָרן, נאָר איין מאָל אין חודש אַ בריוו. אזוי זיינען אָפּגעלאָפּן יאָרן, עם האָבן זיך פאַרמערט זייערע געשעפטלעכע זאָרגן — און

דאָס בריוור־שרייבן האָט אינגאַנצן אויפגעהערט. אין אַ צייט אַרום האָט זיך פון איינעם פון זיי אָפגעקערט דאָס מזל און זיינע געשעפטן האָבן אָנגעהויבן צו פאַלן וואָס אַמאָל מער. ער איז כסדר געוואָרן אַרעמער און דערגאַנגען דערצו, אַז ער האָט שוין נישט געקענט צאָלן זיינע חובות. אין דער נויט האָט ער זיך דערמאָנט אין זיין טייערן חבר און ער האָט באַשלאָסן צו בעטן ביי אים הילף. ער איז אוועקגעפאַרן צו אים און אָנקומענדיק אין זיין שטאָט, האָט ער, צו זיין גרויסער פרייד, געהערט, אַז דער חבר איז זייער רייך און ער האָט אויך אַן „אָפענע האַנט“ אויף צו העלפן נויטבאַדערפטיקע. ער איז צו אים אוועק און דער חבר האָט אים אויפגענומען מיט פיל כבוד און פרייד. לאַנגע שעהן זיינען זיי געזעסן, די צוויי חברים פון די קינדער יאָרן, און דערציילט איינער דעם צווייטן וואָס עס האָט מיט זיי פאַסירט אין די יאָרן פון צעשיידונג. צום סוף האָט דער „יורד“ איבערגעגעבן זיין חבר צוליב וואָס ער איז צו אים געקומען און געבעטן אים העלפן אין דער נויט. זאָרג נישט—האָט צו אים אַ זאָג געטון זיין רייכער חבר—גאָט האָט מיך איבערגעלאָזט אויף דער שעה פון נויט; אַ העלפט פון מיין פאַרמעגן גיב איך דיר אוועק. ער האָט באַלד אַריינגערופן דעם, וואָס פירט זיינע ביכער, אים באַפוילן צוצוגרייטן אַ חשבון און אָפגעשריבן דעם חבר אַ העלפט פון זיין פאַרמעגן, אזוי ווי ער האָט צוגעזאָגט.

דער „יורד“ האָט זיך צוריקגעקערט אַהיים, ער האָט באַ צאָלט זיינע חובות, באַנייט די געשעפטן און דאָס גליק האָט ווידער פאַר אים אויפגעשיינט. ווידער אַ מאָל איז ער עולה לגדולה געווען און זייער רייך געוואָרן. אין צווישנ-

צייט האָט זיך ביים אַנדערן אַלץ איבערגעדרייט — דער
 רייכער חבר איז געוואָרן אַלץ אַרעמער און אַרעמער. אַ
 גרויסע נויט האָט אָנגעהויבן צו הערשן אין זיין הויז. ווען
 די לאַגע איז שוין געוואָרן נישט צום איבערטראַגן, האָט
 ער זיך דערמאָנט אין חבר און באַשלאָסן צו פאַרן צו אים
 און בעטן הילף. קומענדיק אין זיין שטאָט אַרײַן האָט ער,
 צו זיין גרויסן גליק, געהערט אַז דעם חברס לאַגע איז אַ
 גוטע. אין דער אכסניה האָט מען אים דערציילט, אַז ער
 האָט שוין וואָס אַן אמת, געהאַט דורכגעמאַכט אַ שטיקל
 צייט פון אַ ירידה, אָבער ער האָט זיך שנעל געשמעלט אויף
 די פיס און ווידער אָנגעהויבן צו גיין „באַרגאַרויף“. קר-
 מענדיק צום חבר איז ער אויפגענומען געוואָרן זייער שוין
 אָבער ווען ער האָט דערציילט דעם ציל פון זיין קומען,
 וועגן זיין גרויסער נויט, האָט אים זיין חבר, אויסדריקנ-
 דיג גרויס מייטלייך, אין געציילטע ווערטער געגעבן
 צו פאַרשטיין, אַז ער קאָן אים מיט גאַרנישט העלפן. ער
 געדענקט טאַקע דעם גרויסן חסד וואָס ער האָט געטון מיט
 אים אין זיין נויט, אָבער — ווי עס ווייזט אויס — איז שוין
 זייער גורל אַזעלכער, ווען איינעם פון זיי גייט גוט, ווערט
 דער צווייטער אַ „יורד“ און מורא האָבנדיק, אַז ער אַליין
 זאָל ווידער נישט ווערן אַן אַרעמאָן, קאָן ער אים נישט
 אָפדינען אַזוי ווי ער האָט עס פאַרדינט. אַ פאַרצווייפלטער
 איז דער „יורד“ צוריקגעקומען אַהיים. מיטן גאַנצן פלייס
 האָט ער זיך אַריינגעוואָרפן אין זיינע געשעפטן, מיט גאָטס
 הילף, איז ער דורכגעקומען דעם קריזיס און ווידער אָנגע-
 הויבן צו שטייגן, בעת זיין חבר דאַרט האָט ווידער גענומען
 פאַראַרעמט ווערן. דאָס איז פאַר יענעם געווען אַן אומגע-

ריכטע ירידה. איין פלוצימדיקער דורכפאל נאך דעם צווייטן. ווען ער האָט שוין קיין כוח נישט געהאט דורכצו- טראָגן די אלע קלעפּ. דעמאָלט האָט זיך דער „וורד“ דער- מאַנט אין זיין חבר, וועגן וועלכן ער האָט געהערט אז די זון האָט פאַר אים ווידער אַמאָל אויפגעשוינט און טראָץ זיין צווייפלען און חרטה־געפילן, האָט ער באַשלאָסן זיך צו ווענדן נאָכאַמאָל צו אים. ער איז געקומען צום חבר, ער האָט אים דערמאָנט, אז ער איז ווירקלעך זיך נישט באַנאַנ- גען מיט אים ווי עס דאַרף צו זיין, אָבער דאָך פאַרלאָזט ער זיך אויף זיין חסד און בעט ביי אים הילף. דער חבר האָט אים באַרואיקט: איך פאַרשטיי גוט דינע רייד, גאָט האָט מיר געהאַלפן אויך אָן דיר און איך בין דיר גרייט צו העלפן. ווי דעמאָלט, אזוי באַקומסט דו אויך איצט אַ העלפט פון מיין פאַרמעגן. אַ צופרידענער און פרוילעכער איז ער אַהיימגעפאַרן, האָבנדיק מיט זיך אַ גרויסע סומע געלט, אויסצוצאָלן די חובות און באַנייען די געשעפטן...

במשך פון דער צייט זיינען די ביידע חברים עלטער גע- וואָרן און אַוועק פון דער וועלט. אין די הימלען האָט דאָס בית־דין של מעלה באַטראַכט זייער ענין און געפּסקנט: דער גוט־אַרציקער חבר, וועלכער האָט צוויי מאָל אויסגעהאַלטן דעם נסיוֹן — גייט אין גן־עדן אַריין און דער צווייטער אומדאַנקבאַרער חבר — אין גיהנום אַריין. דער גוטער חבר איז אָבער געווען אומצופרידן פון דעם פּסק; ער וועט נישט גיין אין גן־עדן אַריין, סײַדן דער חבר וועט גיין מיט אים צוזאַמען, ווען נישט — האָט ער געטענהט — איז ער אַליין גרייט צו גיין מיטן חבר אין גיהנום אַריין.

די דאזיקע ווערטער האָבן געמאַכט אַ שטאַרקן רושם אין דער פּמליאַ של מעלה, און מען האָט באַשלאָסן נאָכאַ-
מאָל צו באַטראַכטן דעם פּסקדין. ס'איז געפּאָלן דער באַ-
שלוס, אַז דער פּאַרלאַנג פּון דעם מיטן פּסקדין אומצופּרי-
דענעם חבר וועט דערפּילט ווערן, נאָר מיטן באַדינג, אַז
זיין חבר וועט מתקן-זיין דאָס, וואָס ער האָט שלעכט געטון.
צוליב דעם דאַרפן ביידע חברים אומקערן זיך צוריק אויפן
עולם התּחתון, דער פּאַרזינדיקטער וועט מנוּלגל ווערן אין
אַ גביר, דער גוטער — אין אַן אַרעמאַן און אויב עס וועט
זיך מאַכן, אַז דער אַרעמאַן וועט דאַרפן אָנקומען צום
רייכן און ער וועט „אויסהאַלטן“ און אים אַנטקעגנעקומען
— וועלן זיי ביידע גיין אין גן-עדן אַריין. און אזוי איז גע-
ווען. זיי זיינען ביידע אַראָפּגעקומען אויפן עולם התּחתון.
דער גוטער חבר, זייענדיק איצט אַן אַרעמאַן, האָט געוואַנט-
דערט אַ לאַנגע צייט ביז וואַנען ער איז אָנגעקומען אין
דער שטאָט וואו עס האָט אַמאָל געוואוינט זיין חבר —
דער היינטיקער גביר. צוקומענדיק צו זיין הויז איז ביי דער
טיר געשטאַנען אַ דינער און אים געפרעגט וואָס ער וויל.
ער האָט געבעטן מ'זאָל אים אַריינלאָזן צום בעל-הבית.
דער משרת האָט אים אָבער נישט געלאָזט אַריינגיין, ער
האָט אים דערפאַר געוואָלט געבן עסן, אַ נדבּה, אָבער דער
אַרעמאַן וויל נישט, ער פּאַרלאַנגט נאָר איין זאַך — ער מוז
רעדן מיטן בעל-הבית. דער משרת איז אַריינגעפּאָלן אין
כעס און אָנגעהויבן שרייען. דערווייל איז אַרויסגעקומען
דער בעל-הבית און זיך געפרעגט וואָס עס איז געשען. דער
משרת האָט אים דערציילט וואָס יענער פּאַרלאַנגט. אויך
דער בעל-הבית איז אַריינגעפּאָלן אין כעס און אַ שטופּ גע-

געבן דעם אָרעמאַן פון די טרעפּ. דער אָרעמאַן איז דערפון
אָוועקגעפאַלן און געשטאַרבן אויפן אָרט.

אויסדערנדיק דעם סוף פון דער מעשה איז דעם בעל-
שם-טובס אורח געפאַלן אין חלשות. נאָכן קומען צו זיך,
האָט ער דערציילט דעם בעש"ט, אַז ערשט מיט אַ וואָך
צוריק איז ביי אים געשען אַן ענלעכער פאַל: עס איז צו
אים געקומען אַן אָרעמאַן, געקריגט זיך מיטן משרת און
אַנגעמאַכט אַ רעש אין זיין הויז. נישט ווילנדיק האָט ער
אים אַ שטויסגעטון און דער אָרעמאַן איז אָוועקגעפאַלן
און געשטאַרבן.

אויב אזוי — האָט דער בעל-שם-טוב געפרעגט דעם אורח
— האָסטו טאַקע גאַרנישט וואָס צו בעטן ביי מיר און קיין
שום זאַך פֿעלט דיר נישט און קוועלט דיך נישט?...

די צדיקים אליין האָבן געוויזן אַ ביישפּיל ווי יעדער
מענטש דאַרף בודק־זיין זיינע מעשים. מען דערציילט וועגן
דעם „דרך אמת“, ר' משולם פיוויש העלער פון זבאראַזש,
אַז ס'האָט זיך אים אַמאָל פאַרוואָלט לייגן שמושאַרבא-
תפּילין. דער דאָזיקער פאַרלאַנג האָט ממש געברענגט אין
אים. אָבער זיין „דרך“ איז געווען שטענדיק צו באַטראַכטן
יעדע זאַך, פאַרן באַשליסן דאָס צו טון, כדי זיך קלאָר צו
מאַכן און קענען אָפּטיילן דאָס שלעכטע פונם גוטן. אויך
דאָס מאָל האָט ער נאָך אַ לאַנגן דורכטראַכטן, באַשלאָסן
נישט צו לייגן קיין שמושאַ רבא־תפּילין, זאָגנדיק: וואָס
ברענט עס אין מיר אזוי ווי אַ פייער דער ווילן צו דאָווענען
אין אַזעלכע תפּילין, צי איז עס נאָר די הייליקייט פון דער
מצווה? אויב אזוי — טאָ פאַרוואָס ברענט נישט אין מיר
דער פאַרלאַנג צו לייגן רש"י אָדער רבנו תּמ־תפּילין, וואָס

דאָס איז אַ מצוה לויט אלע פוסקים? — מוז עס דאָך זיין
אַ פרעמד פייער, אַ פייער פון גאווה, אש זרה — און ער
האָט די שמושאַ רב־א־ת־פּילין דעמאָלט נישט געלייגט...
פונדעסטוועגן איז צייטנווייז יאָ געוואונטשן צו האָבן
עפעס וואָס פון גאווה אין עבודת ה', ווייל דער יצר הרע
נוצט אויס אלע עצות און תּחבּולות אַרײַנצונאַרן דעם
מענטש. ר' בנימין זשאַלאָזשיצער שרייבט אין זײַן ספר
„תּורי זחב״: „ווען דער יצר הרע זעט, אַז דער צדיק גיט
זיך אים נישט אונטער, קומט ער צו אים אין דער געשטאַלט
פון יצר טוב און רעדט אים אָן צו טון פּאַלשע מצוות, וואָס
אין דער אמתן זײַנען זײ גאָר עבירות, ווי למשׁל, די
„מצווה“ צו רודפן עמיצן און רעדן אויף אים לשון הרע,
אַדער טײלמאַל ווען אַ מענטש דאַוונט און טוט אַ וועלכע
ס'איז מצווה מיט דבקות און גרויסער שמחה דערמאַנט
אים דער יצר הרע זײנע זינד און זאָגט: ווי וואַנסטו צו
שטעלן זיך פאַר גאָט מיט אַזאַ פּרייד, ווען דו ביסט אַזויפיל
חטאים באַגאַנגען; דו דאַרפסט זיך דאָך מצטער זיין און
ווי קומט עס צו דיר אַזאַ שמחה? דורך דעם ווייל דער יצר
הרע אים מבטל זיין פון דער שמחה אין עבודת השם. וועגן
זײנע עבירות דאַרף מען דעם מענטש דערמאַנען ביים
עסן און טרינקען, ביים געניסן פון די תּענוגי העולם הזה,
בכדי ער זאָל זײ שטענדיק האָבן פאַר די אויגן, זײנע
חטאים, און ווינציקער אָפּגעבן זיך די הנאות פון דער
וועלט, אָבער נישט ווען ער דינט גאָט מיט דבקות און
שמחה. טײלמאַל רעדט אים אויך אָן דער יצר הרע נישט צו
עסן און טרונקען און צו סיגופים איבער דער מאָס, כדי
אָפּצושוואַכן זײַן גוף, אַז ער זאָל קיין כוח נישט האָבן צו

דינען גאָט". „דעריבער — זאָגט דער רבי ר' בונם פון פשי" סכע — דאָרף יעדער ייד האָבן צוויי „קעשענעס" צו באַ-
נוצן זיך מיט זיי ווי עס קומט אויס, דהיינו: ווען דער
יצר הרע באַווייזט אים זיין גרויסקייט אין תורה־קענען,
דאָרף ער זיך זאָגן „ואנכי עפר ואפר" און אַלע מיינע מע-
שים טובים זיינען גאַרנישט ווערט, אָבער ווען דער יצר
הרע ווייזט אים אָן זיינע חטאים און געפאַלנקייט, דאָרף ער
זאָגן: בשבילי נכרא העולם... פאַר מיר איז באַשאַפן גע-
וואָרן די וועלט, און איך האָב נאָך האָפּענונג..."

ר' מאירל פּרעמישלאַנער פאַרטייטשט דעם מאמר „עד
ארבעין שנים מיכלי מעלי אחר ארבעין שנים מישתי מעלי"
אַזוי: די כונה פון די חז"ל איז אונז צו לערנען, אַז דער
שטייגער פונם יצר הרע איז צו טרייבן דעם מענטש פון איין
שלעכטס צום צווייטן. ווען דער מענטש איז יונג און ביי
די כוחות און קען עוסק־זיין בתורה ועבודה, זאָגט אים
דער יצר הרע: דו האָסט נאָך צייט צו דינען גאָט ווען דו
וועסט קומען אין די עלטערע יאָרן, איצט דאַרפסטו מפרנס
זיין דיין הויזגעזינד אין כבוד און אין רייכקייט. ווען דער
מענטש ווערט אַלט, טענהט צו אים דער יצר הרע: בעת
מען איז יונג קען מען גיין אין אַ קאַלטער מקוה און אויפ־
שטיין צו „חצות", אָבער איצט, אויף די עלטערע יאָרן,
ווען דו ביסט שוואַך און דו האָסט נישט קיין כוח, אַז דו
וועסט דאָס אַלץ פּרואוון צו טון — ביזטו דאָך ווי אַ
מאבד עצמך לדעת. און אַזוי דערווייטערט ער אים פון
עבודת ה' אַלע זיינע יאָרן, ווען ער איז יונג און ווען ער
ווערט אַלט. דעריבער האָבן אונז די חז"ל מיט זייער שיי-
נער שפּראַך געלערנט ווי אַזוי אָפּצושטויסן דעם יצר הרע

און נישט הערן אים: „אין די יונגע יאָרן, פאר די פּערציי-
קער, דאַרף דער מענטש זיך נעמען אַ ביישפּיל פון די מאכ-
לים, וואָס זיינען גוט אין געשמאַק כל זמן זיי ווערן נישט
אַלט, ווייל דערנאָך טויגן זיי שוין נישט מער. אַזוי דאַרף
אויך דער מענטש עוסק-זיין בעבודת ה', כל-זמן ער איז
נאָך יונג און געזונט, ווייל אויב ער וועט אָפּלייגן אויף די
עלטערע יאָרן, וועט ער זיין ווי אַ מאכל וואָס איז אַלט און
קאַלע געוואָרן. ווען ער קומט אָבער נאָך די פּערציק יאָר
„מישתי מעלי“, דאָס הייסט, דאַרף ער נעמען אַ ביישפּיל
פון משקה — וואָס עלטער אַלץ בעסער איז עס, און אַזוי
אויך דאַרף דער מענטש ווען ער איז אַלט, עוסק זיין בתורה
ועבודה וגמילת חסדים און אָנגרייטן זיך „צידה לדרך“...
אַ ייד דאַרף זיך קענען צופאַסן צו די שווערסטע סיטור-
אַציעס און וויסן ווי צו קעמפן מיט שוועריקייטן אין עבודת
השם. ר' דודל לעלעווער פלעגט פאַרטייטשן דעם „והייתם
לי סגולה“: הקב"ה פאַרלאַנגט פון די יידן, אַז זיי זאָלן
זיין ווי אַ „סגול“ — אויף וועלכער זייט, מען זאָל אים
נאָר נישט איבערדרייען בלייבט ער שטענדיק אַ „סגול“.
מען דאַרף שטענדיק זיין אַ ייד, אַ פשוטער ייד אָן „חכמות“,
זיך ריכטן נאָר מיטן אמת. און אויב אַ סתם-ייד דאַרף
זיך אַזוי נוהג-זיין, איז דאָך על אחת כמה וכמה דער צדיק.
דעריבער אויך, האָבן די אמתע צדיקים געפירט אַ קאַמף
מיט די יעניקע, וואָס האָבן זיך געוואָלט „מאכן“ פאַר
„גוטע יידן“.

דער רבי ר' בונם פון פשיסכע זאָגט: צדק צדק תרדוף
— דאָס וואָרט צדק פאַרמאָגט אַ דאָפּלטע באַדייטונג. עס
איז דער שטייגער פון די פאַלש-גלויביקע צו ווייזן זיך אין

א מלבוש פון אמת וצדק און זאָגן „צדיקים אנהנו ולא חטאנו“. זיי זוכן ראיות פון דער תורה וואָס זאָלן באַשטענדיק זיין און באַרעכטיקן זייערע ווערטער. אין דער אמתן איז „תועבת ה' כל עושה אלה“, מען דאַרף זיך אָבער באַמיען צו קרעפטיקן און שטאַרקן די דבר־צדק מיטן אמת“. אויך פאַר דעם „צדק“ דאַרף מען קעמפן מיט צדק. ר' מאירל פרעמישלאַנער טענהט צו די וואָס ווילן אָנגיין פאַר „גוטע יידן“: „תבן אין ניתן לעבדיך ולבנים אומרים עשו“ קיין פאַרשטאַנד און וויסן (תבן — תבונה) האָבן זיי נישט, און ווייסע קאָפּטאַנעס (לבנים) מאַכן זיי זיך, ווי די רביים... ביי אַן אַנדער געלעגנהייט האָט ער אויסגעטייטשט דעם פסוק אזוי: „תבן אין ניתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו“, כאָטש מיר אליין פאַרשטייען (תבונה) נישט תשובה צו טון און צו פאַרזאָרגן זיך מיט „צידה לדרך“, רופן אונז די ווייסע האָר (לבנים) אויפן קאָפּ און אין דער באַרד צו טון תשובה, דערמאָנענדיק אונז, אַז די עלטער איז שוין געקומען. און דאָס איז דער טייטש פון פסוק: תבן (לשון תבונה — פאַרשטאַנד) אין ניתן לעבדיך, אָבער הלבנים אומרים לנו עשו; די ווייסע האָר דערמאָנען אונז: עשו, טוט, גרייט זיך צו...

די חסידישע לעגענדע פאַרמאָגט אַ רייכן און פאַרשידנ־פאַרביקן אינהאַלט. זי פאַרנעמט זיך מיט אַלע לעבנס־גע־ביטן און פּראָבלעמען, אָבער שטענדיק בלייבט קלאָר איר הויפּט־טענדענץ: דאָס פּאָלק זאָל קענען לערנען דעם חסידישן „דרך“, אַרויסצורופן און אַנטוויקלען די גוטע און דערהויבענע אייגנשאַפטן און מידות, וועלכע באַקומען זיי ער פּולע פאַרקערפּערונג אין דער פּערזאָן פון צדיק, פון רבין.

דבקות — פון די יסודות פונם חסידות.
 ר' מעכעלע זלאמשעווער — א
 „נשמה לנשמה“ — ר' זושא האניפאלערס
 יראת השם. — ער לערנט משניות
 מיט ר' שמעלקע ניקלשבורגער... — ר' אב-
 רהם המלאך און דער בעל „התניא“ לערנען
 צוזאמען. — ר' נחום משערנאבילער וויל
 נישט, אז דער מלאך זאל אים מגלה-זיין רזו
 התורה. — ר' משה פשעווארסקער פאר-
 שפעטיקט דעם זמן-התפילה. — המתפלל
 בלב. — דער „חוזה“ פון לובלין ביי ר'
 ברוכל מעזשיבעזשער. — ר' משה פשע-
 ווארסקער און זיין זון זיינען זיך טובל
 אין א קאלמער מקווה אין וויזשניץ. — דאס
 התלכותדיקע דאווענען פון ר' שלמהלע
 קארלינער און ר' אורילע סמרעליסקער. —
 דער ריזשינער שמויגער פון דאווענען. —
 ר' מרדכי ניעשכויזערס אתרוג. — צוליב
 וואס איז ר' לויב שרהם געפארן צום
 „מגיד“. — ר' ארון-לויב שומר-שבת.

בקות געהערט צו די יסודות פונם חסידות און איז
איינע פון די אייגנשאפטן, מיט וועלכע עס צייכענען זיך אויס
די פירער פון דער חסידות-באוועגונג. אייניקע פון זיי זיינען
דערגאנגען צו א הויכער מדרגה פון דבקות און יראה און
האָבן זיך מיט דעם אויסגעטיילט אפילו צווישן זייערע
חברים, צדיקים און רביים. ר' מעכעלע זלאָטשעווער
האָט מען גערופן „נשמה לנשמה“, ווייל „ער איז געווען אין
זיין דור ווי רבי שמעון בר-יוחאי אין זיין דור“ און
אַלץ, וואָס ער פלעגט זען אין א ספר „אָן אונטערשיד —
א גמרא אָדער קבלה-ספר — האָט ער קיין אַנדער זאָך
נישט געזען, אויסער דעם ווי אזוי צו דינען השם יתברך“.
אויף דעם רבין ר' זושא איז מעיר דער בעל
ה„תניא“, ר' שניאור זלמן מלאדי, אַז „עבודתו היתה
ביראה עילאה כל כך עד שגם בהיכל היראה היתה יראתו
לפלא“ (זיין דינען גאָט איז געווען דורכגענומען מיט אַזא
גרויסער יראה (גאָטספאָרכטיקייט), אַז אפילו אין דעם
היכל-היראה איז עס אויסגעקומען וואונדערלעך). חסידים
דערציילן, אַז ר' זושא האָט אַמאָל געבעטן ביי גאָט, ער
זאָל דערגרייכן צו אַזא גרויסן יראה-נעפיל ווי אַ מלאך ה'.
זיין פארלאנג איז דערפילט געוואָרן און ר' זושא האָט דער-
גרייכט צו אַזא יראה און פחד, אַז ער האָט זיך שוין נישט
געקענט קיין מנוחה געפינען. ער האָט זייער שטאַרק גע-
ליטן און נישט געקענט מער אויסהאַלטן. האָט ער געבעטן
ביי גאָט, אַז ער זאָל אים צוריקברענגען צו זיין פריערדיקן

מצב, זאָגנדיק: — דער מענטש אין גשמויותדיקן גוף קען
צו אזא מדרגה נישט דערגרייכן...

ער פלעגט אויך זאָגן: איך דערוואַרט נישט קיין באַצאָר
לונג בעולם הבא פאַר דעם, וואָס כ'האָב געדינט השי"ת
ווען כ'האָב שוין באַנומען די אמתדיקייט פון זיין גרויס-
קייט, איך דערוואַרט נאָר אַ באַצאָלונג פאַר דעם, וואָס
כ'האָב געדינט צו השי"ת מיט פשוטער אמונה, בדרך
הקבלה.

מען דערציילט נאָך, אז ר' זושא איז אַמאָל געקומען צו
ר' שמעלקע ניקלשבורגער און געבעטן, ער זאָל מיט אים
לערנען די תורת הנגלה. דער ניקלשבורגער רב איז
אויף דעם באַשטאַנען, נאָר מיטן באַדינג, אז דערפאַר זאָל
ר' זושא לערנען מיט אים די תורת הנסתר. האָבן זיי אָנ-
געהויבן צו לערנען. פרעגט ר' שמעלקע: וואָס וועלן מיר
לערנען? און ר' זושא ענטפערט אים בזו הלשון: זושא איז
אַן עס-הארץ און וויל לערנען משניות, מען דאַרף אים
אַבער פאַרטייטשן יעדעס וואָרט. האָבן זיי אָנגעהויבן פון
דער ערשטער משנה: מאימתי קורין את שמע. — ר' שמעל-
קע פאַרטייטשט אים ווי געוויינלעך: פון ווען הויבט מען
אָן צו זאָגן קריאת שמע. דאָ איז ר' זושאן באַפאַלן אַ
שרעק און ער האָט אַ פרעג געטון: אפשר איז דער טייטש
אַן אַנדערער: מאימתי — פון לשון אימה (שרעק), דאָס
הייסט, אַז קריאת שמע דאַרף מען צו זאָגן מיט אימה און
פחד? — אויב אזוי — זאָגט צו אים דער ניקעלשבורגער
— אויב דאָס איז לויט דיר נאָך, דער דרך הנגלה (דער
פשוטער טייטש) — טאָ וואָס איז דער דרך הנסתר? (דער

באהאלטענער זין פון דעם געשריבענעם) און זיי האָבן שוין זייער לערנען מער נישט ממשיך געווען. אזא מין שותפות איז אויך געווען, לויטן מעזריטשער מגידס אויסוואַל, צווישן זיין זון, ר' אברהם המלאך און ר' שניאור זלמן פון ליאדי, ווען זיי זיינען נאָך יונג געווען. זיי האָבן איינגעטיילט דעם טאָג, ר' שניאור זלמן האָט זיין „שותף" געלערנט נגלה און ר' אברהם האָט מיט אים געלערנט נסתר. אָבער אויך די גמרא און תוספות, האָט דער „מלאך" געלערנט מיט זיינס אַ באַזונדערן „דרך". די נגלה געמאַכט צו נסתר און אויסגעטייטשט אין סודות און רמז זיב. ווען דער יונגער ר' שניאור זלמן האָט זיך אויף אים באַקלאַנגט פאַרן „מגיד", האָט ער אים באַרואיקט: „דו לערן מיט אים נגלה און פשט, ווייז אים דעם אויסערלעכן לבוש און ער וועט דיר ווייזן דאָס אינעווייניקסטע, דעם תוך."

ר' נחומטשע טשערנאָבילער, פלעגט זיך נוהגזיין — אידער ער האָט זיך מתדבק־געווען צום בעל־שם־טוב — צו פייניקן זיין גוף מיט פאַרשידענע עינויים און סגופים. חסידים דערציילן, אַז אַמאָל איז צו אים געקומען אַ מלאך און אים געוואַלט אַנטפלעקן הייליקע סודות, אָבער ר' נחום האָט נשט געוואַלט און געזאָגט: וואָס איך זאָל נישט דערגרייכן, וויל איך דערגרייכן מיט אייגענער מי און מאַטערניש...

ר' משה פשעוואַסקער האָט זיך אַמאָל צונויפגעטראָפן אין אַן אכסניה מיט אַ מתנגדישן רב. דער רב איז אויפ־געשטאַנען פון שלאָף זייער פרי. ווי נאָר עס איז ליכטיק געוואָרן האָט ער באַלד אָפגעדאוונט און נאָכן דאוונען

— געלערנט זיין שעור. ר' משה פשעוואַרסקער האָט אָבער אזוי לאַנג געמאַכט די הכנות צום דאווענען, אז אין צווישנצייט איז אָפגעלאָפן דער זמן התפלה. פרעגט אים דער רב: ילמדנו רבנו, גיט מיר צו פארשטיין, נאָכוואָס דאָרף מען אזעלכע גרויסע הכנות? ענטפערט אים דער רבי — איך בין אייך מקנא, וואָס איר דאוונט אין דער ריכטיקער צייט, אָבער איך, ווען איך שטיי אויף איינ-דערפרי און זאָג: „מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתו“, הויב איך אָן אַריינצוטראַכטן: ווער בין איך און ווער איז דער מלך, און וואָס איז מיין נשמה און צו בין איך ראוי צו דעם, וואָס מען האָט מיר צוריקגעגעבן די נשמה — און נאָך אזעלכע גרונט-שאלות באַשעפטיקן מיר דעם מוח, ביו עס גייט דערווייל אוועק דער זמן התפילה. עס איז אמאָל געקומען צו אים זיינער אַ תלמיד און זיך באַקלאַגט, אז ער ליידט פון קאַפֿ-ווייטיק צוליבן אַריינ-טראַכטן בעתן דאווענען. האָט ר' משה פשעוואַרסקער צו אים אַ זאָג געטון: איך וואונדער זיך אויף דיר: ווי קומט דער קאַפ צום דאווענען? דאוונען (תפילה) איז דאָך עבודה שבלב (הארץ)...

דער רבי ר' בונם דערציילט: עס איז זיך אמאָל פאר-לאָפן אַ מעשה מיט איינעם, וואָס האָט אין יום-דכפור גע-דאוונט פארן עמוד און געוויינט אָן אויפהער ביז זיינע אויגן זיינען פארנעפלט געוואָרן, ער האָט נישט געזען, וואָס עס שטייט אין מחזור — און זיך טועה געווען אין דאווענען. האָט זיך דאָרטן געפונען איינער אַ „קלוגער ייד“, וועלכער האָט צו אים געזאָגט: די טרערן ביים דאוונען זיינען נוט, ווען מען איז מתפלל בלב (מען דאוונט מיט הארץ), אָבער

דער, וואָס דאוונט מיט אַ מחזור דאַרף זיך גוט צוקוקן צו די
 אותיות, ער זאָל זיך נישט טועה זיין...
 דער „חווה“ פון לובלין איז אַמאָל געקומען קיין מעזש-
 בעזש און דער רבי ר' ברוכל האָט אים אויפגענומען מיט
 גרויס כבוד. ערב שבת איז ער מיטן „חווה“ געפאָרן אין
 זיין קאַטש זיך טובלען אין טייך. אויפן וועג האָט ר' ברוך
 געפראַוועט מוראדיקע „יחודים“. קומענדיק אויף אַ געוויסן
 פלאַץ אין פעלד, פרעגט אים ר' ברוכל:—וואָס פילט דאָ דער
 „חווה“ פון פּוילן? און ער האָט אים געענטפערט: דעם
 אויר פון ארץ־ישראל. — אַזוי איז עס — האָט צוגעגעבן
 דער רבי ר' ברוכל. דערנענטערנדיק זיך צום טייך פרעגט
 ווייטער דער רבי ר' ברוכל: און וואָס פילט איצט דער „חווה“?

— דעם אויר פון ירושלים, עיר הקודש — האָט דער רבי
 פון לובלין געענטפערט. דערנאָך, ווען זיי זיינען ביידע גע-
 ווען אין דעם ביידל, וואָס איז געשטאַנען ביים טייך, האָט
 דער „חווה“ מכוון געווען צו ר' ברוכלס פראַגע און אים
 געזאָגט, אַז ער פילט דעם אויר פון הר הבית.
 בעתן טובלען זיך אין טייך, האָט דער רבי ר' ברוכל
 אים ווידער געפרעגט, וואָס ער פילט איצט, און דער
 „חווה“ האָט געענטפערט: „בחינת נהרא דאפרסמונא“.
 דער רבי ר' ברוכל האָט זיך מיט דעם געפרייט, ווייל ער
 האָט זיך איבערצייגט, אַז דער „חווה“ האָט אים די גאַנצע
 צייט צוגעטראָפן.

ר' משה פשעוואַרסקער האָט זייער מקפיד געווען אין
 דער מצוות־טבילה און אפילו אין קאַלטע, פראַסטיקע טעג
 פלעגט ער זיך נוהג־זיין נישט דורכצולאָזן קיין איין טאָג אָן

טבילה אין מקווה. אויך זיין יונגן זון האָט ער צוגעוווינט צו דער מצווה. ווען דאָס יינגל איז אַמאָל אַרײַנגעגאַנגען אין קאַלטן וואַסער האָט ער אָנגעהויבן שרייען: אוי, אוי... אָבער נאָך דעם ווי ער איז אַרויס פון וואַסער און זיך דער-וואַרעמט, האָט ער פון גרויס הנאה, אויסגערופן: הא, הא... זאָגט צו אים דער פאָטער: דאָס איז דער אונטערשיד צווישן אַן עבירה און אַ מצווה. אַז מען טוט אַן עבירה שרייט מען צוערשט „הא“, און שפעטער „אוי“, אָבער ביי אַ מצווה-טון איז פאַרקערט. צוערשט שרייט מען „אוי“ און דערנאָך — מיט הנאה: „הא“... וועגן ר' משה פּשע-וואַרסקער, וועלכער איז אויך געווען אַ סופר „סת"ם און פיל גרויסע חסידים פלעגן וועלן דאווענען נאָר אין תפילין, וואָס ער האָט געשריבן — דערציילט מען אויך, אַז בעת זיין אַרבעט פלעגט ער אַרויסרופן ניצוצות הקדושה (הייליקע פונקען) פאַר אַלעמענס אויגן.

צווישן די רביים זיינען געווען אַזעלכע, וועלכע פלעגן זיך נוהג-זיין צו דאווענען מיט גרויס התלהבות און אויף זייער שטייגער פלעגן זיך, פאַרשטענדלעך, אויך פירן זייער רע חסידים. אַ בולטער אויסדרוק פון דעם התלהבותדיקן דאווענען, וואָס איז דערגאַנגען ביז צו התפשטות הגשמיות, איז געווען ר' שלמהלע קאַרלינער. ווען עס האָט אים אַמאָל איינער געבעטן, אַז ער זאָל צומאָרגנס אַרײַנקומען צו אים, האָט ער זיך זייער געוואונדערט און אים געפרעגט: ווי קענסטו דאָס פאַרלאָנגען פון מיר? ביינאַכט דאַרף איך נאָך דאווענען מעריב און לייענען קריאת-שמע, וואָס איז פאַר-בונדן מיט אַ סכנה און מסירות-נפש. אינדערפרי — דאָ ווענען שחרית מיט אַלע אירע מדרגות, ביז איך וועל צוקור

מען צו קריאת־שמע און נפילת־אפים. דעמאָלט געפינט זיך
 ממש די נשמה אויף דער שוועל פון צוויי וועלטן. עס איז,
 וואָס אַן אמת, מעגלעך, אַז איך וועל, מיט גאָטס הילף
 בלייבן לעבן, אָבער ווי קען איך דיר דאָס צוזאָגן? אויף
 זיין תלמיד, דעם „שרף“ — ר' אוריִלע סטרעליסקער, דער־
 ציילט מען, אַז אַוועקגייענדיק אין בית־המדרש אַרײַן דאָ־
 ווענען, פלעגט ער זיך נוהג זיין איבערצולאָזן אין שטוב
 אַ צוואה און געזעגענען זיך מיט זיין ווייב און קינדער...
 ווען ר' אוריִלע איז נפטר געוואָרן, איז אַ טײַל פון זײַנע
 חסידים אַוועק צו ר' ישראל־שע רײזשינער. וועלכער איז
 דאָן געזעסן אין סאדיגורע אין גאַליציע. ער האָט נישט גע־
 האַלטן פון אַזא „דרך“ אין דאַוונען. אין זײַן „הויף“
 האָט געהערשט רואיקע התנהגות, געלאַסנקייט, אפילו בעתן
 דאַווענען. ער האָט פאַרלאַנגט פון זײַנע נייע חסידים צוצו־
 פאַסן זיך צו דעם אַרטיקן שטייגער און דאַוונען שטייִל.
 עס זײַנען געווען צווישן זײ אַזעלכע, וועלכע האָבן מיט
 דעם נישט געקענט מסכים זיין און זײַנען אַוועק צום צדיק
 ר' יהודה־הערשל סטרעטינער, וועלכער איז געגאַנגען מיטן
 „שרף“ס וועג. אַנדערע האָבן יאָ אָנגענומען דעם נייעם
 „דרך“. דאָס איז געווען פאַרבונדן מיט אַ גרויסן קרבן פון
 זיער זײט און איבערלעבונגען. חסידים דערציילן, אַז אײר
 נער פון זײ, ר' יוסף פון טאַפּאַראַוו, האָט אַמאָל, באַמיענ־
 דיק זיך צו דערשטיקן אין זיך דעם אויסברוך פון התלהבות
 ביים דאַוונען, נישט געקענט אויסהאַלטן און איז אַוועק־
 געפאַלן און אויסגעהויכט די נשמה.
 וועגן זײַן „רואיקן“ דרך אין עבודת ה', וואָס איז געווען
 אין קעגנזאַץ צו ר' לוי יצחק בערדיטשעווערס, „דרך“ פון

שטארקער התלהבות, האָט אַמאָל דער ריזשינער געזאָגט:
עס זיינען פאַראַן צדיקים, וועלכע דינען השי"ת מיט אַלע
זייערע איברים און עס זיינען פאַראַן אַזעלכע, וועלכע האָבן
אַזוי שטאַרק מורא פאַר גאָט, אַז זיי ציטערן אַ ריר צו טאָן
מיט אַן אבר... ער האָט אויך געזאָגט, אַז דער מענטש דאַרף
וויסן, אַז דאָס רעדן איז אַ חרב פיפיות (אַ שווערד מיט צוויי
שאַרפן) און דעריבער דאַרף דער מענטש קענען אויפשטעלן
אַ מזבח פאַר השי"ת אויך מיט זיין שווייגן.

„בכל דרכיך דעהו“ — איז געווען איינע פון די חסידים
שע לאָזונגען. דינען השי"ת — קען מען שטענדיק און אר-
מעטום. אפילו אין די טאַג-טעגלעכע געשעפטן און אַרבעט
איז לייכט צו דערגרייכן צו אַ הויכער מדרגה. דער עיקר איז
— די כוונה.

וועגן ר' מרדכי ניעשכיוזער, וועלכער איז געווען אַ גרוי-
סער אָרעמאָן און פיינט געהאַט געלט (ער פלעגט זאָגן, אַז
געלט (כסף) איז „לשון כוסף וחושק“ — גיציקייט און
גליסטונג), האָט מען דערציילט, אַז אַ גאַנץ יאָר פלעגט ער
זאַמלען אַ גראַשן צו אַ גראַשן בכדי זיך צו קענען קויפן אַ
שיינעם אַתרוג אויף סוכות. איינמאָל, ערב יום-טוב, איז
ער געפאָרן קויפן אַן אַתרוג, האָבנדיק מיט זיך אַ גרעסערע
סומע. קומענדיק אויפן מאַרק, האָט ער געזען ווי אַ ייד
זיצט און וויינט. ער איז צו אים צוגעגאַנגען און געפרעגט
פאַרוואָס ער וויינט. וויי איז צו מיר — האָט דער ייד גע-
ענטפערט מיט אַ טיפן זיפן — אַ גרויס אומגליק איז מיר
געשען. איך בין אַ וואַסער-טרעגער. איך ברענג וואַסער אין
שטאָט אַרײַן און האָב קוים פרנסה. און אָט האָט מיר גע-
טראָפן אַן אומגליק: מיין פערד איז אַוועקגעפאלן ערב

יום-טוב און איצט קומט מיר נאָר אויס צו ווערן אַ בעט־
לער און בעטן נדבות.

האָט ר' מרדכי אַרויסגענומען פון טאָש זיין געלט, אַוועק־
געגעבן עס דעם וואַסער־טרעגער און געזאָגט צו אים: גיי
קויף זיך אַ פערד און ער האָט זיך אומגעקערט אַהיים, צו
זיך אין שטאָט אַרײַן. דאָרט האָט ער מיט שמחה אויסגע־
רופן: געלויבט איז נאָט, וואָס ער האָט מיר צוגעשיקט אַזאַ
שיינע מצווה. אַלע יידן וועלן בענטשן איבער אַן אַתרוג
און איך איבער אַ פערד...

אַזוי האָבן געקענט זיך נוהג זיין די חסידישע צדיקים.
זייערע אַלע מעשים זיינען געווען דורכגענומען מיט קדושה
און נישט אומזיסט האָט געזאָגט ר' לייב שרהם: „איך פאָר
נישט צו מיין רבין, דעם מעזריטשער מגיד, כדי צו הערן
פון אים תורה, נאָר צו זען ווי ער טוט אָן זיינע שייך און
טוט זיי אויס, ווייל דער אמתער צדיק דאַרף גאַרנישט זאָגן
מיין תורה, אַלע זיינע מעשים דאַרפן זיין אַ תורה שלימה...“
עס איז איבעריק צו דערמאָנען, ווי ווייט די רביים זיינען
געווען אָפּגעהיטן אין שמירת־שבת און ווי גרויס עס זיינען
געווען זייערע אָנשטרענגונגען צו באַשיינען די מצוות און
די הייליגייט פון שבת. פונדעסטוועגן געפינט זיך צווישן
די חסידישע געשטאַלטן איינער — ר' אהרן־לייב, דער פאָר־
טער פון ר' מאירל פּרעמישלאַנער — וועלכער איז באַ־
זונדער אָנגערופן געוואָרן „שומר שבת“. אויף זיין מצבה
איז אויפגעשריבן: „פה נטמן שומר שבת כהלכתה“. ער
האָט זיך נוהגגעווען אַליין זיך צו פאַרנעמען מיט חכנות
צום שבת און געלייגט גרויס אַכט אָנצוגרייטן אַלץ פון
שענסטן און בעסטן, טראָץ דעם, וואָס אין די וואַכ־טעג

האָט ער געלעבט אין נויט. אויך ווען עס פלעגט אויספאלן יום־כיפור אין שבת האָט ער אַליץ אָנגעגרייט ווי געוויינלעך און געזאָגט: רבונו של עולם, פון מיין זייט איז נישטאָ קיין שום מניעה צו האָבן דעם פולן עונג־שבת, די מניעה איז נאָר פון דיין זייט, ווייל דו האָסט געהייסן פאַסטן און אויב דאָס איז דיין פאַרלאַנג — אזוי וועל איך אים דערפילן... מען דערציילט אויך וועגן אים, אז אין יאָר תקע"ג האָט ער אַ פּאָר מאָל אויסגערופן פאַר זיינע מקורבים: „די אָרערן שטעכן מיך" — און זיי האָבן נישט פאַרשטאַנען דעם רמז. ווען ער איז ב' דאָדר בי נפטר געוואָרן — האָבן אַלע פאַרשטאַנען צו וואָס ער האָט געצילט מיט זיינע ווערטער.

חסידים דערציילן, אז אין די שבתים איז ר' אהרן־לייב געווען מיט אַ קאַפּ העכער ווי אין די וואָכן־טעג, פונקט אזוי באַשטעטיקט ר' שלום בראַהינער, אז ער האָט אַליין גע־זען, ווי דאָס פנים פונם רבין ר' יצחק סקווערער פלעגט אַ גאַנצע וואָך זיין בלאַס און ווייס ווי קאַלך, אָבער אין שבת האָט זיין געזיכט געלויכטן מיט אַ געטלעך פיער.

אקטובער 15 1910
פאקסימיליע פון ר' מאירל פּרעטשלאַנערס אונטערשריפט

פאקסימיליע פון ר' מאירל פּרעטשלאַנערס אונטערשריפט

די אהבו-ישראל-יידן—דאָס חיות פון
 דער זועלם. — „אל תדון את חברך עד
 שתגיע למקומו“ — די באַצואונג צום זיג-
 דיקן. — די התנהגות מיט קינדער. — א
 בוישפיל פאַר הקב"ה. — דער צוזאַמענמערק
 צווישן ר' ישראלמשע ריזשינער מיט דעם
 „ישועות יעקב“ — א געוויינלעכער
 משוואַק. — ווי אזוי אַ מענטש דאַרף זיך
 פרואַווי. — ווי אַ פערד טרינקט וואַסער פון
 זיך. — ר' מאירל פּרעמישלאַנערס עצה
 פאַר הקב"ה. — ר' לוי יצחק בערדימשע
 ווערס מענות. — ר' משה קאַברניערס ליד.
 — דעם „שפּאַלער זיידנס“ דין תורה.

י חסידישע באוועגונג פארמאגט א באזונדערע פלעיאדע פון אוהבי ישראל. די לאזונג פון אהבת ישראל געהערט נישט צו די חידושים פון חסידות, אבער אין דער באוועגונג האָט זי געפונען טרייע און איבערגעגעבענע פארווירקלעכער. חסידים זאָגן, אז עס איז גענוג צו דער-מאָנען בלויז דעם נאָמען בערדיטשעוו, כדי אַרויסצורופן אַ גוט-זאָגן (סנגוריה) אויף יידן. — דאָס איז צו פאַרדאַנקען דעם „קדושת לוי“, ר' לוי יצחק, וועלכער האָט גע-לעבט אין דער דאָזיקער שטאָט. ר' לוי יצחק איז באַוואוסט אַלס דער גרויסער פאַרטיידיקער פונם פאָלק יש-ראַל. ער האָט געזוכט צו באַרעכטיקן און צו פאַרענטפערן די פעלערן ביי יידן. ער געפינט שמענדיק אויס „פאַרלייב-טערנדיקע אומשטענדן“, אַ באַרעכטיקונג און פאַרענטפער, אין ליכט פונם געגעבענעם מצב און באַדינגונגען. ר' לוי יצחק איז טאַקי דער אַממיינסטן באַוואוסטער „אוהב יש-ראַל“, אָבער ער איז נישט דער איינציקער. עס זיינען ענ-לעך צו אים אין דעם פרט רבי זושא האָניפאָלער, ר' מנחם מענדל קאסאווער, ר' משה לייב סאַסאווער, ר' שלמהלע קאַרלינער, ר' וועלוועלע זבאַראזשער, ר' דודל פון לעלעוו, דער „חווה“ פון לובלין, ר' מאירל פּרעמישלאַנער, ר' שמד-חה בונם פון פּשיסכע, ר' אברהם יהושע העשל אפּטער א. א. אָט דער יסוד פון אהבת ישראל איז געפלעגט געוואָרן מיט אַ באַזונדערער פאַראינטערעסירונג אין דער חסידישער ליטעראַטור. עס איז די פליכט לייב צו האָבן נישט בלויז

דעם כלל, נאָר אויך יעדן איינציקן ייד באַזונדער. די פירער פון דער חסידישער באַוועגונג האָבן אָן אויפהער געטענהט, אז די יידן זיינען דער „שורש כל הנבראים“, דאָס „חיות“ פון אַלע וועלטן און צוליב דעם — „כל הדין את ישראל דן כביכול אותו יתברך, כי ישראל אחדות גמורה עם השי"ת“. די כוונה פונם חסידות איז געווען צו פאַרשטאַרקן אזוי אַרום דעם דערהאַלטונגס־כוח פון יידישן פאָלק און די אמונה אין זיין נצחיות, אין גוטע צייטן, וואָס וועלן נאָך קומען, ווייל „דער עיקר פון דעם באַשאַף — ווי עס זאָגט ר' פנחסל קאריצער — איז דאָס יידישע פאָלק און אויב ישראל וועט ח"ו נישט זיין, וועלן די שונא־ישראל נישט עקזיסטירן“. ר' נחמן בראַצלאַווער ניט צו, אז די יידן זיינען דאָס האַרץ פון דער וועלט און „אפילו פון די פושע־ישׂראל, וועלכע רופן זיך נאָך יידן, האָט השי"ת אַ גרויסן פאַרגעניגן“.

ר' שניאור זלמן מלאדי האָט, פאַרטייטשנדיק דעם מאמר „אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו“, געזאָגט: „מען דאַרף גוט אַכטונג געבן מקיים צו זיין דעם מאמר חז"ל „הוה שפל רוח בפני רל אדם“ באמת פאַר יעדן מענטש, אפילו פאַר אַ קל שבקלים, ווייל זיין מקום (אַרט) איז גורם צו זיין חטא, צו זוכן זיין פּרנסה אין מאַרק, און געפינען זיך שטענדיק אין גאַס און זען אַליי, און ווען דאָס אויג זעט — דערוועקט זיך אין האַרצן די תאוה. אַנדערש איז אָבער מיט דעם, וועלכער קומט ווייניק אין גאַס און זיצט אין שטוב און לערנט און זוכט די נאָענטקייט צו גאָט. דער חטא פון אזא איינעם און זיין שולד איז פיל גרעסער — דורך דעם, וואָס ער באַקעמפט נישט און איז נישט גובר

דעם יצר — פון דעם קל שבקלים און פון די, וועלכע מוזן זיך געפינען ווייט פון תורה-ערטער און פון גאטס וואַרט. די שולד פון יענע איז דעריבער נישט אזוי גרויס, ווען זיי זיי נען נישט כובש זייער יצר, וואָס ברענט אין זיי ווי אַ פיער און דעריבער האָבן די חז"ל געזאָגט וועגן אזעלכע מענ-טשן, עמיהארצים, אַז „זדונות נעשו להם כשנגות".

דער כלל ישראל אַנטהאַלט אין זיך פאַרשידענע יסודות און די אַלע יסודות זיינען וויכטיק פאַרן קיום פונם כלל. ר' נחמן בראַצלאַווער זאָגט: מען דאַרף זיך באַמיען צו זוכן יעדן זכות און יעדע גוטע זאַך, וואָס מען קען נאָר אויסגעפינען ביי יידן, ווייל די יידן זיינען ווי אַ קרוין פאַר השי"ת אין וועלכער מען דאַרף אַרײַנגעבן אַלע מינים ברי-ליאַנטן, דאָס הייסט — אַרײַנברענגען אין יעדן איינעם ייד יעדן מין זכות און גוטסקייט, וואָס מ'קען נאָר געפינען".

לויט די ווערטער פון ר' נחומטשע טשערנאָבילער „האַט השי"ת פאַרגעניגן פון יעדן ייד, אפילו פון אַ גרויסן רשע, און אַז עמיצער רעדט לשון-הרע אויף אַ ייד, אפילו ווען ער זאָגט אמת, איז ער מבטל דעם תענוג פון השי"ת".

דער צדיק און מקובל ר' הירש זידיטשאַווער האָט אויס-געטייטשט דעם פסוק „כי אתה שומע תפילת כל פה" — תפילת כל פה, אפילו די תפילה פון אַ מענטשן, וואָס איז מיט זינד, אויף וועלכע מען זאָגט: פע...

די גדולי החסידות האָבן נישט פאַרטראָגן דאָס מקטרג זיין און באַשולדיקן יידן. דער „ייד הקדוש" פון פשיסכע זאָגט, אַז ביי רופן צו תשובה-טון, דאַרף מען זיך נישט באַנוצן מיט שטראַף און זידל-ווערטער, נאָר מען דאַרף דערנענטערן די זינדיקע מיט ליבשאַפט. דער צדיק דאַרף

פארשטיין דעם זינדיקן און זיין מצב. דערנענטערן זיך צו אים בכדי משפיע צו זיין אויף אים.

אז מען וויל עמיצן ארויסנעמען פון בלאָטע — זאָגט ר' שלמהלע קארלינער — מוז מען זיך אַראָפּלאָזן טיף אין דער בלאָטע און אזוי אַרום יענעם שטאַרקן. זיין וואונטש איז געווען, אז ער זאָל קענען ליב האָבן דעם גרעסטן צדיק אין אזא מאָס, ווי הקב"ה האָט ליב דעם גרעסטן רשע. ר' לוי יצחק בערדיטשעווער האָט געזאָגט, אז „נאָר דער, וועל-כער קען מוכיח־זיין יידן מיט גוטע ווערטער איז ראוי צו זיין א מנהיג ביי יידן“.

ר' שמחה בונם פון פשיסכע זאָגט, אז יעדער דאַרף האָבן א חבר און טרייען פריינט, פאַר וועלכן ער זאָל זיך קענען אַראָפּערען פונם האַרצן און דערציילן אים וועגן אַלע זיינע מעשים, אפילו די מיאוסע. אין דער באַציאונג צו זיין חבר און אפילו אין דער התנהגות מיט זיינע קינדער, אויב ער פאַרמאָגט די מידה פון גרייט־זיין צו פאַרנעבן און מוחל־זיין אויף באַגאַנגענע עוולות — זאָגט ר' שלמהלע קאַרלי-נער — קען דער מענטש זיין א ביישפּיל פאַר הקב"ה, כּבֿי-כול, ווי אזוי ער זאָל זיך נוהג זיין מיט זיינע קינדער...

אויב יעדער מענטש דאַרף זיך אזוי נוהג־זיין, על אחת כמה וכמה דער מנהיג פון פּאָלק. חסידים דערציילן, אז ווען ר' ישראלטשע ריושינער איז אַמאָל געקומען צו דאָקטוירים קיין לעמבערג, האָט ער אויך באַזוכט דעם לעמבערגער רב, דעם גאון ר' יעקב אָרנשטיין, דעם „ישועות יעקב“, וואָס איז געווען א מתנגד. דער רב האָט געמיינט, אז דער רבי וועט בעת זיין באַזוך שמועסן מיט אים וועגן הלכה־ענינים און אריינלאָזן זיך אין א שאַרפן פּילפּול און חידושי

תורה. אָבער ווען דער ריזשינער איז צו אים געקומען, איז זיין ערשטע פראגע געווען. „מיט וואָס דעקט מען ביי אייך די הייזער?“ דער רב האָט אים געענטפערט: „מיט בלעך“. דער ריזשינער פרעגט אים דאָן ווידער „פאָרוואָס מיט בלעך?“ און דער גאון ענטפערט: „דאָס איז אַ גוטע פאָרהיטונג פאַר פייער“. „אויב אזוי — פרעגט ווידער דער ריזשינער — קען מען זיי דאָך דעקן מיט ציגל?“ נאָכן געזעגענען זיך, ווען ר' ישראלטשע ריזשינער האָט פאַרלאָזט זיין הויז, האָט זיך דער גאון צעלאַכט און געזאָגט צו זיינע אַרומיקע: „דאָס איז עס דער באַרימטער צדיק, מיט וועלכן עס רודערט די וועלט?“. בינו לבינו האָט ר' מאירל פּרע-מישלאַנער געהערט וועגן ריזשינערס באַזוך אין לעמבערג, איז ער באלד אַהין געפאָרן, ער האָט אים שוין אָבער נישט געטראָפּן. ווען מען האָט אים דערציילט וועגן שמועס, וואָס דער ריזשינער האָט געהאַט מיטן רב, האָט ר' מאירל פּרע-מישלאַנער געזאָגט: „דער גאון האָט במחילת כבודו נישט פאַרשטאַנען דעם זין פון דעם ריזשינערס ווערטער. דער ריזשינער צדיק האָט בדרך רמז געזאָגט: פונקט אזוי ווי דער דאָך באַשיצט דאָס גאַנצע הויז, אזוי אויך דאַרף דער רב מגיין זיין אויף דער שטאַט, לכן דאַרף דער רב האָבן אַ לב נשבר, ווי ציגל, וואָס לאָזן זיך לייכט ברעכן, און נישט אַ האַרץ, וואָס איז אזוי האַרט ווי בלעך“...

ר' משה קאברנינער האָט געזאָגט: אַ מנהיג פון יידן טאָר נישט טראַכטן, אַז דער מלך פון דער וועלט האָט אים אויסגעקליבן, ווייל ער איז גרעסער און בעסער פון אַלע. אויב אַ מלך בשר ודם וויל אַוועקלייגן זיין קרוין, הענגט ער זי אויף אַ געוויינלעכן טשוואַק אין דער וואַנט.

וועט דען דער טשוואַק טראַכטן, אַז ער איז חשוב דערמיט, וואָס אויף אים האָט דער מלך אויפגעהאַנגען זיין קרוין? אזוי דאַרף אויך דער מנהיג פאַרשטיין, אַז ער איז נישט מער ווי אַ געוויינלעכער טשוואַק, און נאָר צופעליק האָט דער מלך אויפגעהאַנגען אויף אים זיין קרוין...

ר' ישראלטשע ריזשינער האָט באַצייכנט זיין אויפגאַבע מיט פּאָלגנדיקע ווערטער: איך בין אַ „גראַביאַן“, דאָס הייסט אַ פשוטער מענטש. און ער האָט עס פאַרטייטשט: יעדער מענטש ווערט אָנגערופן לויט זיין באַשעפטיקונג. דער וואָס פאַרנעמט זיך מיט בלעך-אַרבעטן, ווערט אָנגערופן בלעכער, דער, וואָס מאַלט מעל, ווערט אָנגערופן מיל-נער און אזוי אויך אין די אַנדערע באַשעפטיקונגען און איך, וואָס מיין אַרבעט איז צו באַשעפטיקן זיך מיט פשוטע, „גראַבע“ מענטשן און מיין אויפגאַבע איז זיי אויסצופירן נערן און איידעלער צו מאַכן, ווער אָנגערופן מיטן נאָמען פון מיין מלאכה: „גראַביאַן“...

ביי אַן אַנדער געלעגנהייט האָט דער ריזשינער געזאָגט: „עס זיינען פאַראַן מענטשן, וועלכע פרעגן זיך אויף מיר מיט וואָס איך בין אַ „גוטער ייד“. דער אמת איז, אַז איך בין נישט קיין „גוטער ייד“, כ'בין גאַרנישט, ווייל איך ווייס, וואָס איך בין ווערט. איך פאַרלאַנג נאָר דעם אמת און ווער עס רעדט אויף מיר איז פונקט ווי ער וואַלט גע-רעדט אויף הקב"ה... „ער וועט פאַרשוואַרצט ווערן בעולם הזה ובעולם הבא“. איך ווייל זיך דערמיט נישט באַרימען, חס וחלילה. גלויבט מיר, אַז איך בין אַ חלק פון יידישן נפש און אויב עס טוט עפעס וויי אַ ייד אין עק וועלט פיל איך עס באַלד“...

דער „ייד הקדוש“ פון פשיסכע זאָגט, אז „יעדער מענטש אויף דער וועלט האָט זיין „פּראָבע“ (כחינה) בכדי צו וויסן צי ער איז גוט. וואָס איז די „פּראָבע“ פון אַ ייד בכדי צו וויסן צי ער גייט אין ריכטיקן וועג, אין די וועגן פון השי"ת — דאָס איז אהבת ישראל. אויב אַ ייד זעט, אז עס וואַקסט ביי אים די ליבע צו יידן מיט יעדן טאָג, איז עס אַ סימן, אז ער איז געשטיגן אין דער עבודת השי"ת. ר' משה קאברניער פלעגט זאָגן, אז איין שבח וועט מען אויף אים קענען זאָגן, אז ער האָט כאַמת ליב געהאַט יידן און געווען פאַר זיי אַ יידי-אַמת...

אומפאַרשטענדלעך איז לויט דער חסידישער אויפפאַסונג געווען די קעגנזייטיקע קאָנקורענץ צווישן איין ייד און דעם צווייטן. די איבערגעטריבענע דאגה פאַר פּרנסה איז איבעריק און נישט נויטיק. ר' מאירל פּרעמישלאַנער פאַר-טייטשט דעם פּסוק: „ה' ילחם לכם ואתם תחרישון“ — ה' ילחם לכם — ער גיט איך ברויט (לחם), אַלץ וואָס איר האָט נויטיק, ואתם תחרישון — פונדעסטוועגן זינדיקט איר (זורשי עוון) אין זוכט אַ וועג צו האָבן פּרנסה... דער ריכער אויך, ווען עס איז אַמאָל צו אים געקומען אַ ייד פון זיין שטאָט און באַקלאָגט זיך, אז זיינער אַ שכן האָט גע-עפנט אַ געוועלבל, דאָס זעלבע ווי זיינס און נעמט אים צו די פּרנסה, האָט אים ר' מאירל געזאָגט: האָסט שוין געזען אַמאָל, אז אַ פּערד טרונקט וואַסער פון טייך, טופּעט ער מיט זיינע פּיס אין דעם וואַסער. דאָס פּערד זעט זיך אין וואַסער און מיינט, אז נאָך אַ פּערד איז אויך געקומען טרינקען, טופּעט ער דעריבער מיט די פּאָדקאָוועס, ער זאָל נישט קענען טרינקען זיין וואַסער. אזוי פּירט זיך אַ פּערד,

אָבער אַ מענטש דאַרף וויסן, אַז עס וועט זיין גענוג וואַסער
פאַר אַלע און איינער נעמט נישט צו דאָס, וואָס איז באַ-
שערט פאַרן צווייטן...

ר' מאירל פאָדערט פון הקב"ה פרנסה בריווח פאַר די
יידן, ווי אַ תנאי פאַר קענען מקיים־זיין די מצוות און איז
מפרש דעם פסוק „פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה
וישבת ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר
לך ירבה ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך“: „רבוננו של
עולם, אפשר וועסטו מיט דעם וועג פרווון דאָס יידישע
פאָלק, אַרויסגעבנדיק אויף אים גוטע גזרות. צוערשט זוער-
סטו גוור־זיין פרנסה בריווח און אַ שיינע דירה פאַר יעדן
ייד, שאָף און רינד לרוב, דערנאָך גאָלד און זילבער. „וכל
אשר לך ירבה“ — דאָס הייסט, אַז יעדער איינער וועט
זוכה זיין אויפצוהאָדעווען זיינע קינדער און דאָן „ורם
לבבך“ — אַז יידן וועלן פריי זיין פון זאָרגן, — „ושכחת
את ה' אלקיך“, פונם לשון שכחה, וועט יעדער איינער זיין
שכיח מיט גאָט און וועט מקיים זיין יעדע רגע דעם „שוי-
ת ה' לנגדי תמיד“...

די חסידישע אנדה האָט צו די דאָזיקע טיפזיניקע ווער-
טער צוגעגעבן אויך איר זין, אַ נופך משלח. דער „קדושת
לוי“ טענהט: אויב איין גאָט האָט אונז אַלע באשאַפן און
אַלע יידישע נשמות שטאַמען פון איין און דעם זעלבן מקור
דאַרף זיין, אַז ווען איינער האָט צער, דאַרף אויך זיין חבר
דערשפירן אים, און אויב אַ ייד פרייט זיך דאַרף אויך אַ
צווייטער ייד פילן זיין פרייד“ און דעריבער — פלעגט ר'
דודל לעלעווער איינשמועסן מיט זיינע חסידים — ווי קענט
איר אויף מיר זאָגן, אַז איך בין אַ צדיק, אין דער צייט ווען

איך פיל נאך מער ליבשאפט צו מיין זון ווי צו אנדערע יידן...
לויט דער מיינונג פון די גרויסע חסידים דארף אָפּגע-
שאפט ווערן די מחיצה צווישן איינעם און צווייטן און יעדער
דער איינער דארף זיך פאַראינטערעסירן מיטן אנדערנס
ענינים גענוי אזוי ווי מיט זיינע אייגענע. ר' משה לייב
סאסאווער האָט געזאָגט, אז די ערשטע מדרגה פון אהבת
ישראל איז מחויב, אז א מענטש זאָל קענען אויסהיילן דעם
חברס א מכה, אויסזויגנדיק דעם אייטער פון איר, נישט
פאַרקרומענדיק אפילו זיין פנים... דער זאָטשעווער מגיד
האָט געלערנט זיינע קינדער מתפלל־זיין פאַרן וואויל פון
זייערע שונאים. ער האָט בכלל נישט געקענט פאַרשטיין,
וואָס עס איז אזוינס שנאה צווישן איין ייד און צווייטן.

די גרויסע צדיקים האָבן זיך געקענט דערהויבן צו א
גרויסער מדרגה אין זייער מלחמה פאַר יידן. זיי האָבן זיך
אויך נישט אָפּגעשראַקן צו משפטן זיך מיט הקב"ה כבי-
כול. דער ערשטער פון דעם „דרך" איז געווען ר' לוי יצחק
בערדיטשעווער. ווי חסידים דערציילן זאָל דער בעל־שם־טוב
האָבן געזאָגט צו די אַרום זיין טיש זיצנדיקע חסידים: ווען
ר' לוי יצחק גשמה האָט געמוזט אַראָפּגיין אויף דער וועלט
האָט סמאל גישט געוואָלט, אז אזא גרויסע נשמה זאָל זיך
באווייזן. ער האָט זיך געשמעלט פאַר גאָט און געטענהט,
אז מיט דעם באווייזן זיך פון אָט דעם סניגור, ווערט ביי
אים צוגענומען זיין שליטה...

ס'האָט אַמאָל פאַסירט ראש השנה, בעתן שופר־בלאָזן,
אז דער שטן האָט געשמערט די תקיעות, האָט דער בער-
דיטשעווער אַרויסגעלאָזט זיין שופר פון האַנט און אויסגע-
רופן:

— אויב אזוי, רבנו של עולם, זאל איוואן בלאזן שופר!...
 אין זיינע טענות צום הימל האָט ער אַמאָל געזאָגט: זע,
 רבנו של עולם, דעם חילוק צווישן אונז און די גוים. ווען
 ביי זיי זאל זיין אזא טאָג ווי ערב יום־כיפור, ווען מען דאַרף
 מרבה־זיוין באכילה ובשתיה, וויפיל גוים וואָלטן זיך פאַר־
 נאַכט געוואָלגערט שיכור אין די גאַסן — אָבער יידן פילן־אָן
 די בתי־תפילה און וויינען פאַר דיר: „כל נדרי“...
 ער האָט נישט נוטה געווען צו באַרעכטיקן די השגחה
 עליונה פאַר אַלץ, וואָס פאַסירט מיטן יידישן פּאָלק. איינמאָל,
 אויפשטייענדיק פרי צו סליחות, האָט ער זיך אוועקגעשטעלט
 ביים עמוד, אונטערגעוואָרט אַביסל און אָנגעהויבן: „ולני
 בושת הפנים“. „לך ה' הצדקה“ האָט ער נישט געוואָלט
 זאָגן. שפעטער, אין מיטן סליחות, האָט ער פּלוצלינג מפּ־
 סיק געווען און אויסגערופן: רבנו של עולם, מיר זיינען דאָך
 שוואַך און האָבן נישט קיין כוח אויף לאַנגע תפילות ותח־
 נונים; דו ביזט דאָך מעכטיק, זאָג איין וואָרט: סלחתי...
 איינמאָל, ראשהשנה וואָס איז אויסגעפאַלן אין שבת,
 האָט ער געוואָלט אויספועלן ביי הקב"ה כביכול אַ כתיבה
 וחתומה טובה פאַר יידן, האָט ער אַ זאָג געטון: אויב דו
 וועסט אָנשרייבן אַ גוט יאָר, מענסטו שרייבן שבת, ווייל
 פקוד־נפש איז דוהה שבת, נאָר אויב חס וחלילה נישט —
 ווער האָט דיר מתיר געמאַכט צו שרייבן אין שבת?...
 ער האָט אַמאָל געטענהט כלפי מעלה: רבש"ע, דו מוזט
 מוחל־זיוין די יידן זייערע זינד, אויב נישט וועל איך מגלה־
 זיין, אז דינע תפילין זיינען פסולע, ווייל וואָס איז געשריבן
 אין זיי? — „ומי כעמד ישראל גוי אחר“. דאָס וואָרט
 פֿלעגט אויך אָפט באַנוצן דער רבי ר' זושא.

עם איז אויך באקאנט ר' משה קאברניערס א שיר, וואָס
 חסידים פלעגן זינגען און אין וועלכן זיי האָבן זיך „פאַר-
 הערט“ מיט די מלאכים אין הימל. זיי — האָבן די חסידים
 געמענהט — קענען זיין מלאכים, ווייל זיי זיינען אין די
 הימלען און זיינען פטור פון עסן, טרינקען און אנדערע
 ערדישע דאגות. זאָלן זיי, אָבער, אַראָפּקומען אויף דער
 ערד, וועט מען זען צי זיי וועלן אויך דעמאָלט זיין מלאכים...
 די גרויסע צדיקים האָבן אָפט איינגעאַרדנט „משפּטים“
 מיט דער השגחה העליונה כביכול. וועגן איינער אזא טענה
 ומענה מיט גאָט וועלן מיר דאָ דערציילן, ווי עס איז
 באַשריבן אינם ספר „תפארת מהרא"ל“: אין יאָר תק"מ
 האָט געהערשט אַ גרויסער הונגער איבער גאַנץ רוסלאַנד
 און די לידן פון די אַרעמע יידן זיינען געווען נישט צום
 איבערטראַגן. די הילפס-באַמאָונגען פונם „שפּאַלער זידע“
 פאַר זיין עדה יידן זיינען נישט גענוג געווען צו לינדערן
 זייער נויט. ער האָט באַקומען פיל בריוו, פון נאָענטע און
 ווייטע מקומות, ער זאָל מרעיש-עולמות-זיין מיט זיינע תפיל-
 לות. האָט דער „שפּאַלער זידע“ צונויפגערופן צו זיך צען
 צדיקים: ר' זושא האָניפּאַלער, ר' לייבעלע פּולנאַער, ר'
 יעקב שמשון שעפיטאַווקער, ר' וועלוועלע זשיטאַמירער, ר'
 גדליה פון לוניעץ, ר' ישראל און ר' עזריאל פון פּאַלאַצק,
 ר' לייב בערדיטשעווער, ר' מרדכי ניעשכיוזער און ר' נטע
 ראָזדאָלער. זיי זיינען אלע געקומען. דער „זידע“ האָט זיי
 אוועקגעזעצט אַרום טיש און האָט צו זיי געזאָגט, אַז ער
 רופט דעם רבונדי-של-עולם צו אַ דין-תורה און ער וויל, אַז
 זיי זאָלן זיין די דינים. דער שמש האָט מכריז געווען בזה
 הלשון: „מיט דעם באַפעל פון דער הייליקער עדה, וואָס

געפינט זיך דאָ, בין איך מכריז ומודיע, אז רבי לייב בן
 רחל רופט דעם רבונור-של-עולם צו אַ דין-תורה, און די דין-
 תורה וועט זיין אין דעם חדר, אין דריי טעג אַרום".
 במשך פון די דריי טעג זיינען אלע געווען אָפגעשלאָסן אין
 דעם חדר; זיי האָבן געפאַסט, געלערנט און מתפלל געווען
 און קיינער איז צו זיי נישט אַרײַנגעגאַנגען. אויפן פערטן
 טאָג האָט זיך אָנגעהויבן די דין-תורה. דער „שפּאַליער זײַר
 דע" האָט געטענהט: אין נאָמען פון די יידישע ווייבער און
 קינדער אין רוסלאַנד רופּ איך השי"ת צו דין תורה, פאַר-
 וואָס ער לאָזט זיי אויסגיין פון הונגער. די חז"ל האָבן אונז
 געזאָגט, אז אויך הקב"ה איז מקיים זיין תורה און אין דער
 תורה איז דאָך געזאָגט געוואָרן „כי לי בני ישראל עבדים"
 און ווי באַוואוסט פסקענען מיר דאָך לפי ההלכה, אז דער
 בעל-הבית איז מחויב צו שפּײַזן זיין קנעכטס פרוי און
 קינדער — פּרעג איך דעריבער, ווי קען הקב"ה נישט האַלטן
 זיין תורה? איך ווייס, אז דער מקטרג וועט טענהן, אז
 דער קנעכט דינט נישט זיין בעל-הבית ווי עס באַדאַרף צו
 זיין. אויף דעם האָב איך אָבער צוויי תשובות: א) מיר גע-
 פינען נישט קיין דין, אז צוליב דער פּוילקייט פונם קנעכט
 איז זיין בעל-הבית פטור פון געבן עסן זיין ווייב און קינדער;
 ב) אויב דער קנעכט אַרבעט נישט ווי עס באַדאַרף צו זיין,
 איז דאָך די סיבה פון דעם וואָס זיין בעל-הבית האָט אויף
 אים אָנגערייצט דעם יצר הרע. די מניעה איז דאָך, לכן,
 מצד דעם בעל-הבית און נישט מצד זיין קנעכט. איך קען
 שווערן, דאָס ווען נישט דער יצר הרע, וואָלט יעדער ייד
 געדינט השם יתברך ווי עס באַדאַרף צו זיין. און אויב דער
 מקטרג ווידער וועט טענהן, אז השי"ת ווייסט, אז עס איז

נישט אזוי, פארלאנג איך, אז דער נתבע זאל שווערן און
 ער וועט זיין פרוי. אויב ער וויל נישט, אָדער קען נישט
 שווערן, דארפט איר, דיינים, פסקנען: אָדער דער נתבע זאל,
 וויל ער קען נישט שווערן, צאלן (משלם), אָדער דער תובע
 זאל שווערן און באַקומען (נוטל). נאָכדעם ווי דער „זיר-
 דע“ האָט געענדיקט מיט זיינע טענות, האָבן זיך די דיינים
 מיט געווען צווישן זיך און אויפשטייענדיק פון זייערע
 פלעצער דריי מאָל אויסגערופן: „גערעכט איז רבי לייב בן
 רחל! השי"ת איז מחוייב מפרנס צו זיין די יודישע ווייבער
 און קינדער, און ווי עס האָט געפסקנט דער בית דין של
 מטה, אזוי וועט אויך מסכים זיין דער בית דין של מעלה“...
 אזוי האָבן געוואוסט די גרויסע צדיקים-מאמינים
 אַנצונעמען זיך פאר דעם כבוד פון יידן און קעמפן פאר
 דעם, וואָס קומט זיי — און אזוי האָט די חסידישע אגדה
 מיט איר אייגנארטיקער פאַרם, פשוטן, האַרציקן סטיל, און
 זאָפטיקער פאַלקס־שפראַך באַשיינט אירע העלדן, די צדיקים;
 צו לויבן זייערע מעשים, דערציילן זייערע דערהויבענע אייגנ-
 שאַפטן און שילדערן זייער דרך בסודש.

ישיבת הורוויץ

פאקסימיליע פון ר' ישראל'סע ריזשינערס אונטערשריפט

ת.

דער חסידישער הומאָר. — דער גרעסטער
סיגוף. — וואָס שלמה מיימאָן האָט געזען
ביים מעזריטשער מגיד. — ר' אפרים סעדיל-
קאווערס משל. — פון ר' נפתלי ראפשו-
צערס גלויבווערמלעך. — ר' מאירל פרע-
מישלאַנערס רמזים און פירושים. —
דעם „ייד הקדושם“ וואָרט-שפילן. — דער
פונק און דאָס פייער. — ר' מאירל פרעמו-
שקאַנערס „נקמה“ אן ר' אורילע סטרע-
ליסקער. — פון ר' משה קאברניערס הלצות.
— ר' ברוך רודניקער שפאַסטאָפּ פון זיין
פאָטער. — חסידישע הלצות וועגן יו"ש-
מרוקען.

ער הומאָר איז נישט קיין פֿרעמד געוויקס אינעם חסידות. אויך די פירער פון דער חסידישער באַוועגונג האָבן אויף אים נישט געקוקט קרום. זיי אַליין האָבן אויך גע־ האַלטן פון בדיחות הדעת און האָבן אין דעם שפּאַס און „גלייכווערטל“ געזען אַן אינסטרומענט, אַ געווער אינם קאַמף קעגן אומעטיקייט און מראַ-שחורה — די הויפּט־ שטערונגען אין עבודת ד'. זיי האָבן זיך אויך באַנוצט מיט פיל מיטלען אין זייער קאַמף קעגן דעם אַפּוונדערן־זיך און פייניקן דעם גוף (סיגופים). דאָס גיין בדרך התורה איז שוין פאַרן מענטש אַ סיגוף. ר' מענדעלע קאַצקער האָט געזאָגט, אַז דאָס איז דער גרעסטער פון די כיגופי הגוף.

דער פּילאָזאָף שלמה מיימאָן, שילדערט אין זיין אויטאָ־ ביאָגראַפיע אַ בילד וואָס ער האָט בייגעוואוינט אין דעם מעזריטשער מגידים בית־מדרש. אָט וואָס ער דערציילט:

מיר האָבן זיך אַמאָל — ווי מיר פלעגן זיך תמיד נוהג זיין — פאַרזאַמלט אין דעם מגידים בית־המדרש צום שחרית־דאַווענען. איינער פון אונזער חבורה האָט זיך אַביסל פאַרשפּעטיקט. ווען ער איז געקומען, האָט מען אים גע־ פּרעגט וואָס עס איז געווען די סיבה פון זיין פאַרשפּעטיקן, האָט ער דערציילט, אַז די פאַרגאַנגענע נאַכט האָט זיין פרוי געבוירן אַ טאַכטער און דעריבער האָט ער זיך גע־ מוזט אויפֿהאַלטן. זיינע חברים, די מתפללים, האָבן אים אַנגעהויבן הויך אויפן קול צו ווינטשן „מזל טוב“. דער

מגיד איז אַרויסגעקומען פון זיין חדר און זיך געפרעגט פאַרוואָס עס איז פֿלוצלינג געוואָרן אזאַ טומל אין בית־מדרש. די חסידים האָבן אים געענטפערט: „מיר ווינטשן עמיצן מזל־טוב, עס איז אים געבוירן געוואָרן אַ טאָכטער: „אַ טאָכטער“ — האָט אויסגערופן דער מגיד — „גיט אים מלקות!“... די חסידים האָבן אים געכאַפט, אויסגעצויגן אויף דער שוועל און אים דערלאָנגט מלקות ווי עס באַדאַרף צו זיין... די דאָזיקע געשיכטע האָט אַרויסגערופן גרויס הייטערקייט צווישן די חסידים און דאָן האָט זיי דער מגיד מערר געווען צו גיין דאָווענען, זאָגנדיק: איצט, מינע ברידער, עכרו את ה' בשמחה!“ (דינט גאָט מיט שמחה).

אויך אין די חסידישע ספרים זיינען אָפט פאַרשידענע פירושים און אויפקלערונגען דורכגענומען מיט אַ הומאָר־טאָן. מיר טרעפן אָפט די ווערטער „ועל דרך ההלצה נפרש“ אָדער „ועל דרך הצחות“. נישט שטענדיק מיינט מען דער־מיט מליצה, אָפטמאָל פאַרשטייט מען אין די דאָזיקע ווער־טער אַ הלצה (שפּאַס) ממש. ווען ר' משה חיים אפרים סע־דילקאָווער, קומט, אין זיין ספר „דגל מחנה אפרים“, פאַרטייטשן דעם מאמר „כל הנגעים אדם רואה חוץ מגנעי עצמו“, באַנוצט ער זיך מיט דעם משל: עס האָט איינער גע־האַט אַ מיאוסע פרוי, נאָר צוליב די פיל באַפּוצונגען, מיט וועלכע זי פלעגט זיך שייַן־מאַכן, האָט זי געמיינט און איינ־גערעדט זיך, אז זי איז ווירקלעך אַ יפּת־תּוואר. זי האָט זיך צוליב דעם גרויס־געהאַלטן. אַ נוטער פריינט פון איר מאַן האָט אים געעצהט, אז ער זאָל אויפהענגען אין איר צימער אַנטקעגן איר בעט, אַ שפיגל. ער האָט טאַקע

אזוי געטון. אינדערפרי, אויפשטייענדיק פון שלאף און דערזענדיק איר מיאוסן פנים אין שפיגל, האָט זי אויפֿגעצייטערט. זי האָט געמיינט אז זי האָט דערזען אַ שד. דער מאַן האָט זי „איינגעשטילט“ און געזאָגט, אז דאָס איז נישט קיין שד, נאָר זי אַליין זעט אזוי אויס אָן די פאַרשידענע באַפּוּצונגען. פון דעמאָלט אָן, האָט זי זיך „באַרואַקט“.

נישט נאָר ר' אפרים אַליין צייכנט זיך אויס מיט זיין חוש פאַר הומאָר, נאָר אויך פיל אַנדערע צדיקים און רביים האָבן פאַרמאָגט דעם דאָזיקן חוש. אין יעדער חסידישער חבורה האָט זיך שוין שטענדיק געפינען איינער, וואָס האָט געקענט די „מלאכה“ פון פריילעך-מאַכן דעם עולם. אין די רבישע „הויפּן“ האָט דער ברחן שטענדיק פאַרנומען אַן אָנגעזעענעם פּלאַץ און פּלעגט אָנפירן מיט די פייערלעכע מסיבות. אין גרעסטן טייל איז דער ברחן אַליין אויך געווען איינער פון די אָנגעזעענע חסידים, אַ ירא ושלם, אַן ערנסטער מענטש, פאַרזיכטיק מיט ווערטער, נאָר ער האָט געקענט, ווען מען האָט באַדאַרפּט, אין ספּעציעלע מאָמענטן, זיך פריילעך מאַכן און אַרויסרופן פרייד ביי אַנדערע. אין ר' ברוכל מעזשיבעזשערס „הויף“ האָט פיל יאָרן געלעבט דער באַרימטער הערשעלע אָסטראָפּאָלער, וועמען דער רבי פּלעגט אַרויסווייזן סימנים פון ליבשאַפּט.

ס'איז דעריבער נישט קיין וואונדער, וואָס דער שפּאַס און די גלייכווערטלעך פאַרנעמען אזאַ חשובן פּלאַץ אין חסידישן פּאָלקלאָר. דער חסידישער שפּאַס איז פּילפאַרביק, ער פאַרמאָגט באַשטימטע כּוונות און צילן. עס איז אינטערעסאַנט צו זען ווי צדיקים און רביים, צו וועלכע עס זיי-

נען געהאָרזאַם און אונטערגעאַרדנט טויזנטער חסידים, וואָס באַציען זיך צו זיי מיט כבוד און פאַרערונג — קענען צייטנווייז לייכט רעאַגירן, מיט זייער שפּאַס און שאַרפּזין. די הלצה איז במשך פון דער צייט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין איינעם פון די קולטורעלע יסודות פונם חסידות און איינער פון די גרויסע רביים און מייסטער פונם חסידישן שפּאַס, ר' נפתלי ראפשיצער, האָט געהויסן אָנשרייבן אויף זיין מצבה, אַז זיינע לבושים זיינען געווען: לבוש השמחה (פריילעכקייט), לבוש הנגונים (געזאַנג), לבוש הריקודים (טענץ) און לבוש הבדיחה (שפּאַס).

אין נאָמען פון ר' נפתלי, דעם „פריילעכן צדיק“, דער ציילן חסידים צענדליקער הלצות. ער האָט ליב געהאַט קלור גע מענטשן און פיינט געהאַט שומים און „געמאַכטע“ חסידים. ער פלעגט זאָגן, אַז ווען ער וועט אפילו זען אויף יענער וועלט ווי מען פירט אַ נאַר אין גן-עדן אַרײַן, וועט ער פונדעסטוועגן אים נאָכלויפן און שרייען: „אַ טיפש בלייבט אַ טיפש און איך בין אים נישט מקנא...“

ער האָט אויך אַמאָל געזען ווי איינער אַן עס-האַרץ, אַ „נאַכגעמאַכטער“ חסיד, אַ שוטה, קלאַפט זיך בעתן דאווענען אין קאַפּ אַרײַן. האָט ער זיך אוועקגעשטעלט נעבן אים און מיט אַ שמייכל געזאָגט: „איך האָב פון דעם אַן אמתע הנאה, ווייל ממהנפשך: אויב ער איז באמת מכוון לשם שמים, איז דאָך גוט און אויב נישט, ער וויל נאָר אַ מענטשן זאָלן זען ווי פרום ער איז, — איז דאָך אוודאי גוט: זאָל אים כאַטש דער קאַפּ ווייטונ!...“

אַ יונגער חסיד וואָס האָט געהאַלטן ביי „ווערן אַ רבי“, האָט אים אַמאָל, אין אַן ערב שבת, נאָך דער מקוה, געזען

ווי ער זיצט און שניידט אָפּ זיינע נעגל. ער איז צו אים
צוגעגאנגען און געפרעגט: יורני רבנו, לויט דער קבלה
דארף מען דאָך די נעגל אָפּשניידן פאַר דער מקוה? ר'
נפתלי האָט אים געענטפערט: עס איז פאַראַן אַ סוד אין
דעם און כ'וועל דיר אים קענען מגלה־זיין נאָר אויב דו
וועסט פאַסטן דריי טעג. דער יונגערמאַן האָט טאַקע אָפּגע-
פאַסט דריי טעג און דערנאָך געקומען פרעגן דעם סוד. „דער
סוד איז — זאָגט צו אים ר' נפתלי, — אַז נאָך דער מקוה
זיינען די נעגל ווייכער און ס'איז לייכטער אָפּצושניידן זיי...
ר' נפתלי איז אַמאָל געפאַרן זאַמלען געלט פאַר „פריון
שבויים“. אַרײַנקומענדיק אין אַן אכסניה האָט ער זיך גע-
פרעגט אויפן בעל־הבית. מען האָט אים געענטפערט, אַז ער
איז אַוועקגעפאַרן. ר' נפתלי האָט אָבער לויטן ענטפער
פאַרשטאַנען, אַז ער האָט זיך אויסבאַהאַלטן בכדי איינצו-
שפאַרן זיך אַ נרבה און ער האָט באַפוילן זיינע באַגלייטער
אויפצוזוכן אים. זיי האָבן געזוכט און אים טאַקע געפינען ליי-
גנדיק באַהאַלטן אויפן בוידעם אונטער אַ בינטל שטרוי,
זאָגט צו אים ר' נפתלי: איצט איז מיר קלאָר געוואָרן אַ
מאמר חז"ל, וואָס איז מיר שטענדיק שווער געווען צו פאַר-
שטיין. עס ווערט געזאָגט: גדולה קבלת פני אורחים מקבלת
פני השכינה" (עס איז גרעסער די מצווה פון מקבל־פנים
זיין געסט ווי קבלת פני השכינה). היתכן? נאָר ביי קבלת
פני השכינה ווערט געזאָגט „ויסתר משה פניו“
(משה האָט באַהאַלטן זיין פנים), אָבער דאָ, ביים מקבל־
פנים־זיין אורחים האָט ער (דער בעל האכסניה) באַהאַלטן
זיין גאַנצן גוף...

ר' נפתליס ווייב איז געווען אַ גרויסע שרייערין. זי

פלעגט שטענדיק קומען צו אים מיט טענות און פרעטענע ציעס. האָט אַמאָל ר' נפתלי צו איר געזאָגט: אַלע קענען פיר מדרגות אין דער נאַטור: דומם, צומח, חי, מדבר — אָבער איר קען אויך אַ מדברת... די רביצין האָט שטאַרק „גע- האַלטן פון זיך“. זי פלעגט דערציילן, אַז איר פאָטער האָט געהאַט צער פון דעם, וואָס זי איז נישט געבוירן געוואָרן אַ זכר (א יינגל), ווייל ער וואָלט געווען אַ גדול בתורה. ר' נפתלי האָט איר אויף דעם געענטפערט: אויך איר האָב צער פון דעם, וואָס דו ביסט נישט געבוירן געוואָרן אַ זכר... רעדנדיק וועגן זיין ווייב, האָט ר' נפתלי אַמאָל געזאָגט: הקב"ה האָט ביי איובן צוגענומען אַלין, וואָס ער האָט פאַר- מאָגט: זיינע זין, טעכטער, פאַרמעגן — פאַרוואָס האָט ער אויך נישט צוגענומען ביי אים דאָס ווייב? — נאָר הקב"ה האָט געוואוסט, אַז ער וועט שפעטער אָפגעבן אים דאָפּלט — און געבן אים צוריק צוויי ווייבער, דאָס איז שוין אַ צו- גרויסע שטראָף...

ער פלעגט אויך זיך אַליין „שמייסן“ מיט זיינע הלצות. ווען אַ חסיד האָט אים אַמאָל געזאָגט, אַז ווען משיח וועט קומען וועט ער אים אַנטקעגנגיין מיט אַ פלעשל יי"ש אין די הענט כדי אים צו ווייזן מיט וואָס מען פלעגט שטאַרקן (מחזק זיין) דעם גוף אין ביטערן גלות — האָט ר' נפתלי צו אים געזאָגט: עס וועט גענוג זיין, אַז איר וועט אַרויסגיין מיט אַזאַ רבין ווי איר, כדי משיח זאָל זען מיט וואָס איר פלעגט שטאַרקן אייער נפש...

ער האָט אַמאָל דערציילט, אַז אין זיינע יונגע יאָרן האָט ער געהאַט באַשלאָסן נישט אָנצוגעמען קיין רבנות־שטעלע, ווייל אַ רב דאַרף חנפּנען די בעלי־בתים און ער האָט פיינט

חניפה, בעסער צו ווערן א בעדער איידער א רב. ווען ער האָט, אָבער, געזען, אז אויך א בעדער חנפעט די בעלי-בתיים, האָט ער שוין מסכים געווען אָנצונעמען דאָס רבנות...

ר' נפתלי האָט אַמאָל מסביר-געווען דעם אונטערשיד צווישן „רוין“ און „רוין-דרוין“. „רוין“ — דאָס איז אזא תורה, וואָס דער רבי פאַרשטייט און די חסידים פאַרשטייען נישט. „רוין-דרוין“ ווידער — איז אזא תורה, וואָס ביידע, סיי דער רבי און סיי די חסידים, פאַרשטייען נישט...

ר' נפתלי ראפשיצער אַליין האָט אַמאָל דערציילט, אז קיין נער האָט אים קיינמאָל נישט אזוי „באַצאָלט“ פאַר זיינע חלצות ווי איינער א דאָרפס-יינגל: כ'בין אַמאָל געקומען אין א דאָרף, ווו עס האָבן געלעבט זייער ווייניק יידן, קוים א מנין. זיי האָבן געהאַט א שול און אַן אייגענעם בית-הקברות. איך האָב זיך געפרעגט נאָך וואָס דאַרפט איר דאָס אַליץ: אָדער א שול, אָדער א בית-הקברות. ווייל אויב, חלילה, עמיצער פון אייך וועט שטאַרבן, וועט איר דאָך נישט האָבן קיין מנין. האָט דאָס יינגל געענטפערט באַלד אויפן אָרט: רבי, דער בית-הקברות איז פאַר די פרעמדע, די אורחים...

אויף דעם זעלבן ר' נפתלי, וועלכער איז געווען א גרויסער צדיק, א רבי און מורה-דרך פאַר טויזנטער און איז געבוירן געוואָרן אין שבועות תק"כ, אין טאַג פון בעל-שם-טובס פטירה, האָט דער גאון און צדיק ר' חיים צאנזער געזאָגט: „ובא השמש וזרח השמש“, און דער זידיטשאַווער רבי האָט געזאָגט, אז יעדע חלצה זיינע „שפּאַלט הימלען“.

דער חסידישער שפּאַס איז נישט געווען ר' נפתליס מאַנאַפּאָל, ער איז נאָר געווען דער, וועלכער האָט אים אַמבול-טסטן געבראַכט צום אויסדרוק. עס זיינען געווען נאָך פיל

צדיקים, וועלכע האָבן דאָס געקענט. איינער פון זיי איז גע-
ווען ר' מאירל פרעמישלאנער. ער איז באַזונדער באַקאַנט פון
זיינע פּאָלקסטימלעכע פירושים אויף פאַרשידענע מאמרי
הז"ש.

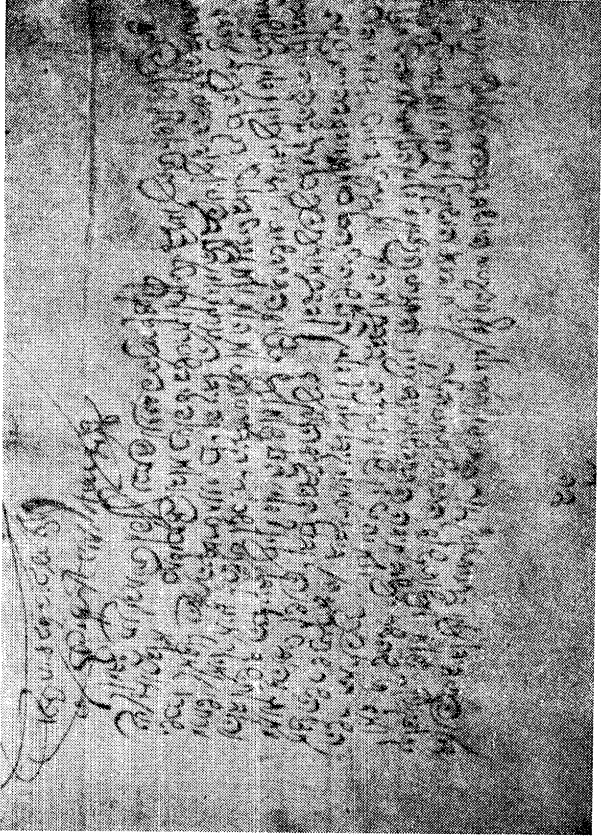
דעם פסוק: „זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה“ —
האָט ר' מאירל אזוי אויסגעטייטשט: זה דור שוא, מבקשי
פניך, אפילו די, וועלכע זוכן דיך (מבקשי פניך) — יעקב
— נאַרן-אַפּ, פון לשון עקב; סלה, זיי האָבן אין זיינען דעם
סלע, די מטבע....

דעם מאמר „תפלה עושה מחצה“ — האָט ער מפרש-גע-
ווען: תפלה, אויב מען איז מתפלל, עושה, צום באַשעפער
פון דער וועלט, מחצה — העלפט (אַ וואָרט-שפּיל)...

„וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב“ — „וארא“ —
פאַרטייטשט רש"י: „אל האבות“. איז דאָך „שווער“, וואָס
איז דאָ רש"י מחדש? וואָס האָט ער מוסיף-געווען צו דעם
וואָס איז בפירוש געשריבן: „אל אברהם. ואל יצחק ואל
יעקב“? נאָר — האָט געזאָגט ר' מאירל אין אַ גלייכווערטל
— רש"י קומט אונז דאָ לערנען אַ גרויסע זאך. יצחק האָט
געשטמט אַלס צדיק נישט דערפאַר ווייל ער איז געווען
אברהם'ס זון, און יעקב, ווייל ער איז געווען יצחק'ס זון און
אברהם'ס איניקל, נאָר ווייל אַלע דריי זיינען זיי געווען
„צדיקים-אבות“ און נישט קיין „איניקלעך“...

אין פרעמישלאן האָט געוואוינט אַ בעקער, וועלכער פלעגט
בייטאָג אַרבעטן אַלס סופר סת"ם. ר' מאירל האָט געוואָלט
פסלען זיין שרייבן אויפן יסוד פון דעם וואָס די גמרא זאָגט:
„נכתב ביום וזחתם בליה פסול“ — אויב ער שרייבט ביי-

תאריך: תולדות פדר לוי יצחק בקרדו ושמעון א' ברוך

טאָג און ביינאַכט איז ער אַ נחתום (א בעקער — וואָרט־שפּיל) איז ער פּסול...

ס'איז אַמאָל צו אים געקומען אַ מחבר מיט אַ ספר, "יהגה חכמה", און געבעטן ביי אים אַ הסכמה. האָט ר' מאירל אַריינגעקוקט אין דעם ספר און אַ זאָגגעטון: "צא יעגאָ (יהגה) טאָ נייע חכמה, צא חכמה טאָ נייע יעגאָ, דאָס וואָס איז זיינס (יעגאָ) איז נישט קיין חכמה און דאָס וואָס איז חכמה, איז נישט זיינס, נאָר גענומען פון אַנדערע... די גוטע סגולה פון דבש (האָניג) איז דאָס וואָס ס'איז זיס, אָבער די ראשי־תיבות פון דבש זיינען נישט ווייניקער ווייכ־טיק, ווייל זיי אַנטהאַלטן אין זיך אַ תפלה אין לשון פון די גווייב: „דאָזי באַזשע שטשאַשמשע“, ד. ה. גאָט, גיב גליק. אַ סוחר איז אַמאָל געקומען צו ר' מאירלען און זיך באַד־קלאַנט פאַר אים אויף זיין נויט, האָט אים ר' מאירל גע־ראטן צו מאַכן נייע לאָדנס אויף זיין קראָם. ווען דער סוחר האָט געוואָלט וויסן דעם „טעם“ פון דער עצה, האָט אים ר' מאירל געזאָגט: „עס ווערט דאָך געזאָגט אין דער גמרא „אין כסף לאָדון (לאָדן) זה יש כסף לאָדון אחר“ (אַנדער לאָדן — אַ וואָרט־שפּיל)..."

באַנוצנדיק דעם דרך פון וואָרט־שפּיל, האָט אַמאָל דער „ייד הקדוש“ פון פּשיסכע געזאָגט אויף צוויי פון זיינע שאַרפע קעגנער פון וועלכע איינער האָט געהייסן בער און דער צווייטער יקותיאל — „איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת..."

די גאַלציאַנער רביים איז נישט געפּעלן געוואָרן ר' מאירל פּרעמישלאַנערס דרך, וועלכער איז מגלה צופיל זאַכן. ער פּלעגט זיי ענטפּערן בדרך הלצה: „מען זאָגט, אַז מאיר

רעדט א סך, ס'איז דאך א בפירושע משנה הלומד תורה
לשמה זוכה לדברים הרבה".

בראש פון די אומצופרידענע מיטן פרעמישלאנער איז גע-
שטאנען דער „שרף" — ר' אוריילע סטרעליסקער. ער האָט
אמאָל געשיקט צוויי שליחים צו ר' נפתלי ראָפשיצער אז ער
זאָל צושטיין צו אים אין זיין מחלוקה מיט ר' מאירלען. די
שליחים זיינען אָנגעקומען קיין ראָפשיץ אין אַ דאָנערשטיק
און זיי האָבן אָפגעלייגט דאָס אויספירן זייער שליחות אויף
נאָך שבת. שמועסנדיק מיט זיי זונטיק, האָט ר' נפתלי נישט
געוואָלט רעדן וועגן זייער ענין און אַרויפגעפירט דעם שמועס
אויף אַנדערע זאכן. די שליחים האָבן דעריבער באַשלאָסן
פאַרצושלאָגן אים זייער ענין ביים געזעגענען זיך, אָבער
אויך דאָס מאָל האָט זיך ר' נפתלי אַרויסגעדרייט פון רעדן
וועגן דעם און האָט זיי אַרויסבאַגלייט צו דער באַן. פאַרן
אָפפאַרן זאָגט צו זיי ר' נפתלי: די נאַכט איז ביי מיר געווען
אין הלום ר' אייזיקלייב, ר' מאירלס פאָטער און ער האָט מיר
געזאָגט: איך האָב איבערגעלאָזט אַ פונק אויף דער וועלט
און מען וויל אים פאַרלעשן — זאָלסט נישט צוילייגן דיין
האַנט צו דעם. ווי זיי שטייען און שמועסן, איז ר' מאירל
אָנגעפאַרן אויף אַ געשפּאַן. ער האָט זיך אויפגעשטעלט און
אַ זאָנגעטון: מיין טאַטע האָט געזאָגט, אז ער האָט איבער-
געלאָזט אַ פונק אויף דער וועלט און איך זאָג אייך, אז ער
האָט איבערגעלאָזן אַ פייער און איר וועט דאָס פייער נישט
פאַרלעשן. און ער איז באַלד פאַרשוואונדן.

ר' אוריילע סטרעליסקער האָט פונדעסטוועגן געזען אַ סכנה
אין ר' מאירלס „דרך" און האָט ווייטער מקטרג געווען אויף
אים. ר' מאירל האָט געוואוסט וועגן דעם און ער האָט אויס-

געפונען אן אַרײַנגעלן אופן ווי אזוי זיך נוקם צו זײַן. וכך
 היה מעשה. איינער פון רבי אורילעס חסידים, א פשוטער
 דאָרפֿסײַד, איז פאַראַרעמט געוואָרן און ער האָט נישט גע-
 קענט מפרנס־זײַן זײַנע בני־בית. זײַן ווייב איז צו אים צו-
 געשטאַנען, אז ער זאָל פאַרן קײן פרעמישלאַן נעמען אַ ברכה
 בײַ ר' מאירלען, וועלכער איז איבעראַל באַוואוסט געווען
 אַלס אַ פּועל ישועות, ער קען העלפֿן. דער דאָרפֿסײַד האָט
 נישט געוואָלט פאַרן, מורא־האַבנדיק פאַר זײַן רבין, ר' אור-
 רילע. זײַן ווייב האָט אים אָבער נישט געלאָזט רוען און פאַר-
 לאַנגט אז ער זאָל דאָך פאַרן. ער איז נישט בײַגעשטאַנען איר
 צודרינגלעכקײט און איז געפאַרן צו ר' מאירלען. קומענדיק
 צום צדיק, האָט ער פאַר אים אויסגעגאַסן זײַן ביטער האַרץ.
 ר' מאירל האָט אים געפרעגט וואו ער קויפט מעל? דער ייד
 האָט גענטפערט, אז ביים דאָרפֿישן מילנער, נאָר ער איז
 שוין שולדיק אַ סך געלט און ער וועט אים שוין מער נישט
 וועלן באַרגן. פּרעגט אים ווייטער ר' מאירל: און אויב דו
 וועסט אים שטאַרק בעטן, דעם מילנער, אז ער זאָל דיר נאָך
 אײַן מאָל געבן אויף באַרג, וועט ער געבן? — יאָ, ענטפערט
 דער דאָרפֿס־מאַן. אזוי האָט ר' מאירל געפרעגט אויך בנוגע
 פלייש, וײַן און אַנדערע זאַכן. דער ייד האָט אַלץ געענט-
 פערט, אז אויב ער וועט פאַרזיכערן, אז ער באַרגט צום
 לעצטן מאָל, גלויבט ער, אז מען וועט אים געבן. האָט ר'
 מאירל צו אים געזאָגט: פאַר אַהײם, בעט די קרעמער זײ
 זאָלן דיר באַרגן אַלץ וואָס דו דאַרפסט אויף שבת, און אַלץ
 וואָס דו וועסט קויפֿן, זאָלסטו צעטיילן אויף צוויי חלקים:
 אײַן העלפט פאַר דיר און די צווייטע זאָלסטו פאַרפאַקן אין
 אַ פעקל. זאָלסט נישט קוקן אויפֿן וועטער און פאַרן דאָנער-

שטיק קיין סטרעליסק. שטילערהייט, אן קיינער זאל דאָס נישט באַמערקן, זאָלסטו דאָס פעקל „איבערלאָזן“ ביי ר' אוריִלען אין שטוב. דער דאָרפֿס־ייד איז אַהיימגעפֿאַרן און געטון אַלץ אַזוי, ווי ר' מאירל האָט אים געהייסן.

עס איז געווען אַ שווערע וואָך אין הויז פיננס סטרעליסקער „שרה“, אַ וואָך פון שטורעמס און רעגנס, ס'איז קיינער נישט געקומען און אין שטוב איז נישט געווען קיין פרוטה. דאָנערשטיק האָט די רביצין געמאַנט געלט איינצוקויפן אויף שבת און קיין געלט איז נישט געווען. זאָגט ר' אוריִלע: השי"ת וועט אונז מן הסתם נישט פֿאַרלאָזן. הייץ איין אין אויוון, וואַרס־אָן וואַסער צום פֿאַרקנעטן און דאָס איבעריקע וועט זיכער קומען. די רביצין האָט אַזוי געטון און פון גרויס עגמת־נפש איז זי זיצנדיק אין קיך איינגעשלאָפֿן. פֿלוצלינג האָט זי דערהערט אַ קלאַפּ פון דער טיר. אויפכאַפֿן־דיק זיך פון שלאָף, האָט זי קיינעם נישט געזען אין שטוב, נאָר אַ פעקל אין וועלכן זי האָט געפונען פון כל טוב: פֿלייש, מעל, פיש — אַלץ גרייט. זי איז שנעל געלאָפֿן אָנ־זאָגן איר מאַן די פֿריילעכע בשורה וועגן גאָטס מתנה. ר' אור־רילע האָט אָבער צו איר געזאָגט: מיר וועלן זיך צו דעם נישט צורירן ווי לאַנג מיר וועלן נישט וויסן פונדאָנען דאָס אַלץ קומט. ער האָט באַפוילן זיין משמש אויסצופאַרשן די זאך. דער משמש האָט חוקר ודורש געווען אַזוי לאַנג ביז וואַנען ער האָט אין אַן אכסניה געטראָפֿן דעם חסיד, דעם דאָרפֿס־ייד, און פון אים איז ער געוואָר־געוואָרן וואָס ר' מאירל האָט אים געהייסן טאָן, צוואַנגדיק אים, אַז פֿאַר דעם וועט אים שוין קיינמאָל נאָרנישט פעלן.

דעמאָלט האָט די רביצין געזאָגט צו איר מאַן, ר' אוריִלען:

זע ווי גרויס ס'איז די ליבשאפט פון ר' מאירלען צו דיר און ווי ער זאָרנט פאַר דיר — וועסטו נאָך מקטרג זיין אויף אים? ר' אוריִלע האָט דאָס פאַרשטאַנען און די מחלוקה איז איינ־געשטילט געוואָרן.

אַזאַ איז געווען ר' מאירלס „דרך“, ווייל צו זיין בדיחות־הדעת האָט ער זיך אויך אויסגעצייכנט מיט זיין ברייטהאַר־ציקויט.

אויך אַזאַ תמים ווי ר' משה קאַבריןער האָט געוואוסט, בשעת הצורך, צו באַנוצן זיך מיט אַ שפּאַס. ס'איז אַמאָל געקומען צו אים אַ יונגערמאַן, אַ לַמְדָן, און פאַרפירט אַ פּלפּול אין אַ שווערער סוגיא, אָבער אין זיינע רייד האָט זיך בולט געמערקט די גאווה. פאַרענדיקנדיק דעם שמועס, זאָגט צו אים דער קאַבריןער: געדענקסט אַודאי וואָס די גמרא זאָגט: „בירא דשתית מיניה מיא אל תשדי ביה קלא“. דער פירוש איז: בירא, אין דעם ברונעם, ד. ה. די תורה, וועלכע ווערט באַצייכנט ווי אַ ברונעם, ווי עס ווערט געזאָגט: „הוי כל צמא לכו למים“, — אל תשדי ביה קלא, זאָלסטו נישט אַריינוואַרפן דאָס וואָס ווערט געזאָגט אין תהלים, פרק קל"א: „לא גבה לבו ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות“ (כ'האָב זיך נישט גרויס־געהאַלטן), דאָס מיינט: זאָלסטו אין אים נישט אַריינברענגען די גאווה...

איינער אַ יונגערמאַן, אַ „נאַכגעמאַכטער“ חסיד, האָט זיך אַמאָל באַקלאָגט פאַר ר' משה קאַבריןער אויף אַ געפיל פון גאווה, וואָס ער באַמערקט אין זיך. האָט אים דער צדיק גע־פרעגט: געלט האָסטו? — ווייניק, ענטפערט דער יונגערמאַן. תורה האָסטו געלערנט? — פרעגט ווייטער ר' משה. ווייניק, — ענטפערט דער יונגערמאַן. שרייבן קענסטו — פרעגט ער

אים ווייטער. כמעט ווי נישט — איז זיך יענער מודה. אויב אזוי — זאגט צו אים דער קאבריונער — קיין געלט האסטו נישט, תורה האסטו נישט געלערנט און שרייבן קענסטו נישט, מיט וואסזשע ווידער האלסטו זיך גרויס?...

ר' משה קאבריונער האט אמאל געזאגט צו איינעם פון זיין נע בני-עיר, וועלכער האט אויך געהייסן משה און מען האט אויף אים „גערערט" אין שטאט: הער זיך איין, דיין נאָמען איז משה און אויך מיין נאָמען איז משה. לויטן דין און יושר וואָלט געווען, אז ביידע משהס זאָלן צוזאַמען חוזר בתשובה זיין...

און נאָך האָט ער געזאָגט: פארוואָס זאָגט מען אז אַ חזן איז אַ שוטה? די סיבה איז: די וועלט פון נגינה איז, ווי באַ-קאנט, נאָענט צו דער וועלט פון תשובה און דער חזן ווען ער זינגט און געפינט זיך נעבן דעם עולם התשובה, ווי שיקט זיך עס, אז ער זאָל נישט פראוון „זיך אַריבערכאַפן" אין דער וועלט פון תשובה? אויב ער טוט נישט אזוי — קען דען זיין נאָך אַ גרעסער שטות פון דעם?...

און וואָס תשובה איז, האָט ר' משה קאבריונער געוואוסט: זיין אַ „גאַנצער איד" — פון וועלכן די ראשי תיבות זיינען: א'הבה, י'ראה, ר'בקות...

אויך ר' חיים צאנזערס זון, ר' ברוך פון רודניק, האָט אָפּט ליב געהאַט צו מאַכן אַ שפּאַס. מיט זיין שאַרפּער צונג האָט ער נישט אויסגעמיטן אפילו זיין פאָטער, דעם גרויסן צדיק און גאון. ס'איז אמאל געקומען צו זיין פאָטער אַ יוד, וועלכער האָט געגעבן אַ „פּדיון" און געבעטן אַ ברכה, אז ער זאָל צוריק געפינען די הונדערט גילדן וואָס ער האָט פאַר-לירן. ווען דער יוד איז אַרויסגעגאַנגען פון רבינס

הויז, פרעגט אים ר' ברוך: וויפל האַסטו פאַרלוירן? הונדערט
 גילדן — ענטפערט דער חסיד. און איך זאָג דיר אז הונדערט
 און איין גילדן. ווי אזוי? רעכן אַריין אין חשבון אויך דעם
 פדיון, אויך דער גילדן איז אַ פאַרלוירענער...
 אַ באַזונדער ווינקל אינם חסידישן הומאָר זיינען די הל"י
 צות וועגן טרינקען יי"ש, וואָס איז שטאַרק „אַנגענומען"
 צווישן חסידים. חסידים זאָגן: דער מנהג פון טרינקען יי"ש
 שטאַמט פון דער תורה. ווען יוסף האָט זיך געטראָפן מיט
 זיינע ברידער אין מצרים האָט ער זיי געפרעגט: „הייש לָכֶם
 אַח", ד. ה, ער האָט זיי געפרעגט צי זיי האָבן יי"ש און זיי
 האָבן געענטפערט: אַח (אַך! יש, ס'איז דאָ)...
 ווען סיסרא איז געקומען צו יעלן ווערט געזאָגט: „מים
 שאַל חלב נתנה" (וואָסער האָט ער געבעטן, זי האָט מילך
 געגעבן). וואָס מיינט מען דערמיט? נאָר דער פירוש איז:
 מים שאַל — ער האָט געבעטן מים, „ניינציקער" בראַנפן
 (מים — בגמטריא ניינציק) און זי — חלב נתנה, זי האָט
 אים געגעבן נאָר „פערציקער" (חלב בגמטריא — פערציק)...
 מיר ווייסן, אז „ליכא מילא דלא רמיזא באורייתא", ס'איז
 נישטאָ קיין זאך אויף וועלכן ס'זאָל נישט קיין רמז (אנדער
 טונג) אין דער תורה. די גמרא זאָגט: „עד ארבעין שנין
 מיכלא מעלי מכאן ואילך משתה מעלי". פונדאָנען ווייסט
 מען דאָס דאָזיקע פון דער תורה? נאָר עס שטייט, אז פער-
 ציק יאָר האָבן די יידן געגעסן דעם מן און דערנאָך האָט מען
 משהן געזאָגט: קח לָך את הצנצנת, נעם זיך צום פֿלעשל...
 און נאָך אַ ראייה איז פון פרעה מלך מצרים. די תורה
 דערציילט, אז אין פרעהס געבורטס־טאָג האָט מען געמאַכט
 אַ סעודה. פאַרוואָס זאָגט נישט די תורה וויפל פרעה איז דע-

מאָלט אַלט געווען? נאָר ס'איז זיכער, אז ער איז אַלט געווען
פערציק יאָר, ווייל דאָן האָט ער אויפגעהערט צו עסן און
אָנגעהויבן טרינקען, דעריבער האָט ער דעם שר האופים
אויפגעהאנגען און דעם שר המשקים געלאָזט לעבן...
ווען די חסידים זיינען אין אַ הייטערער שטימונג, פאַר-
טייטשן זיי די תפלה „לעושה נפלאות גדולות לברו כי
לעולם חסדו“, אויף אַ וויציקן אופן:

לעושה — מען דאַרף טון; וואָס טון? — טרינקן יי"ש!
נפלאות — דווקא יי"ש נפלא, „זעקס-און-ניינציקער“.
גדולות — דווקא כוסות גדולות, גרויסע גלעזלעך.
לברו — נישט נאָר צוזאַמען, נאָר אויך לברו — אַליין,
ביחידות.

לעולם — נישט נאָר אַמאָל אין אַ נאָווינע, נאָר לעולם —
שטענדיק.

חסדו — און דאָן ביזטו אַ חסיד...

ר' מאירל פרעמישלאַנער פלעגט זאָגן, אז ווען חסידים
און אנשי-מעשה קומען זיך צונױף טרינקען צוזאַמען יי"ש
און זיי ווינטשן איינער דעם אַנדערן „לחיים“, איז עס אַ
גוטע סגולה צו פרנסה, ווייל ווען די יי"דן גייען אַוועק בלייבט
לחם — ברויט (אז מען נעמט אַוועק פון דעם „לחיים“
די יידן — יי"י — בלייבן נאָר די אותיות לחם)... ער פלעגט
אויך זאָגן, אז די ראשי תיבות פון צדקה זיינען: „צ'אַלאַוויק
דאָבריי קופּויע האַרילקי“ (אַ גוטער מענטש קויפט בראַנפן)...
אַזוי האָבן די חסידים געוואוסט ווי לייכטער צו מאַכן
זייער שווער לעבן אין גלות מיט אַ שיינעם שפּאַס און
גלייכווערטל...

מ.

דער קאמף צווישן חסידים און מתנגדים.
— די דעפיניציע פון א חסיד און א מת-
נגד. — הומאָר—אָן אינסטרומענט אין דעם
קאמף. — וועגן פארשפּעטיקן דעם זמן הת-
פילה. — ר' אייזיל חריף וועגן ר' אברהם
סלאנימער. — „וותרוצו הכנים בקרבה“.
— די מתנגדים „פּאַרהערן“ דעם „חידושי
הריו”ם. — „צדיקים ילכו בם ופושעים
יבשלו בם“ — דער בעש”ט וועגן דער
„קאַלטקויט” פון מתנגדים. — א „קאַלטע”
תפילה. — „וואַרעמע” און „קאַלטע” מלא-
כים. — פּאַהוואָס חסידים טרינקען וי”ש
נאָכן דאַווענען. — לומדות און מסירות
נפש. — דער טעות פון ביידע צדדים. —

ער קאמף צווישן די חסידים און מתנגדים, גע-
הערט אָן שום ספק, צו די טרויעריקסטע קאפיטלען אין
דער געשיכטע פון יידישן פאָלק אין גלות. דער דאָזיקער
שטרייט, וואָס איז תחילת געווען אַן אומבאַדייטנדיקער, איז
במשך פון דער צייט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גרויסן איר-
נערלעכן קאמף, אין אַ מחלוקה, וואָס האָט זיך געצויגן
לאַנגע יאָרן. די שווערע קאָנסעקווענצן פון דעם קאמף
האָבן זיך געלאָזט פילן אין הונדערטער קהילות אין ליטע,
פוילן, רוסלאַנד און גאַליציע. עס איז נישט געווען נאָר אַ
וואָרט־קריג, אַ פאַרמעסטן־זיך מיט ווערטער און דרשות,
אין שריפט און אין עפנטלעכע ווכוחים. אין דעם דאָזיקן
שטרייט האָבן אויך נישט געפעלט קיין חרמות און מסירות,
פאַרפאַלגונגען און קריגערייען, גירושים און אַרעסטן און
— ער האָט אויך געהאַט זיינע קרבנות. ווען דער קאמף איז
אַרויס פון די ראַמען פון אידעאישע אויפקלערונגען און איז
פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ מאַסן־פאַרמעסט, איז אים שוין
שווער געוואָרן צו צוימען. די קנאים פון ביידע צדדים האָבן
נישט איבערגעקליבן אין זייער וואפן. אַלע מיטלען האָבן
זיי אויסגעזען צו זיין ריכטיק און כשר. ס'איז דאָ נישט
אונזער אויפגאַבע איבערצוגעבן די אַנטוויקלונג פון די גע-
שענישן, פון זינט דעם באַשלוס פון די שקלאווער למדנים
צו באַקעמפן חסידות און אויסצוראָטן עס פון דער וועלט,
און זינט דעם נאָנס אַפּזאָג אויפצונעמען ר' שניאור זלמן
מלאדי, וועלכער איז אַנב ספּעציעל געקומען פון ווילנע, כדי

אויפצולערן אים דעם מהות פונם חסידות. מיר ווילן דאָ אויך נישט פעסטשטעלן ווער פון די ביידע צדדים האָט מער שולד אין די טרויעריקע פּאַסירונגען. מיין ציל איז נאָר אַני צווייזן אויף דעם, ווי אזוי דער דאָזיקער קאַמף האָט געדויערט זיין אָפּשפיגלונג און אויסדרוק אינם חסידישן הומאָר (נישט אין דער הומאָריסטישער ליטעראַטור פון די משכילים, ווי די סאַטירישע שאַפּונגען פון יצחק ערטער, אָדער „מגלה טמירין“ פון יוסף פּערל א. אַנד.), ווי ווייט דער הומאָר האָט געדינט אַלס כלי־זיון אין דעם קאַמף צווישן די חסידים און מתנגדים, ביי ביידע צדדים צוזאַמען. שוין דאָס ערשטע העפטל, וואָס די מתנגדים האָבן אַרויסגעגעבן קעגן די חסידים, „זמיר עריצים וחרבות צורים“, וואָס האָט געהאַט פאַר אַ ציל „להכרית כל הקוצים וכל הנעוצים אשר כמו בעדת היהודים כת אחת ונקראים בשם חסידים“ — אַנטהאַלט שאַרפּזיניקע שפּאַסיווערטער קעגן די חסידים־שע גדולים און זייערע מנהגים. דורך דעם דאָזיקן קרייז זיי נען אויך אַרויסגעגעבן געוואָרן קונטרסים און פּלוגבלעט־לעך און פאַרשידענע פּעריאָדישע אויסגאַבעס, אין וועלכע עס ווערט אויסגעלאַכט די נייע, חסידישע „כת“.

די מתנגדים צילן זייערע פיילן אין די רביים, לאַכן אויס זייער „דרך“, זיינען זיי הושד אין צביעות און לייכט־זיניקייט און באַצווייפלען די ריכטיקייט פון זייערע מופתים. זיי קריטיקירן זיי אויך צוליב זייערע נייע מנהגים: זיי פאַרשפּעטיקן דעם זמן התפילה, אַז זיי לערנען נישט, און קענען נישט אין אַ געניגנדיקער מאָס תורה, אַז זיי „טרייבן קען“ זייער פיל ייִשׁ א. א. וו. די שפּאַסיווערטלעך פון די מתנגדים אויפן חשבון פון די חסידים זיינען, אין גרעסטן

טייל, זייער שארפע און, אָפּט, אויך נישט גאַנץ איבערגע-
קליבענע... אויך די חסידים זיינען „נישט שולדיק געבליבן“,
זיי האָבן זיך אויך באַנוצט מיטן שפּאַס און גלייכווערטל
ווי אַ קאַמפּס־אינסטרומענט, אָבער, עץ פּי רוב, ווי אַזעלכע
וואָס פּאַרטידיקן זיך און נישט ווי אָנגרייפּער. די חסידים
וואָרפן פּאָר די מתנגדים, אַז עס פעלט זיי די אמונה פון
צדיקים, אַז זיי זיינען קאַלט ווי אייז, אַז זיי פּאַרמאָגן נישט
דעם „ברען“, די התלהבות פּאַר אַ דבר מצוה א. א. וו. די
שאלות ותשובות צווישן ביידע צדדים, די פּאַרשודענע טע-
נות און תירוצים, די פּאַרוורפן און די ענטפּערס אויף זיי,
זיינען ביי פּאַרשירענע געלעגנהייטן פּאַרשריבן געוואָרן.
פון זיי וועט אינטערעסאַנט זיין צו דערמאָנען דעם ספר
„וויכוחא רבא“ (דער גרויסער וויכוח) צווישן אַ חסיד און
אַ מתנגד: ר' בנימין זאב מסלאנים, אַ תלמיד פון דעם וויל-
נער גאון און ר' יוסף נעמיראווער, ר' לוי יצחק בערדי-
טשעווערס אַ תלמיד, אָבער דער דאָזיקער ספר צייכנט זיך
אויס מיט ערנסטקייט און טיפּזיניקייט און געהערט דערי-
בער נישט צו אונזער ענין.

די חסידים האָבן דעפינירט דעם אונטערשיד צווישן אַ
רב און אַ רבין, אויף אַזאַ אופן: דעם רב פרעגט מען שא-
לות — דעם רבין פרעגט מען עצות; אויף אַ רב איז נישטאָ
קיין תירוץ און אויף אַ רבין איז נישטאָ קיין קשיא; אַ רב
איז אָן אַ „ייד“ — אַ רבי איז מיט אַ „ייד“.

און די מתנגדים האָבן זיך געחכמהט: אַ מענטש קען זיך
„פּאַרשטעלן“ ווי נאָר ער וויל; ער קען זיך „מאַכן“ פּאַר אַ
גענעראַל, אַ פּרינץ און אַז ער זאָל אפילו אויסזען ווי אַ
מלך, אָבער „פּאַרשטעלן“ זיך ווי אַ חסידישער רבי קען ער

נישט, ווייל ווי נאָר ער טוט אָן אַ זיידענע זשופיצע, אַ
שטריימל אויפן קאָפּ, „שאַפּט“ זיך אַ גבאי און נעמט „פּד־
יונות“ — איז ער דאָך שוין אַ רבי ממש...

מתנגדים פרעגן: דער יצר הרע איז אַ חסיד, אָדער אַ
מתנגד? און זיי ענטפערן: ער איז זיכער אַ חסיד, ווייל ער
איז שטענדיק ביים רבין...

חסידים פרעגן: משיח איז אַ חסיד, אָדער אַ מתנגד? און
זיי ענטפערן: ער איז זיכער אַ מתנגד, ווייל אויב ער וועט
זיין אַ חסיד, וועלן דאָך די מתנגדים נישט גלויבן אין אים...
ר' ענזל סטרייער האָט אַמאָל געזאָגט צום צדיק, ר' יהודה
צבי ראזלער: זיין אַ רבי און פירן „רביסטווע“ איז אַ תאוּוה
ווי אַלע אַנדערע תאוּות. אמת — האָט אים געענטפערט ר'
יהודה צבי — אָבער צו דער תאוּוה איז מען זוכה ערשט
דאָן, ווען מען האָט זיך שוין באַפרייט פון אַלע איבעריקע
תאוּות...

דער רבי, ר' לייבעלע אייגער האָט אַמאָל געפרעגט דעם
קאָצקער רבין: וואָס פאַראַ תירוץ זאָל איך זאָגן מיין זיידן,
ר' עקיבא אייגער, אויפן איחור זמן התפילה, און מיין זיידן
מוז מען דאָך זאָגן אַ תירוץ, וואָס זאָל זיין על פי דין און
נישט אויפן חסידישן „דרך“. האָט אים דער קאָצקער
געענטפערט: זאָלסט זאָגן, דאָס מיר געפינען ביים רמב"ם,
אַז ווען אַ פּועל אַרבעט ביים בעל־הבית און ער שלויפט אַ
גאַנצן טאָג די זעג זיינע, און ערשט פאַרנאַכט נעמט ער זיך
זעגן דאָס האַלץ, ווערט דאָס שלייפן אויך פאַרעכנט פאַר אַ
מלאכה און עס קומט אים צו באַצאָלן פאַר אַ גאַנצן טאָג
אַרבעט...

ר' משה פּשעוואָרסקער האָט אַמאָל, ענטפערנדיק אַ

רב א מתנגד, ווען ער האָט אים געפרעגט, פאָרוואָס חסידים פאַרשפּעטיקן דעם זמן התפילה, געזאָגט: דו קומסט פרעגן פאָרוואָס חסידים דאווענען שפּעט, פרעג זיך בעסער פאָר- וואָס די מתנגדים דאווענען בכלל נישט...

דער גאון ר' אייזיל חריר האָט אַלע זיינע יאָרן אָפּגע- לאַכט פון די חסידים. האָבן די חסידים פון זיין שטאָט אַמאָל געזאָגט צו אים: זעט ווי דער כוח פון אונזער רבין איז גרעסער פון אייערן. איר זענט סלאָנימער רב, אָבער נישט קיין בעל מופת און אונזער רבי, ר' אברהם, איז סלאָ- נימער רבי און אַ בעל מופת אויך. ר' אייזיל האָט געענט- פּערט: אזוי דאַרף זיין. אין דער תורה ווערט געזאָגט: כי יקום בקרבך נביא או חולם הלום ונתן לך אות או מופת. איז דאָך קשה: עס האָט דאָך געדאַרפט זיין „אות ומופת“ און נישט „אות או מופת“, נאָר דאָס לערנט אונז: דער וואָס קען אַן אות קען נישט באַווייזן קיין מופת און דער וואָס קען באַווייזן אַ מופת קען נישט קיין אות...

מתנגדים דערציילן: צוויי חסידים האָבן אַמאָל געפירט אַ וויכוח וועמענס רבי איז „גרעסער“. איינער האָט געזאָגט: מיין רבי, ווייל ער לערנט אַ גאַנצן טאָג תורה און דער צווייטער האָט געזאָגט: מיין רבי, ווייל ער דאוונט אַ גאַנצן טאָג. פרעגט דער ערשטער חסיד: און וואָס וועט טאָן דיין רבי ווען משיח וועט קומען און ער וועט זאָגן, אַז תורה לערנען איז חשובער. ענטפּערט אים דער צווייטער: מילא, אויב משיח וועט אזוי זאָגן, וועט מיין רבי זיך אוועקזעצן און לערנען אָן אויפהער צען יאָר, ביז וואַנען ער וועט ווערן אַ גדול בתורה. אָבער וואָס וועט טאָן דיין רבי אויב משיח וועט זאָגן, אַז תפילה איז חשובער? ענטפּערט דער ערש-

טער: אויב משיח וועט אזוי זאָגן, וועט מיין רבי אויפהערן צו לערנען צען יאָר, ביז וואַנען ער וועט ווערן אזא עס-הארץ, ווי דיין רבי. — נאַרישקייטן! רופט-אויס מיט אַ נצחון-פרייד דער צווייטער חסיד: אזא עס-הארץ ווי מיין רבי וועט דיין רבי נישט קענען זיין, אפילו ווען ער וועט פופציק יאָר נישט לערנען...

מתנגדים דערציילן, אויפן פסוק פון דער תורה — „וית-רוצצו הבנים בקרבה“, זיי האָבן זיך געקריגט, עשו און יעקב, ביז וואַנען זיי האָבן געמאַכט אַ הסכם צווישן זיך: די וועלט מיט אלע אירע הנאות — געהערן עשון, עולם הבא און תורה-לערנען — יעקב. יעקב האָט טאַקע אָנגעהויבן לער-נען תורה און עוסק זיין אין מלמדות. באַלד איז עשו צו אים געקומען מיט אַ טענה, אז דאָס איז קעגן הסכם — „דו פאַרדינסט פון דיין תורה-לערנען“. יעקב האָט אים געגעבן צו פאַרשטיין, אז דאָס איז אַ קליינע הנאה, ווייל דאָס מלמדות ברענגט אים נישט קיין הכנסה. שפעטער האָט יעקב אָנגעהויבן עוסק-זיין אין רבנות — איז ווידער עשו געקו-מען מיט דער טענה, אז דאָס איז קעגן הסכם, ווייל ער פאַרדינט פון דעם און איז נהנה פון עולם הזה. יעקב האָט אים דערויף מסביר-געווען, אז אויך דאָס איז אַ קליינע הנאה, ווייל אַ רב דאַרף זיין נכנע צו די פרנסה-קהל א. א. וו. לטובֿ האָט יעקב אָנגעהויבן עוסק-זיין אין „רבי-סטווע“ און ווען עשו איז ווידער געקומען מיט אַ טענה, ענטפערט אים יעקב: זיין אַ רבי וועסטו אויך קענען, מען דאַרף צו דעם נישט קענען לערנען...

די מתנגדים האָבן געהערט, אז אויך אַ חסידישער רבי, דער „חרושי הרי"ם“, איז אַ גדול בתורה. זיי האָבן נישט

געקענט אין דעם גלויבן און געשיקט צוויי פון זייערע חב"רים אים צו פארהערן. זיי האָבן גענומען אַ מסכת, אַרויסגענומען פון איר צוויי בלעטער און געפרעגט דעם „חידושי הרי"ם" דעם טייטש פון דער גמרא. דער רבי, נישט כאַפּנידיק זיך, אַז ס'פּעלן דאָ צוויי בלעטער, האָט זיי מסביר געווען דעם ענין מיט אַ שאַרפּן פּילפּול. די מתנגדים האָבן געענטפּערט: אַז זייער רב וואָלט געזאָגט אַנדערש. האָט דער רבי ווידער אַריינגעקוקט אין ספר און געזאָגט נאָך אַ שאַרפּערן פּילפּול. די מתנגדים האָבן אויסגעהערט און הנאה געהאַט, אָבער — האָבן זיי געטענהט — אונזער רב וואָלט דאָך געזאָגט אַנדערש. דער „חידושי הרי"ם" האָט געבעטן, זיי זאָלן אים לאָזן אַביסל לענגער זיך פאַרטראַכטן און דערנאָך האָט ער זיי מסבירגעווען די גמרא מיט אַן אויסערגעוויינלעך שאַרפּן פּילפּול. די מתנגדים זיינען נתפּעל געווען פון זיין גרויסער חריפות. פונדעסטוועגן האָבן זיי זיך געהאַלטן ביי זייערם — „אונזער רב וואָלט אַנדערש געזאָגט". וואָס וואָלט ער געזאָגט? — פרעגט זיי דער „חידושי הרי"ם" — ער וואָלט געזאָגט, אַז עס פּעלן דאָ, אין דער גמרא, צוויי בלעטער...

צוויי אַנדערע מתנגדים זיינען געפאַרן „פאַרהערן" אַ צווייטן רבין, אויף וועלכן מען האָט אויך געזאָגט, אַז ער איז אַ גדול בתורה. זיי האָבן אים געפרעגט: אין דער משנה, מס' מגילה, ווערט געזאָגט: מגילה נקראת בי"א, י"ב, י"ג, י"ד, ט"ו — און רש"י באַמערקט אויפן אָרט: לפעמים בזה ולפעמים בזה.

אין מסכת שבת ווערט געזאָגט: תינוק נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לי"א ולי"ב — זאָגט רש"י: פעמים בזה

ולפעמים בזה. בשלמא ביי מגילה האָט מען געקענט מיי-
 נען, אַז די כוונה פון דער משנה איז, אַז מען דאַרף לייענען
 די מגילה אין די אַלע טעג צוזאַמען, האָט רש"י געדאַרפֿט
 צוגעבן, אַז די כוונה איז: לפעמים בזה ולפעמים בזה (אַמאָל
 — אין דעם טאָג און אַמאָל — אין אַ צווייטן טאָג); אָבער
 ביי מלזוין אַ קינד, צוליב וואָס דאַרף דאָס רש"י זאָגן?
 דער רבי האָט זיך אַ וויילע פאַרטראַכט און געענטפערט
 מיט אַ פילפול. די מתנגדים האָבן מיט אים נישט מסכים
 געווען. אונזער רב — האָבן זיי געטענהט — וואָלט אַנ-
 דערש געזאָגט. וואָס וואָלט ער געזאָגט? — פרעגט זיי דער
 רבי און די מתנגדים ענטפערן: אונזער רב ווייסט, אַז ביי
 אַ תינוק הנימול האָט נאָר רש"י אזוי נישט געזאָגט...
 אַ רבי האָט זיך אַמאָל ציוניפגעטראָפן אין אַן אכסניה
 מיט אַ רב, אַ מתנגד. אינדערפרי האָט זיך דער רב אוועקגע-
 זעצט לערנען און דער רבי האָט כסדר אַרומגעשפּרייזט אין
 דער אכסניה, און אונטערגעברומט שטילערהייט אַ ניגון
 „באָם, בום, באָם"... דער רב האָט זיך געכעסט און אים גע-
 פרעגט, פאַרוואָס ער שטערט אים לערנען. דער רבי האָט
 געענטפערט. עס שטייט דאָך: „ודברת בם". פרעגט אים
 דער רב: אויך מיט דינע קינדער לערנסטו אזוי? יאָ —
 זאָגט דער רבי — עס ווערט דאָך געזאָגט: „ולמדת את בניך
 לדבר בם". אויב אזוי — זאָגט דער רב — וועל איך אויך
 זאָגן בם, ווען עס וועט מיר עפעס זיין „שווער" אין דער
 נמרא, אפשר וועל איך בעסער פאַרשטיין. און דער רבי
 ענטפערט אים: ס'זיינען אָבער פאַראַן צוויי מינים בם:
 „צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם"...
 ר' אפרים סעדילקאווער, דער „דגל מחנה אפרים"

קלב

פלעגט זאָגן: וואָס איז דער אונטערשיד צווישן אַ מתנגד און אַ חסיד אין תורה־לערנען? אַ מתנגד ווען ער איז מרבה תורה — איז ער מרבה גיארות (האַלט־זיך גרויס) און אַ חסיד — מרבה תורה, מרבה שפלות... ר' מענדעלע קאַצ'ער האָט געזאָגט, אַז דער חילוק צווישן אַ מתנגד און אַ חסיד איז דער: דער חסיד האָט מורא פאַר גאָט און אַ מתנגד האָט מורא פאַר דעם שולחן ערוך...

אַ מתנגד האָט זיך אַמאָל פאַרגעגעבן צו אַ רבינס, „טיש“ מיט דער כוונה „אַפצוטון אים אַ שטיקל“. דער רבי האָט אים באַמערקט און אים געפּרעגט: ווי הייסטו? קלמן — ענטפּערט דער מתנגד. האָט דער רבי אַ זיפּץ געטון און גע־זאָגט: ווי, ווי, „קלמן“ — ראשי תיבות פון „כּוּבְנוּ, לְצַנּוּ, מַרְדְּנוּ, נֶאֱצַנּוּ“. האָט זיך דער מתנגד צעלאַכט: „קלמן“ שרייבט מען דאָך מיט אַ „ק“ און „כּוּבְנוּ“ — מיט אַ „כּ“. ענטפּערט אים דער רבי: אויב דו האָסט געלערנט דיקדוק האָסטו אָבער נישט געלערנט קיין רש"י. רש"י זאָגט בפּי־רוש: בת ק' כבת כ'...

אַ מתנגד איז אַמאָל אויסגעקומען צו דאוונען פאַרן עמוד, פאַר אַ חסיד'ישן עולם. די חסידים האָבן אים גע־צוואונגען צו דאוונען נוסח ספרד און נאָכדעם ווי ער האָט געענדיקט דאָס דאוונען, האָבן זיי זיך מיט אים גע־רייצט: כאַטש דו ביזט אַ מתנגד, האָסטו געזאָגט „ויצמח פּורקניה ויקרב משיחיה“. האָט זיי דער מתנגד אָפּגעענט־פּערט: זייט רואיק: אזוי האָב איך טאַקע געזאָגט, אָבער איך־זיך האָב איך דאָס נישט געמיינט, נישט מכוון־געווען... אַ חסיד האָט אַמאָל געזאָגט: נאָכן דאווענען לערנען די מתנגדים משניות און די חסידים „מאכן אַ שנאַפּס“, ווייל

דאָס דאווענען פון די מתנגדים איז קאלט, טויט, און נאָך אַ טויטן לערנט מען משניות. דאָקעגן די חסידישע תפילה איז מיט התלהבות, לעבעדיק, און דעריבער טרינקען זיי לזיין...

ער האָט אויך געזאָגט: אינם וואָרט „מתנגד“ געפינט מען די אותיות חת (טויט) און אין דעם וואָרט חסיד — די אותיות חי (לעבן)...

און: נאָך „עלינו“ געפינט מען אין סידור צוויי קליינע אותיות — ק"י. מתנגדים האַלטן, אַז די צוויי אותיות באַר דיין „קדיש יתום“, אָבער די חסידים ליענען זיי: ק"י — קנה יו"ש (קויה בראַנפן)...

אין שייכות מיט דעם, ווערט אָט וואָס דערציילט אינם ספר „כנסת ישראל“ וועגן ר' ישראלטשע רוזשינער: מתנגדים פון דער שטאָט סאנאָק זיינען אַמאָל, פאַרבייפאַרן דיך זיין שטאָט, געקומען צו אים פירן אַ וויכוח וועגן חסידישן „דרך“. מיר — האָבן זיי געטענהט — פירן זיך ווי נאָט האָט געבאָטן: מיר זיינען קובע עתים לתורה, דאווענען פרי און בצבור, נאָכן דאווענען לערנען מיר משניות, אָבער די חסידים זיינען זיך נוהג צו דאווענען נאָכן זמן התפילה, באלד נאָכן דאווענען טרינקען זיי צוזאַמען בראַנפן — טאָ פאַרוואָס רופט מען זיי חסידים און אונז — מתנגדים. עס דאַרף דאָך זיין פאַרקערט?

דעם רבינס משמש, ר' לייב, האָט זיך נישט געקענט איינהאַלטן און זיי געענטפערט מיט אַ שפּאַס, אַז די נאַנצע „עבודה“, און אויך דאָס דאווענען פון די מתנגדים איז קאלט ווי אַ מת — און נאָך אַ מת לערנט מען משניות; דאָקעגן די חסידים — דאָס ביסעלע, וואָס זיי טוען פאַר

מאָנט חמימות, פייער, ווי פון אַ לעבעדיקן מענטשן, וועל־
כער האָט אין זיך וואַרעמקייט, און אַ לעבעדיקער מענטש
דאַרף אויך טרינקען אַביסעלע בראָנפן.

דער רבי אליין האָט זיי געזאָגט: דאָס איז נאָר אַ תירוץ
בדרך הלצה, אָבער דער אמת איז, אַז זינט דעם חורבן
בית המקדש פאַרטרעט די תפילה דעם קרבן, ווי עס ווערט
געזאָגט: ונשלמה פרים שפתינו און תפילות כנגד תמידין
תקנו. ס'איז באַוואוסט, אַז אַ קרבן ווערט נפסל דורך אַ
שלעכטער מחשבה (מחשבת פיגול) און ווערט נישט אָנ־
גענומען. דעריבער ווערט אויך די תפילה, וואָס קומט אַנ־
שטאַט אַ קרבן, פסול דורך אַ זייטסער מחשבה (מחשבת
חוי). ווען אַ מענטש שטעלט זיך אַוועק דאַווענען, קומט צו
אים דער יצר הרע און וויל מיט כלערליי תחבולות
אַרייברענגען אין אים פאַרשירדענע שלעכטע געדאַנקען,
מחשבות זרות, און דעריבער האָבן די חסידים אויסגעפֿור־
גען אַן עצה קעגן זייער שונא, דעם יצר הרע: נאָכן דאַווע־
נען זעצן זיי זיך אַוועק טרינקען אַ גלעזל יי"ש און ווינטשן
זיך איינער דעם צווייטן, אַז גאָט זאָל דערפילן זייערע
פאַרלאַנגען. עס ווערט דאָך אויך געזאָגט, אַז „תפילה נא־
מרה בכל לשון" (מען קען מתפלל־זיין אין יעדן לשון). און
אַזוי ווערט דאָס אויך פאַררעכנט פאַר אַ תפילה צו וועל־
כער דער יצר הרע האָט נישט קיין שליטה, ווייל ער מיינט,
אַז דער גאַנצער ענין איז אַ נשמיותדיקער: מ'איז עוסק אין
עסן און טרינקען און מ'רעדט בלשון חול און ער פילט
גאַרנישט, אַז עס האָט עפעס־וואָס צו טון מיט תפילה...
אַ רב, אַ מתנגד, האָט אַמאָל געזאָגט צו אַ חסידישן רבין:
איך וואונדער זיך אויף די חסידים: זיי טרינקען בראָנפן הן

ביי פרוילעכע און הן ביי טרויעריקע געלעגנהייטן. האָט אים דער רבי געענטפערט: ביי חסידים איז נישט דאָס טרינקען דער עיקר, נאָר די ברכה. די חז"ל האָבן אונז געזאָגט: „חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה“, און ס'איז נישט פאַראַן קיין פאַסיקערע ברכה ווי א „שהכל“, דעריבער טרינקען זיי בראָנפן. אויב אזוי — זאָגט דער מת-נגד — זאָלן זיי טרינקען וואַסער און אויך מאַכן א „שהכל“. דער רבי ענטפערט אים אויף דעם: אַ מענטש, וועלכער איז שוין דערנאָנגען צו דער מדרגה, אַז ער איז מברך על הרע כשם שמברכים על הטוב — פאַרדינט, אַז מען זאָל אים געבן אַ גלעזעלע יי"ש...

חסידים זאָגן: יעדע מצוה, וואָס אַ מענטש טוט באַשאַפט אַ גוטן מלאַך און פון יעדער עבירה — ווערט באַשאַפן אַ שלעכטער מלאַך. ווען דער מענטש שטאַרבט, רופט מען די מלאכים, וואָס זיינען דורך אים (זיינע מעשים) באַשאַפן געוואָרן, כדי די גוטע (מלאכים) זאָלן קעמפן מיט די שלע-כטע, און די וועלכע זיגן — זיי באַשטימען דאָס אָרט פון דעם געשטאַרבענעם, אין גן-עדן אָדער אין גיהנום. אַ חסיד, וועלכער טוט אַליץ „מיט ברען“ — זיינען זיינע מלאכים אויך „הייסע“ און זיי קעמפן מיט ברען און די פראַגע ווערט שנעל געלויזט. להיפך, ביי די „קאַלטע“ מתנגדים — זיי נען אויך די מלאכים זייערע „קאַלטע“ און ביז וואַנען זיי „דערוואַרעמען זיך“ צו קעמפן, גייט אַדורך די צייט און דער מתנגד ווערט אינצווישן פאַרפאַלן אין כּף הקלע... דער „נודע ביהודה“, ר' יחזקאל לאַנדוי, האָט אין דער ערשטער אויפלאַגע פון זיין ספר (חלק „יורה דעה“) גע-שריבן וועגן דעם חסידות: „אַלּהּ הם מחריבי הדור ועל

דור יתום זה אני אומר, כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו
בם וחסידים ישלחו בם". נאָכדעם ווי דער ספר איז אָפּגע-
דרוקט און אויספאַרקויפט געוואָרן, האָט דער סעדילקאווער
דרוקער געוואָלט אַרויסגעבן אַ צווייטע אויפלאַגע, און כדי
„איבערצוקויפן" די חסידים, האָט ער געזאָלט, אנשטאט
„וחסידים" אויסבעסערן און אַריינשטעלן דאָס וואָרט
„ופושעים", לויטן לשון הכתוב. ווען דער „גודע ביהודה"
האָט זיך דערוואוסט וועגן דעם, איז ער געווען אומצופרידן
און ער האָט געזאָגט: עס וואונדערט מיך, פאַרוואָס זיי ווילן
קאַליע מאַכן דאָס, וואָס איך האָב גוטגעמאַכט? איך האָב
פון „פושעים" געמאַכט „חסידים", איצט ווילן זיי פון „חסי-
דים" מאַכן — „פושעים".

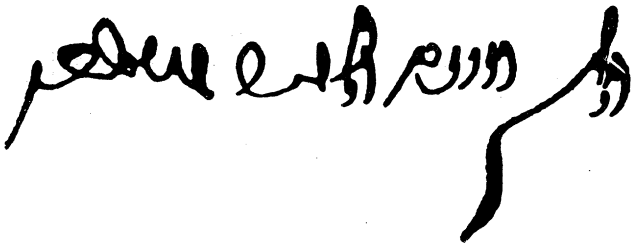
ר' חיים צאנזער, האָט אין זיינע יונגע יאָרן געלערנט
ביי ר' שמעון סופר אין קראַקע. שפעטער איז ער אוועק צו
חסידות און אָנגעהויבן „פאַרן" קיין ריוזשין. קומענדיק
אַמאָל צו זיין רבין, האָט אים ר' שמעון געפרעגט: וואָס
זעט מען דאָרט אין ריוזשין? — ענטפערט אים ר' חיים:
צוויי בערג זיינען די אויסדערוויילטע: דער באַרג סיני,
אויף וועלכן ס'איז געגעבן געוואָרן די תורה און דער הר
המוריה, אויף וועלכן ס'איז געווען די עקידת יצחק. אין
פֿלוג גענומען איז דאָך אַ קשיא: פאַרוואָס האָט מען דעם
בית המקדש געשטעלט אויפן הר המוריה און נישט אויפן
הר סיני? צו ווייזן אונז, אַז אַ ייד, וואָס שטרעקט־אויס זיין
האַלדז אויף קידוש־השם, איז חשובער און מער אָנגענומען
ביים הקב"ה ווי דאָס אָרט, וואו ס'איז געגעבן געוואָרן די
תורה. אין תורה און אין לומדות — האָט פאַרענדיקט ר'
חיים — איז קראַקע „שטאַרקער" פון ריוזשין, אָבער אין

קלמ

ריזשין זעט מען מער מסירות-נפש.

אזוי האָבן זיך קעגנזייטיק באַקעמפט די חסידים און די מתנגדים מיט אַ „שאַרף וואָרט“, מיט אַ שפּאַם און הלצה און ר' מנשה פון איליע וועלכער האָט זיך צו דעם קאַמף צוגעקוקט מן הצד, האָט געזאָגט, אַז ביידע צדדים זיין נען זיך טועה: דער חסיד איז זיך טועה, מיינענדיק, אַז ער האָט אַ רבין, און דער מתנגד האָט אַ טעות ווען ער מיינט, אַז ער דאַרף נישט קיין רבין...

ר' מענדעלע קאַצקער האָט, נאָכן מיאש-זיין זיך פון די מתנגדים, אַז זיי זאָלן קענען באַגרייפן און פאַרשטיין די אויפנאַבע פונם חסיד, „אויפצוהויבן און העכער צו מאַכן דעם הימל“, אָנגעהויבן רופן צו אַ קעגנזייטיקער פאַרשטענד-דעניש און ער האָט געזאָגט: גענוי אזוי ווי די מענטשן אונטערשיידן זיך לויט זייער אויסזען, אזוי זיינען אויך זיין ערע מיינונגען פאַרשידענע, און פונקט ווי דו קענסט דולדן אַ מענטש, וועלכער אונטערשיידעט זיך פון דיר מיט זיין אויסזען, אזוי מוזטו אויך קענען פאַרטראַגן דעם מענטש, וועלכער האָט נישט די זעלבע מיינונגען ווי דו"...

פאַקסימיליע פון ר' חיים צאנזערס אונטערשריפט

דער אייגנארטיקער חסידישער לעבנס-
שטייגער. — א חסידישע דרוקעריי. — ר'
הירש רימאנאווערס יחוס. — דער אַפּטער
צדיק באַשטראַפּט די „קאַזאַקן“ אויף דער
חתונה אין אוסטריע. — די באַדייטונג
פונם חסידישן ניגון. — דער מעזריטשער
מגיד, וועגן ר' אהרן הגדולס ניגון. —
פיש אויף שבת. — דער אַפּטער צדיק אויף
זיינע נסיעות. — ר' שלום קאמינקער „פאַר-
הערט“ אַ דאַרפס-יונגל. — ר' שלום פאַר-
שפעטקט קומען צו זיין רבין. — האָס
„נישט האַלטן“ פון דאַקטוירים. — די „פּו-
לאַזאַפּיע“ פון „ניטל-עכט“. — די רבנים
— יורשים פון זייערע פאַהייער. — רמ-
זיס אויף נימען. — דער „ישמח משה“
אין די בין המצרים-טעג.

י א גרויסע פאלקס-באוועגונג האָט דאָס חסי-
דות אויך פאַרמאָנט זיין אייגנאַרטיקן לעבנס-שטייגער.
אין די רבישע „הויפן“ זיינען געשאפן געוואָרן אייגנאַרטיקע
מנהגים, א באַזונדערער „דרך“ און דענקונגס-אַרט, שפראַך-
פאַרמען און אַריגינעלע אופנים פון רעאַגירן אויף געשעע-
נישן. חסידים האָבן פאַרמאָנט זייערע באַזונדערע סידורי-
תפילה, נגונים, קליידונג און אפילו א שולחן-ערוך, פאַר
זייער שימוש, האָט מחבר-געווען ר' שניאור זלמן מלאדי,
אויף דעם פאַרלאַנג פונם מעזריטשער מגיד. די צוואות און
די התנהגותן פון די גרויסע רביים זיינען, על פי רוב, פאַר-
צייכנט געוואָרן דורך זייערע תלמידים, אָדער דורך זיי
אַליין און זיי האָבן געדינט ווי א וועגווייזער פאַר זייערע
צאָלרייכע חסידים.

ר' משה שפירא פון סלאוויטע, ר' פנחסל קאַריצערס זון,
איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט פאַרלייגט א חסי-
דישע דרוקעריי, אין וועלכער עס זיינען נישט געדרוקט
געוואָרן קיין השכלה און מתנגדישע ספרים. ווען ס'איז
אַרויסגעגעבן געוואָרן א נייע אויפלאַגע פון ש"ס האָט ער
נישט געוואָלט אָפּדרוקן די הגהות פון ווילנער גאון און
דערמיט אַרויסגערופן קעגן זיך א שאַרפע מחלוקת מצד די
גאונים, רבי עקיבא אייגער, חתם-סופר א. אַנד. א לאַנגע
צייט האָבן די חסידים פון אוקראינע מקפיד-געווען צו
לערנען „זוהר“ פון סלאוויטער דרוק. ר' נתן, דער תלמיד פון

ר' נחמן בראצלאווער, האָט פאַרלייגט אַ באַזונדערע דרוקע-
ריי פאַר חסידישע ספרים אין נעמעראָוו. אויך אין מעזש-
בעזש איז אַנטשטאַנען אַ באַזונדערע חסידישע דרוקעריי.
די דאָזיקע פאַרלעגער האָבן אויפגעהערט צו באַקומען, ווי
עס איז געווען אָנגענומען ביז דעמאָלט, „הסכמות“ פון
רבנים-גאונים אויף ספרים, וואָס זיי האָבן אַרויסגעגעבן; זיי
האָבן נאָר באַקומען הסכמות פון רבנים און צדיקים.

צו יעדער מסיבת-מצוה האָבן די חסידים געהאַט זייערע
באַזונדערע מנהגים: אויף חתונות, ברית-מילה'ס, תנאים אין
פייער-טעג, שבתים און ימים-טובים. די דאָזיקע מנהגים
זיינען אין גרעסטן טייל אויפגעהיטן געוואָרן אין די חסידי-
שע קרייזן ביזן היינטיקן טאָג. די חסידישע מנהגים זיינען
אַ טעמע פאַר זיך. מיר וועלן דאָ נאָר איבערנעבן אייניקע
סיפורים וועגן דעם.

בעת אַ „תנאים-שרייבן“ ביי חסידים, האָבן זיך ביידע
צדדים נוהג-געווען פאַרצולייענען זייער כתב-היוחסין. אויף
די „תנאים“ אין ר' ישראל'סע ריזשינערס, „הויף“ אין סאַדי-
גור, צווישן זיין אייניקל, דעם פינף-יעריקן זון פון זיין זון, ר'
אברהם יעקב, און ר' הערש משרתם טאַכטער, וועלכע איז
דאָן אַלט געווען דריי יאָר, האָט ר' ישראל'סע געזאָגט: מיין
יחוס-קייט איז אַ לאַנגע: מיין פאָטער איז געווען דער
צדיק ר' שלום שכנא פון פראָהאָבישטש, זיין פאָטער איז
געווען ר' אברהם המלאך, מיין זיידנס פאָטער איז געווען
דער רבי ר' בער פון מעזריטש און זיין יחוס דערגייט ביז
צו דוד המלך. און איצט — ווענדעט ער זיך צו ר' הירש
רימאנאווער — דערציילט איר אייער יחוס. האָט דער רי-
מאנאווער אָנגעהויבן: מיינע טאַטע-מאַמע זיינען אַוועק

פון דער וועלט ווען כ'בין געווען א קינד פון צען יאָר און כ'האָב כמעט נישט געהאַט די זכיה זיי גוט צו קענען. איך ווייס אָבער, אַז זיי זיינען געווען גוטע און אָרנטלעכע מענטשן. נאָך זייער טויט האָבן מיינע קרובים מיך אַוועק־געגעבן צו אַ שגיידער לערנען זיך מלאכה. כ'בין געוואָרן אַן אמתער שגיידער און ווי אַזעלכער האָב איך שטענדיק אַכטונג געגעבן צו פאַריכטן דאָס אַלטע און נישט־קאַליע מאַכן דאָס נייע... ביי די ווערטער האָט זיך אויפגעשטעלט ר' ישראלטשע ריזשינער און אויסגערופן: דער יהוס געדונגט שוין, דער שדוך פאַסט פאַר ביידע צדדים.

אַ חתונה אין אַ רבישן „הויף“ איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גרויסער פּאָלקס־שמחה. חדשים־לאַנג האָט מען זיך צו דעם געגרייט. יעדער איינער חסיד האָט געהאַלטן פאַר נויטיק צו קומען און זיך כאַטייליקן אין דער שמחה פון זיין רבין, אָדער לפחות שיקן אַ שיינעם דרשה־געשאַנק. חסידים, „פאַרשטעל־ט“ אַלס „קאַזאַקן“, פלעגן אָנפירן מיט דער שמחה און זי באַשיינען. איינע פון די צווישן חסידים באַרימטסטע חתונות איז געווען די חתונה אין אוסטליע צווישן די קינדער פון ניעשכיזער און ראדזיווילער „הויף“. וועגן דער חתונה, צו וועלכער עס זיינען געקומען כמעט אַלע רביים און טויזנטער חסידים זייערע און איז רייך געווען אין אינטערעסאַנטע פאַסירונגען, ווערט זייער פיל דער־ציילט. ס'האָט געטראָפן, אַז איינער פון די „חסידים־קאַזאַקן“ האָט אויסגעטרונקען אַביסל בראַנפן, איבער דער מאַס, און ער האָט אָפגעטון אַ „מעשה־קונדס“ — ער האָט צעבראַכן די נוצר־פיגור, וואָס איז געשטאַנען ביים קלוי־סטער אין דעם שכנותדיקן דאָרף. עס איז גלייך אַנטשטאַט־

קמה

נען א כהלה צווישן די פויערים. זיי האָבן זיך אָנגעהויבן מאַסנווייז צו פאַרזאַמלען, כּדי זיך נוקם צו זיין אין די יידן, וועלכע פאַרשוועבן זייער רעליגיע. אַ דעלעגאַציע פון קריסטלעכע גייסטלעכע איז געקומען צום עלטסטן רבין אויף דער חתונה, ר' יהושע העשל אַפּטער, מיט אַ גערעכטער טער טענה: מיר האָבן זיך גוט באַצויגן צו אייך, מיר האָבן אייך שוין אויפגענומען, איינקוואַרטירט אייערע געסט אין אונזערע שטאַלן, און ווי אזוי האָט איר אונז אָפּגעדאַנקט פאַר דעם? דער צדיק האָט אים אויסגעהערט און ער האָט פאַרשטאַנען, אַז די „מעשה קונדס“ פון דעם חסיד קען ברענגען צו שרעקלעכע זאַכן. ער האָט באַפוילן, אַז מען זאָל צו אים ברענגען די שולדיקע „קאַזאַקן“. חסידים זיי נען אַוועק זוכן און זיי געברענגט פון אַ באַהעלטעניש. דער אַפּטער איז צו זיי צוגעגאַנגען, אַראָפּגעריסן פון זייערע מלבושים די „קאַזאַקישע“ אָפּצייכענונגען און אָנגעשריגן: אויב איר האָט געטון אזא זאַך, זענט איר מער נישט ראוי צו זיין קיין „קאַזאַקן“. די קריסטלעכע גייסטלעכע, זיינען נכהל-געוואָרן צוזעענדיק דאָס אַלץ און זיי האָבן געזאָגט: רבי, מיר האָבן טאַקע געוואָלט, אַז דו זאָלסט באַשטראַפּן די שולדיקע, אָבער אויף אזא האַרבע שטראַף האָבן מיר זיך נישט געריכט...

אַ חשובן פּלאַץ האָט פאַרנומען אין די רבישע „הויפּן“ דער חסידישער ניגון. ר' מנחם מענדל קאסאווער האָט געזאָגט, אַז אַ מענטש וועלכער קען זיך נישט דערנענטערן צו הקב"ה, קען צו דעם צוקומען דורכן היכל פון נגינה. אַ „יודע נגן“ איז דורך די חסידים באַטראַכט געוואָרן ווי אַ בעל מדרגה. דער קאָזשעניצער מגיד האָט אויסגע-

טייטשט דעם „הטיבו נגן בתרועה“ : — אויב איר וועט גיין
 אין גוטן וועג (הטיבו), „נגן“ — וועט איר קענען נגינה,
 אויב אפילו איר קענט נישט זינגען. באזונדערס האָט דער
 ניגון געדינט ווי אַ וויכטיק כלי זיין אינם קאמף קעגן עצ-
 בות, אין וועלכן חסידים זעען אַ גרויסע שטערונג צו
 עבודת ה'. דער גרויסער ר' אהרן פון קארלין האָט געזאָגט:
 „עצבות איז נישט קיין עברה, אָבער די פאָלגן און טימך
 טוב־הלב, וואָס עצבות ברענגט מיט זיך, קען די גרעסטע
 עברה נישט גורם זיין. דאָס, וואָס מיר זאָגן, אַז מען דאַרף
 שטענדיק זיין בשמחה, מיינען מיר נישט די שמחה של
 מצוה, ווייל דאָס איז דאָך שוין אַ געוויסע מדרגה און צי
 קען מען דען פון יעדן איינעם ייד פאַרלאַנגען, אַז ער זאָל
 זיין אַ בעל־מדרגה? אונזער כוונה איז נאָר: נישט קיין עצ-
 בות. פשוט: אַ ייד, וואָס גייט נישט אַרום מיט שמחה פון
 דעם, וואָס ער איז אַ ייד, איז ער אַ כפוי טובה דעם הימל,
 עס איז אַ סימן, אַז ער האָט נישט דערהערט די ברכה
 „שלא עשני גוי“. עצבות איז דער שאול תחתית. ער —
 ר' אהרן — איז געווען פון די שעפער פונם חסידישן ניגון.
 מען דערציילט אין נאָמען פון מעזריטשער מגיד, אַז ווען
 ר' אהרן פלעגט ערב שבת זאָגן שיר השירים מיט זיין באַ-
 זונדערן ניגון, איז געוואָרן אַ רעש אין דער פמליא של
 מעלה און אין די עולמות העליונים איז שטיל געוואָרן, די
 מלאכי־השרת האָבן אויפגעהערט זייער שירה־זאָגן פאַר
 הקב"ה און זיי זיינען זיך צונויפגעקומען, בכדי צוזאַמען
 צוצוהערן זיך צום הייליקן און מתיקותדיקן ניגון.
 צו איר העכסטער מדרגה איז די שמחה אין די רבישע
 „הויפן“ דערנאָנגען שבת. מען פלעגט זי באַשיינען מיט

התלהבותדיקן דאווענען, ניגונים און ריקודים און אויך מיט גוטע מאכלים. די חסידים פלעגן זיך גאנץ באזונדערס באַ- מיען צו באַקומען פיש אויף שבת. רבי שלמה קארלינער פלעגט פארטייטשן „איש על מחנהו ואיש על דגלו“ — דג לו, ווער ס'איז א מענטש (איש) שמעלט מען אים צו פיש אויף שבת...

דער רבי ר' בונם פון פשיסכע האָט דערקלערט דעם מנהג צו עסן פיש, ווי דעם ערשטן מאכל אין די שבתים, ווייל די פיש זיינען געווען די ערשטע בריאה פון די לעבעדיקע באַ- שעפענישן און די הייליקייט פון שבת איז דער שורש פונם לעבן. דעריבער זיינען זיך יידן נוהג אָנצוהויבן זיעס עונג- שבת מיט פיש. ר' מענדעלע קאַצקער האָט געזאָגט: דער- פאַר עסן מיר שבת פיש, ווייל אין יעדן בעל-חי איז פאַר- ראָן אַ מצוה: שחיטה, מליחה — און פיש האָבן נישט קיין שום מצוה און די מצוה, וואָס מיר זיינען מקיים מיט זיי איז: מען עסט זיי שבת צום אָנהויב פון דער סעודה.

ר' יצחק ניעשכיוער האָט דערציילט אין נאָמען פון בעל- שם-טוב, אז פון הימל האָט מען אים געגעבן אַ ברירה צו וואוינען אין נעמעראָוו, אין מעזשיבעזש אָדער אין אַן אַנד- דערער שטאָט און ער האָט אויסגעקליבן מעזשיבעזש, ווייל דאָרט זיינען פאַראַן פיש און מען קען זיי לייכט באַקומען. אין ר' מענדעלע רימאנאווערס הויז האָבן אַמאָל פאַר- פעלט פיש לכבוד שבת. ער האָט באַפוילן זיין משרת, ער זאָל צוגרייטן די פאַן, מאַכן פייער און זאָגן דערביי יעדעס מאָל „לכבוד שבת, לכבוד שבת“. ער האָט אזוי געטון. זייענ- דיק פאַרנומען מיט זיין אַרבעט איז עמיצער געקומען פון אַ ווייטער שטאָט זען זיך מיטן רבין און מיטגעבראַכט

קמח

א מתנה — פיש. דאָס האָט אַרויסגערופן אַ גרויסע פּאַר-
וואונדערונג אין דעם גאַנצן הויז. בעת דער שבת־סעודה
האָט דער רבי געזאָגט: זייט וויסן, אַז מיט דער קדושת
השבת קומט אויך אַראָפּ אויף דער וועלט אַ שפע עליון
און דער מענטש, וועלכער וויל געניסן פון דער שפע, מוז
ברענגען זיין רצון צום אויסדרוק און זאָגן: „לכבוד שבת“
— ס'איז דעריבער נישט קיין וואונדער, וואָס כ'בין גע-
ווען זיכער, אַז כ'האָב פיש לַכבוד שבת.

זייער אָפט פלעגן אויך די רביים אויף שבתים אַרויס-
פאַרן אין די שטעט צו זייערע חסידים. אַזאַ שבת פלעגט
פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ גרויסער שמחה־מאַניפעסטאַציע
פאַר די חסידים פון דער שטאָט און דער אומגעגנט. צייטן
ווייז פלעגן די רביים פאַרן בכדי צו זאַמלען געלט פאַר אַ
דבר־מצוה און באַזונדערס פאַר „פּדיון שבויים“. בעת איי-
נער אַזאַ נסיעה, אין הייסע זומער־טעג, האָט זיך דער אָפּ-
טער צדיק פאַרהאַלטן אין אַ דאָרף, נעבן אַ יידיש הויז,
בכדי אָפּצורוען זיך אַביסל פון דער גרויסער היז. אַ דאָרפס-
יידענע איז אַרויסגעקומען און מיטגעבראַכט „איינגע-
מאַכטס“ מכּבד צו זיין דעם גרויסן גאַסט. דער אָפטער רב
האָט געמאַכט אַ ברכה און פאַרזוכט פונם כיבוד. אַך —
האָט ער געזאָגט — ס'איז גוט. די דאָרפס־יידענע האָט אים
געבעטן, ער זאָל נאָך פאַרזוכן און ווען ער האָט שוין גע-
האַט אויפגעגעסן, האָט זי אים געפרעגט: דער רבי וויל נאָך?
יא, האָט ער געענטפערט און נאָך געגעסן. און אַזוי אייני-
קע מאָל. דער גבאי, וועלכער האָט באַגלייט דעם רבין אויף
זיין נסיעה, האָט אים איינגערוימט אין אויער: רבי, ס'איז

קומט

שוין גענוג, ס'איז נישט שוין. אויב אזוי ענטפערט אים
דער רבי — דאָרף איך זאָגן אַ ליגן?

כיי אזעלכע געלעגנהייטן פלעגן זיך די דאָרפֿס־יידן נוהג
זיין צו ברענגען צום רבין זייערע זין, צום „פאָרהערן“ זיי
אין לערנען. איינער אַ דאָרפֿס־ייד האָט אַמאָל געברענגט
צו פאָרהערן זיין זון צו ר' שלום קאמינקער. דער רבי האָט
אים פאָרהערט און אויף די פראַגן, וואָס ער האָט אים גע-
שטעלט האָט דאָס יינגל נישט געוואוסט צו ענטפערן. נאָכן
פאָרענדיקן דאָס פאָרהערן, זאָגט ר' שלום: הלואי, זאָל מיין
זון אזוי זיין. היתכן? — פּרעגט אים זיין גבאי, וועלכער
איז געשטאַנען די גאַנצע צייט לעבן אים. און דער רבי
ענטפערט: הלואי, זאָל מיין זון זיין אזוי געראַטן אין מיר,
ווי דאָס דאָרפֿס־יינגל איז געראַטן אין זיין פאָטער...

דער זעלבער ר' שלום קאמינקער, וועלכער איז געווען אַ
תלמיד פון ר' שלום בעלזער, האָט אַמאָל פאָרשפּעטיקט צו
קומען צו זיין רבין, און איז אָנגעקומען ערב שבת, ווען ס'איז
שוין געווען פינצטער. דער רבי האָט אים געפרעגט, פאָר-
וואָס ער איז אָנגעקומען אזוי שפעט, האָט ער געענטפערט,
אַז ער איז אַרויסגעפאָרן צו דער צייט, נאָר ער איז געפאָרן
מיט אַן עגלה מיט אַ קל־וחומר און אַ גזירה שוה און אַ
פּערד מיט זעקס מעלות.

וואָס הייסט דאָס? — פּרעגט אים דער רבי זיינער. און
דער תלמיד ענטפערט: ווי נאָר כ'בין אַרויסגעפאָרן איז צע-
בראַכן געוואָרן אַ ראָד פון וואָגן. דער בעל־עגלה האָט גע-
וואָלט פאָריכטן דעם ראָד און איך האָב אים נישט געלָאָזט.
מיר וועלן פאָרן מיט אַ קל־וחומר — האָב איך אים גע-
זאָגט: — מה־דאָך אַ בריטשקע מיט צוויי רעדער פאָרט,

ה'תמוז' ל'א' ו'ו' ה' תל'ו' ס'ק'ב'ט' ס'ה' כ'ת'ו'ס'י'ח'א

א. ה'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' ה' ע'ב' ל'ח'י'ל' ה'פ'ת' ל'א

י'ת'ו'ס'י' כ'ל'ט' ה'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' י'ש'נ'ח'ט' י'ח'א
י'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' א'ב' י'ת'ו'ס'י' ל'א'ר'ט' י'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' י'ח'א
ל'א'ר'ט' י'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' — — — — —

ה'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' א'ב' י'ת'ו'ס'י' ל'א'ר'ט' י'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' י'ח'א

י'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' א'ב' י'ת'ו'ס'י' ל'א'ר'ט' י'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' י'ח'א

י'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' א'ב' י'ת'ו'ס'י' ל'א'ר'ט' י'ת'ו'ס'י' ה'י'ו'ס'ל'ט' י'ח'א

וועט־דאך אן עגלה מיט דריי רעדער על אחת כמה וכמה פאָרן. מיר זיינען ווייטער געפאָרן און ס'איז צעבראָכן גער וואָרן נאָך אַ ראָד. האָב איך געזאָגט: מיר וועלן פאָרן מיט אַ גזירה שוה. אזוי ווי מען קען פאָרן מיט אַ בריטשקע אויף צוויי רעדער, אזוי וועלן מיר אויך פאָרן מיט דער עגלה. מיר זיינען ווייטער געפאָרן און דער דריטער ראָד איז געוואָרן צעבראָכן. האָב איך געזאָגט: מיר וועלן ווידער פאָרן מיט אַ קל וחומר: מהדאָך מען קען פאָרן מיט אַ שליטן, וואָס האָט בכלל נישט קיין רעדער — מיט אן עגלה מיט איין ראָד על אחת כמה וכמה. ווען ס'איז צעבראָכן געוואָרן דער פערטער ראָד, האָב איך געזאָגט צום בעל־עגלה: איצט וועלן מיר ווידער פאָרן מיט אַ גזירה שוה: — אזוי ווי אַ שליטן אָן רעדער פאָרט, וועט אויך די עגלה פאָרן.

און דאָס פערדל האָט געהאט זעקס מעלות: פון אַ „זיידענעם יונגענמאָן“, פון אן אַלטן גבאי, פון אַ חסיד אַ שויד טה, אַ ווייטע ראיִה, אַ גוטע שמייע און איז געווען אַ בעל דר־ארץ. ר' שלום האָט פארטייטשט די „מעלות“:

אַ „זיידענער יונגערמאָן“ — עס האָט געזאָגט „שב ואל תעשה עדיף“;

פון אן אַלטן גבאי — עס האָלט: כ'בין שוין צו אַלט און ס'איז נישט פאר מיין כבוד;

פון אַ „פארברענטן חסיד“ — עס האָט באַשלאָסן „יהרג ואל יעבור“;

אַ ווייטע ראיִה — ווען עס האָט דערזען פונדערווייטנס אַ באַרג, האָט עס באַלד אָנגעהויבן „קריכן“;

אַ גוטע שמייע — ווי נאָר מען האָט אַ געשריי געטון „האָפּ“, איז עס באַלד שמיין געבליבן;

א בעל דרך-ארץ — עם האָט געוואָלט, אז דער
בעל עגלה און די פאסאזשירן זאָלן גיין פאָרויס...

עס זיינען געווען אזעלכע רביים און צדיקים, וואָס האָבן
„נישט געהאַלטן“ פון דאָקטוירים. איינער פון זיי איז גע-
ווען ר' נחמן בראַצלאווער. ער האָט אַמאָל געזאָגט אין אַ
שפּאַס: „דעם מלאַך המוות איז געוואָרן שווער זיין אַר-
בעט, האָט ער זיך גענומען די דאָקטוירים זיי זאָלן אים
העלפן.“ ר' שלמהלע קאַרלינער און ר' מאירל פּרעמישלאַ-
נער האָבן פּאַרטייטשט: „ישלח דברו וירפּאם וימלט משר-
חיתותם“ — הקב"ה זאָל אָפהיטן דעם קראַנקן פון דעם,
וואָס די דאָקטוירים מאַכן-קאַליע...

אין די חסידישע „שטיבלעך“ האָט מען ליב געהאַט צו
שמועסן וועגן די „אויסטראַכטענישן“ און דערפּינדונגען
„פון די גויים“ און אָפּלאַכן פון זיי. האָט איינער געזאָגט:
זעט-נאָר וואָס פאַר אַ ווערט די גויישע דערפּינדונגען האָבן:
מען האָט אויסגעטראַכט די באַן — ס'איז אַ גרויסע זאָך,
פונדעסטוועגן קען קומען אַ גוי אַ שיכור, אוועקנעמען די
רעלסן און די באַן בלייבט שטיין; אַ טעלעפּאָן — זאָל קור-
מען אַ יונגל, איבעררייסן די דראָטן און דער טעלעפּאָן
אַרבעט נישט מער. אָבער ביי אונז: די חז"ל האָבן מתקן
געווען, אז מען דאַרף פאַסטן אין תּשעה באב, קען דאָך
פאַסירן, אז ס'וועט עמיצער קומען און וועלן עסן אין דעם
טאָג? האָט מען מתקן-געווען, אז דעם טאָג לייגט מען תּפּילין
ערשט פאַרנאַכט — זאָלן מיר זען, אויב עס וועט זיך גע-
פונען איין ייד, וואָס זאָל עסן פאַרן לייגן תּפּילין...

אויף אזעלכע „פּילאָזאָפּישע שמועסן“ פּלעגט מען אין

די „שטיבלעך“ האָבן צייט, באַזונדערס אין די „ניטל“-
נעכט, ווען מען טאָר נישט לערנען תורה. יונגע חסידים
פלעגן דאָן שפּילן אין „קוויטלעך“. און די „אַלטע“ חסידים
פלעגן רעדן וועגן „וועלט“-ענינים און „פּילאָזאָפּישע זאַכן“.
וואָס איז אזוינס פּילאָזאָפּיע? — פאַרשטיין יעדע זאַך
מיטן שכל. האָט מען זיך אַמאָל אוועקגעזעצט באַטראַכטן
די פּראַגע פּון... קוימען-קערערס.

מען האָט זיך דערציילט אַ מעשה מיט צוויי קוימען-
קערערס, וואָס האָבן פאַרענדיקט זייער אַרבעט, איינער
איז געווען שוואַרץ ווי קויל און דער צווייטער — ריין.
דער צווייטער, דער „ריינער“, איז שנעל געלאָפּן זיך אָפּ
וואַשן און דער פאַרשוואַרצטער—נישט. היתכן? נאָר מען
קען עס פאַרשטיין אזוי: דער ריינער האָט געזען ווי זיין חבר
איז שוואַרץ, האָט ער געמיינט, אַז אויך ער איז אזוי, האָט
ער זיך געאיילט אַרומצווואַשן. דאַקעגן יענער האָט גע-
זען, אַז זיין חבר איז ריין, האָט ער געמיינט, אַז אויך ער
איז אזוי און ער האָט געהאַלטן, אַז ער דאַרף זיך נישט
אַפּוואַשן.

אויב ביידע וואָלטן געגאַנגען זיך אַרומוואַשן, וואָלט
מען עס אויך געקענט פאַרשטיין: דער ריינער האָט געזען
ווי זיין חבר איז פאַרסאַדזעט, האָט ער געמיינט, אַז אויך
ער איז אזוי און ער איז געגאַנגען זיך וואַשן, דער צוויי-
טער ווידער האָט געזען ווי זיין חבר וואַשט זיך, האָט ער
פאַרשטאַנען, אַז דער חבר האָט אים געזען אַ פאַרשוואַר-
צטן, דעריבער וואַשט ער זיך און ער האָט ממילא אויך גע-
טון דאָס זעלבע.

ווען ביידע וואָלטן זיך נישט געוואַשן — וואָלט מען

דאָס אויך געקענט פאַרשטיין מיטן שכל: דער פאַרסאָדזע-
טער האָט געזען, אז זיין חבר איז אַרויס ריין, האָט ער גע-
מינט, אז אויך ער איז אזוי, האָט ער זיך נישט געוואָשן,
דער ריינער האָט ווידער געזען זיין חבר, אז ער וואַשט זיך
נישט, האָט ער פאַרשטאַנען, אז יענער זעט אים אַ ריינעם
האָט ער זיך דאָך נישט געדאַרפט וואַשן.

אַבער אז עס האָט זיך געטראָפן, אז דער פאַרסאָדזעטער
האָט זיך אַרומגעוואָשן און דער ריינער נישט, — דאָס
האָבן זיי נישט געקענט באַנעמען און פאַרשטיין מיטן
שכל...

נאָך אַ „פּילאָזאָפּישע פּראַגע“ האָט מען „באַהאַנדלט“
אין אַ „שטיבל“. יעדע זאָך האָט איר שליחות אויף דער
וועלט — וואָס האָט מען פון די פּרוכטלאָזע בוימער? און
מען האָט געענטפּערט: אויך די דאָזיקע בוימער האָבן זיי-
ער שליחות. מען הייצט מיט זיי אין די אויוונס כדי צו
קענען זיצן און לערנען תּורה אין וואַרימע צימערן. די בע-
סטע ראיה דערצו — ווען מען הייצט נישט אין אויוון —
צעלייגט זיך דער פּראָסט, אין דער פּאַרם פון פאַרשידענע
בוימער, אויף די פענצטער־שויבן און ווי נאָר מען הייצט-
אין פאַרשווינדן זיי באַלד...

די חסידים האָבן אין די רביים געזען די יורשים פון די
אייגנשאַפטן פון די קדמונים. אויף ר' לוי יצחק בערדער-
טשעווער האָט מען געזאָגט, אז ער האָט אין זיך די נשמה
פון רבי עקיבא און אויף ר' חיים צאנזער — אז ער האָט
ר' לוי יצחק בערדיטשעווערס נשמה—און ר' שלמהלע רא-
דאָמסקער האָט געזאָגט וועגן ר' חיים צאנזער, אז ער האָט
די נשמה פון „אור החיים“. וועגן אַפּטער צדיק האָט מען

געזאגט, אז אין זיין פרויערדיקן גלגול איז ער געווען א כהן
אין בית המקדש. אויף ר' שלמהלע קארלינער האָט געזאָגט
זיין תלמיד, ר' אוריִלע סטרעליסקער, אז ער האָט געהאַט
הבלם נשמה און אז די תלמידים, וועלכע פאָרן צו אים
זיינען בכחנת „וצבא השמים לך משתחווים“. אויף ר'
מענדלע רימאנאווער האָט מען געזאָגט, אז ער האָט גע-
האַט די נשמה פון רב אחאי, וועגן ר' הירשעלע זידיטשע-
ווער האָט מען געזאָגט, אז ער האָט געהאַט דעם מוח פון
דעם אר"י. חסידים האָבן וועגן אים דערציילט, אז ווען ער
איז אַמאָל אין די פרימאָרגן־שעהן, געשטאַנען און עוסק
געווען אין עבודת־הקודש, האָבן זיך פלוצלינג פאַרלאָשן די
ליכט אין זיין צימער און ער האָט דערזען אויף דער שאַנק
ווי עס ליכט א בריליאַנט אין דער גרויס פון אן איי. דעם
ווערט פון דעם בריליאַנט האָט מען געשאצט אויף א גרויס
פאַרמעגן. ר' הירשעלע האָט געפאַסט און מתפלל געווען,
אז מען זאָל אים מן השמים מגלה־זיין, וואָס דאָס באַדייט.
און מען האָט אים מגלה געווען, אז ער האָט פאַר זיך א
ברירה, אויסצוקלויבן איינס פון די ביידע: אָדער דעם בריי
ליאַנט, וואָס וועט פאַרזיכערן אן עשירות. אים און זיינע
קינדער אויף אַלע דורות, אָדער — אנשטאַט דעם בריי
ליאַנט — דעם מוח פונם אר"י. פאַרשטייט זיך, אז ער האָט
בעסער אויסגעקליבן דעם אר"ים מוח — און מיט דעם
לאַזט זיך דערקלערן דאָס, וואָס ער האָט אזוי שטאַרק מצ-
ליח געווען מיט זיינע קבלה־ספרים און פירוש אויפן זוהר...
נישט בלויז די רביים האָבן געירשנט אָט די אויסערגע-
וויינלעכע אייגנשאַפטן, נאָר אויך זייערע קינדער און איי-
ניקלעך. וועגן זיין טאַכטער אָדל האָט דער בעש"ט געזאָגט,

אז די אותיות פון איר נאָמען, אדל, זיינען ראשי תיבות פון דעם פסוק: אש דת למו.

וועגן ר' מעכעלע זלאָטשעווערס פינף זין האָט מען גע- זאָגט, אז זיי זיינען כנגד די חמשה חומשי תורה.

וועגן ר' ישראלטשע ריוזשינערס זעקס זין האָבן חסידים געזאָגט, אז זיי זיינען כנגד די ששה סדרי משנה און זיי האָבן אויך אָנגעוויזן אויף די איינשאפטן פון יעדן איי- נעם פון זיי, וואָס גלייכן זיך מיטן „זיין“ סדר המשניות.

די צדיקת הינדע, ר' יצחק אייזיק סאפרינערס ווייב, האָט פאַר איר טויט געזאָגט וועגן אירע פינף זין: בחסלה נעלה, בחסלה — ראשי תיבות פון: בעריש, משה, סענדער, ליפא, הערש.

וועגן ר' משה טייטלבוים, דעם „ישמח משה“, האָבן די צדיקים פון זיין דור געזאָגט, אז ירמיהוים נשמה איז מגולגל געוואָרן אין אים און דאָס — צוליב דעם, ווייל ער פלעגט מרבה-זיין צו קלאָגן אויפן חורבן בית המקדש און געלערנט יעדן טאָג אַ קאָפיטל פונם ספר ירמיהו. אין די בינ-המצרים-טעג איז זיין טרויער און צער געווען אין לשער. ווען ער פלעגט אין תשעה באב אַרויסקור- מען פון זיין חדר צו עלית התורה, איז ער געגאָנגען מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ, זיין געזיכט איז געווען פאַרטונקלט און פון זיינע אויגן האָבן כסדר גערינען טרערן. ווען ער האָט געליענט די הפטרה און איז צוגעקומען צו די פסוקים: „הצרי אין בגלעד, אם רופא אין שם, כי מדוע לא עלתה ארוכת בת עמי, מי יתן ראש מים ועיני מקור דמעה ואככה יומם ולילה את הללי בת עמי“ — האָט ער אָנגע- הויבן יאָמערלעך וויינען. די ווענט פונם בית-המדרש האָבן

געציטערט פון זיין געוויין: „עד מתי לא תרחם את יהודה?
עד אנה בכיה בציון ומספר בירושלים?“
ער פלעגט זאָגן צו די, וועלכע האָבן זיך געוואונדערט
אויף דעם: „אני הנבר ראה עני עברתו. כשם שראיתי
בחורבנו של הבית, כן יזכנו השי"ת לראות בבנינו"...

